

Жаборюк О.А., Жаборюк І.А.

Проблеми морфології та синтаксису

**Посібник з теоретичної граматики
сучасної англійської мови**

Одеса
2014

УДК 811.11-112
ББК 81.2Англ-9
Ж12

*Рекомендовано науково-методичною радою ОНУ ім. І.І. Мечникова
(протокол № 1/3 від 21.11.2013 р.)*

Проблеми морфології та синтаксису

Автори:

Жаборюк О.А. – доктор філологічних наук, професор кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету, професор.

Жаборюк І.А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов та методики викладання іноземних мов Південноукраїнського національного університету ім. К.Д. Ушинського, доцент.

Рецензенти:

Петлюченко Н.В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германських та романських мов Національного університету «Одеська юридична академія».

Таранець В.Г. – професор кафедри германських і східних мов Одеського міжнародного гуманітарного університету, доктор філологічних наук.

Образцова О.М. – доктор філологічних наук, професор кафедри перекладу та мовознавства міжнародного гуманітарного університету.

Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови написано відповідно до навчальної програми дисципліни «Теоретична граматика сучасної англійської мови» для підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів за напрямом: філологія, спеціальність 6.020303; 7.02030302; 8.02030302 «Мова і література (англійська)».

Посібник містить низку актуальних проблем з морфології та синтаксису сучасної англійської мови, важливих з точки зору як прагматичного аналізу фактичного матеріалу, так і теоретичного осмислення граматичних явищ. Кожна із проблем супроводжується методичними рекомендаціями.

ISBN 978-617-7111-73-2

© Освіта України, 2014

1. Зміст.....	3
2. Вступ.....	8
3. Загальні методичні рекомендації. Синтаксичний аналіз з позицій т.зв. «змішаного» синтаксису	9
4. РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМНІ ВИПАДКИ СТРУКТУРИ МОДИФІКАЦІЇ.....	17
§ 1. МОДИФІКАТОР // НЕЗАЛЕЖНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ	17
1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу «REALLY»: really pretty really nice. REALLY: adv.; in fact, without doubt, truly [36 : 525])	17
2. ПРОБЛЕМА статусу компонентів WHAT, HOW, SUCH в окличних реченнях типу What an unscrupulous woman you are, Addie [11, 80]....	19
§ 2. МОДИФІКАТОР // ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН СТРУКТУРИ.....	20
1. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу (a) sort of..., (the) type of... у складі іменної фрази. Наприклад: «He's a sort of primitive Christian, you know» [2, 37]	20
2. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу part of..., full of... у складі іменної фрази. Наприклад: «These clothes are part of the game» [2, 21]	21
3. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу something of (an)... у складі іменної фрази. Наприклад: which was also something of a social occasion [2, 42]	21
4. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури типу the second of them.... Наприклад: «That's the second of them», chuckled Trent [12, 157]	22
5. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури типу Superintendent Harper	22

6. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури типу three o'clock....та структури типу sixty days, twelve years.....	23
7. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури a few, a little у фразях типу a few men, a little water	24
8. ПРОБЛЕМА статусу компонентів enough та all right (у межах ПРЕДИКАТИВА, вираженого структурою BE + adj + adv). Наприклад: She was slim enough.....	25
9. ПРОБЛЕМА статусу випадків типу N + prep. Phrase. Наприклад: «I'm a great admirer of your father's work» [2, 54]	26
§3. ОЗНАЧЕННЯ // ОБСТАВИНА.....	28
1. ПРОБЛЕМА розмежування відокремленого ОЗНАЧЕННЯ від відокремленої ОБСТАВИНИ	28
5. РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМНІ ВИПАДКИ СТРУКТУРИ КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ	30
§1. ПРОБЛЕМИ КОМПОНЕТА У ПОСТПОЗИЦІЇ ДО ПРЕДИКАТИВА ТА ДІЄСЛІВНОГО ПРИСУДКА.....	30
1. ПРОБЛЕМА випадків типу be + kind of you. Наприклад: «Thank you very much indeed – it was kind of you» [2, 57]	30
2. ПРОБЛЕМА випадків типу be + glad to see you. Наприклад: «Yes, yes, glad to see you.Well?» [11 , 27]...	31
3. ПРОБЛЕМА СИНТАКСИЧНОГО статусу ПРИЙМЕННИКОВИХ ФРАЗ ТИПУ: «It was a quarter of a mile from the village proper [11, 23].....	34
4. ПРОБЛЕМА т.зв. «вставного додатка». Наприклад: «As you know?» said Bledyard, «we find it natural to make the distinction» [2, 56].....	35

5. ПРОБЛЕМА ПРЯМОГО // НЕПРЯМОГО ДОДАТКА.....	37
6. ПРОБЛЕМА прямого // прийменникового додатка Наприклад: He looked at the girl [R. Quirk, 305]	39
7. ПРОБЛЕМА випадків структурного типу P(V) + O dir + O indir.....	40
§2. ДОДАТОК // ОБСТАВИНА.....	44
1. ПРОБЛЕМА випадків, аналогічних виділеному у реченнях типу: Kate removed her eyes from the window and gazed directly at Papa (Cronin)	44
§3. ПРЕДИКАТИВ (СУБ'ЄКТНИЙ КОМПЛЕМЕНТ) // ОБСТАВИНА	45
1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу фраз a quarter of a mile у відрізках мовлення типу: It was a quarter of a mile from the village proper [11, 23].....	45
§ 4. COMPLEX OBJECT // ОБ'ЄКТ + ОБ'ЄКТИВ ПРЕДИКАТИВ // .. ?	47
1. ПРОБЛЕМА випадків типу «Noun (Pronoun objective case) + Adj». Наприклад: «I dare say that you consider my views on divorce and such matters highly puritanical, but...» [12, 149]	47
6. РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРИ ПРЕДИКАЦІЇ...53	
§1. ПРОБЛЕМИ СТАТУСУ ПІДМЕТА.....	53
1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу підмета та співвідносних з ним компонентів у реченнях з т.з. «вставним» (introductory, anticipatory, sham) it.....	53
2. ПРОБЛЕМА статусу підмета та співвідносних з них побудов з первинною структурою предикації (у реченнях із т.зв. «емфатичним» it).....	55

3. ПРОБЛЕМА статусу підмета that (this) у реченнях типу «This is a surprise», she said, «that to escape is so easy» [2, 60]	57
§2. ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ПІДМЕТА // ПРИСУДКА.....	59
1. ПРОБЛЕМА статусу підмета та присудка у реченнях, які починаються з THERE. Наприклад: «There is no question of a divorce», said Dermot angrily [12, 149]	59
§3. ПРОБЛЕМИ СТАТУСУ ПРИСУДКА.....	61
1. ПРОБЛЕМА випадків моделі be + prep. phrase. Наприклад: «Will the murder be in the papers?»[11, 51]	61
2. ПРОБЛЕМА т.зв. «фразеологічного присудка». Наприклад: Dinah caught her breath [11, 123]	64
3. ПРОБЛЕМА статусу присудка I agree. Наприклад: «Etiquette permits, I agree»[11, 69]	69
4. ПРОБЛЕМА т.зв. «змішаного присудка». Наприклад: «It was now two years since, to Mor's relief, his son had ceased to be his pupil» [2, 13].....	72
5. ПРОБЛЕМА т.зв. «іменного складеного» // «подвійного присудка». Наприклад: Tim Burke averted his face, and Don blushed scarlet [2, 46]	74
6. ПРОБЛЕМА СИНТАКСИЧНОГО СТАТУСУ т.зв. «фразового дієслова».....	76
7. ПРОБЛЕМА моделі P(V + prep.). Наприклад: I've often seen it happen with the gentleman I've been with [11, 114]	79
8. ПРОБЛЕМА присудка типу began to do ... Наприклад: «He began to pour it (the sherry) out [2, 19].....	80
9. ПРОБЛЕМА граматичного статусу випадків He likes to talk.....	82

7. РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ РЕЧЕННЯ	84
1. ПРОБЛЕМА т.з. «предикативних речень»	84
2. ПРОБЛЕМА статусу речень, у складі яких є YES та no. Наприклад: The answer is yes, of course. [2, 48]	85
3. ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ПРЯМОЇ МОВИ. Наприклад: «What's the book, Don?» he asked [2, 32]	86
4. ПРОБЛЕМА т.зв. «супровідних (приєднувальних) речень». Наприклад: «This is rather a bachelor establishment, I'm afraid.» [2, 56]. «You're an only child, I believe, Miss Carter?» [1, 54]	90
5. ПРОБЛЕМА статусу підрядних речень після прикметника (adjective): be + adj + subordinate clause. Наприклад: «I'm glad you have come, sir» [11, 12]	93
8. РОЗДІЛ V. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ: ФРАЗА // СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ // КЛАУЗА // СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА	94
9. Список літератури вітчизняних авторів	101
10. Список літератури іноземних авторів	103
11. Словники	103
12. Список джерел	104

Вступ

Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови «Проблеми морфології та синтаксису» Жаборюк О.А., Жаборюк І.А. призначений для студентів, аспірантів та викладачів спеціальних факультетів вищої школи – університетів та інститутів, а також для широкого загалу науковців-філологів зі спеціальності 10-02-04 – германські мови.

Особливістю цього посібника є підхід до окреслення проблем, так би мовити, зсередини – від практичного матеріалу до теорії. Власне, цей посібник є результатом досвіду, накопиченого у процесі роботи над докторською дисертацією, зокрема у процесі аналізу великого за обсягом практичного матеріалу.

Посібник складається з невеликої теоретичної частини, присвяченої розробленим нами принципам т.зв. «змішаного» синтаксису, сподіваємося, що ними скористаються магістри, аспіранти, здобувачі та всі ті, хто займається науковою працею у галузі англістики. Основна ж частина роботи – це, власне, збірник проблем з граматики англійської мови – морфології та синтаксису. Ця частина складається з п'яти розділів, перші три з яких укладені за принципом основних синтаксичних структур – структури модифікації, структури комплементзації та структури предикації, за якими слідують розділи, присвячені проблемам речення та термінології. Кожен розділ містить низку відповідних проблем. Проблеми подаються у посібнику як перетин різних за лінгвістичним спрямуванням точок зору, у більшості випадків висвітлення проблем супроводжується методичними рекомендаціями.

Посібник завершується переліком використаної літератури вітчизняних та зарубіжних авторів, списком джерел практичного матеріалу.

Автори посібника висловлюють глибоку подяку рецензентам за слухні зауваження, увагу та схильне ставлення до нашої роботи.

**Загальні методичні рекомендації
Синтаксичний аналіз з позицій
т.зв. «змішаного» синтаксису**

Загальновизнано, що у лінгвістиці до цього часу ще не вироблена єдина теоретична платформа, з позицій якої можна було б проаналізувати великий за обсягом практичний матеріал – частина матеріалу, як показує практика, завжди залишається поза межами обраної синтаксичної концепції. А тому досліднику доводиться звертатися одночасно до декількох синтаксичних джерел. Головна складність, яка виникає при цьому, – це узгодження залучених точок зору з основним джерелом, знаходження між залученою та основною концепціями точок перетину з тим, щоб маніпулювати обраними для аналізу точками зору у межах єдиної, хоча б і штучно створеної, системи. Метод звернення у межах одного дослідження до декількох синтаксичних концепцій – переважно, до традиційної граматики у тандемі зі структуралізмом – В.М. Ярцева називає «змішаним синтаксисом» [28:5].

Поєднання традиційного синтаксису зі структуралізмом вже пройшло випробування практикою [35: XV – XXVIII, 205] і зарекомендувало себе як цілком прийнятний з наукової точки зору метод аналізу. Маючи семіотичний, загальний знаковий характер структуралізм легко накладається на будь-яку іншу лінгвістичну систему, навіть на таку переобтяжену семантикою, як традиційний синтаксис.

Нижче ми пропонуємо декілька розроблених нами у процесі аналізу великого за обсягом матеріалу (20 000 відрізків мовлення) принципів «змішаного синтаксису».

1. Принцип первісного визнання відносної об'єктивності всіх точок зору обраної теоретичної платформи. Згідно з цим принципом кожна точка зору володіє певною мірою об'єктивності. Разом із тим, враховуючи фактор відносності, ми маємо право віддати перевагу одній точці зору перед іншою, звичайно, обґрунтувавши свій вибір.

2. Принцип рівневого (об'ємного) аналізу в синтаксисі. Цей принцип, як відомо, є домінуючим в сучасній лінгвістиці, зокрема структурній. Останнім часом помітно зросло число прихильників цього принципу і серед традиціоналістів, які звертаються до нього як до засобу, що значно розширює можливості синтаксичного аналізу, збільшує його ефективність. Щоправда, застосовується цей метод не завжди переконливо і результативно. Так, не зовсім послідовною видається нам, зокрема, концепція рівневого аналізу, яку пропонують Н.О. Кобріна та її однодумці, згідно з якою доцільно виділяти лише два рівні синтаксичного аналізу – рівень речення та рівень фрази [19: 29 – 30].

У чому ж прорахунки цієї, на перший погляд, стрункої теорії?

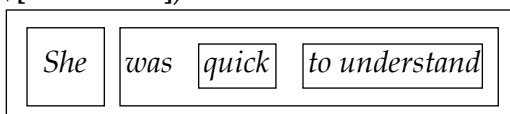
Перш за все, – у кількості рівнів, які автори вбачають в ієрархії будови синтаксичних структур. Насправді ж, таких рівнів значно більше. Дерево залежностей, як наочно свідчать графічні зображення аналізу окремих висловлень, може сягати в глибину на значно більше ступенів, ніж стверджують Н.О. Кобріна та її співавтори (Н. Хомський [29 : 129 – 130], Н. Раєвська [23 :21], А.Г. Стьюарт [34 : 6 – 39]).

Чи спрацьовує принцип дворівневого аналізу на практиці? Простежимо це на аналізі конкретних випадків. Візьмемо для прикладу відрізок мовлення, який аналізує Н.О. Кобріна, *She was quick to understand* [19 : 63]. Проблемним у цьому відрізку мовлення є елемент *to understand*. Згідно з досить розповсюдженою в традиційному синтаксисі точкою зору, цей елемент кваліфікується як додаток [17 : 250]. Структуралісти та деякі представники т.зв. «змішаного синтаксису», зокрема Р. Кверк et al вважають його частиною присудка, а саме – комплементом до предикатива [33 : 310 – 311]. Суть розбіжностей, як бачимо, зводиться до питання, на якому саме етапі аналізу слід розглядати цей елемент – на рівні речення чи на рівні фрази?

Намагаючись примирити ці дві взаємовиключні точки зору і не відступити при цьому від традиційної позиції,

Н.О. Кобріна припускається логічної помилки. Твердячи, що на рівні речення другорядні члени можуть модифікувати або ж комплементувати не лише присудок та підмет загалом, але й їх складові, вона тим самим ототожнює частину з цілим. Інакше кажучи, тут маємо порушення одного з основних законів логіки – закону тотожності ($A = A$) [18 : 118 – 120].

Отже, ця точка зору є логічно вразливою, бо принцип рівневого аналізу, на якому вона базується, не відтворює дійсних ієрархічних відношень між синтаксичними елементами цього відрізка мовлення, а закладений в цей принцип штучно. Зважаючи на це, ми рекомендуємо віддати перевагу другій точці зору, згідно з якою елемент *to understand* є комплементом предикатива і яка не передбачає паралельного статусу цього елемента як прямого додатка на рівні речення. У цій точці зору логіка ієрархічних відношень витримана послідовно, що добре видно на їх графічному зображенні методом т.зв. «китайських коробочок», який широко застосовували в практиці аналізу Ч. К. Фріз та інші лінгвісти (А.Г. Стьюард [34 : 56 – 76]).

Перший поділ, як бачимо, пролягає між підметом та присудком (*She // was quick to understand*), відповідно, другий – між основними компонентами присудка – дієсловом-зв’язкою та предикативом (*was // quick to understand*), і лише на третьому етапі синтаксичного аналізу виділяється елемент *to understand* як комплемент до предикатива *quick* (*quick // to understand*).

Таким чином, обираючи ту чи іншу точку зору, ми враховували не лише те, базується вона на принципі рівневого аналізу чи ні, але й те, наскільки послідовно рівневий аналіз у ній витримано.

Принцип рівневого аналізу знаходить втілення у виділенні структурних моделей, підмоделей, варіантів, підваріантів, типів, підтипів тощо, які відтворюють поетапний процес аналізу фактичного матеріалу. Вищевказані структурні різнови-

ди рекомендуємо позначати відповідними символами **M, m, V, v, T, t...** на нумерувати цифрами, літерами та їх комбінаціями: **I, II, III..., 1, 2, 3..., , ii, iii..., a, b,c..., a1', a2', a3'** Так, у кожній таблиці після номера, який позначається римською цифрою і відповідає послідовності розміщення цієї таблиці в тому чи іншому розділі, у круглих дужках відповідними символами обов'язково розкривається її зміст – приналежність даних, які розглядаються в таблиці, до певного рівня синтаксичного аналізу – рівня моделі, підмоделі, варіанта тощо. Наприклад, запис «**Таблиця II (I,1,iii)**» слід розуміти як другу таблицю за порядком розміщення у певному розділі, що подає дані аналізу варіанта **iii** підмоделі **1** моделі **I** (символи в дужках слід читати справа наліво).

У ході аналізу трапляються випадки, коли на якомусь певному його етапі – в моделі, підмоделі, варіанті тощо – структурна побудова подальшому розщепленню вже не підлягає (не піддається). Такі випадки умовно можна кваліфікувати як «структурний різновид на виході аналізу» або ж як «кінцевий різновид». Саме ці «кінцеві різновиди» можуть слугувати матеріалом для укладання інвентарних списків усіх можливих проявів досліджуваних структур.

Само собою зрозуміло, що у процесі аналізу, починаючи з моделі і кінчаючи кінцевим різновидом, аналіз доцільно проводити в синтаксичних термінах та фіксувати за допомогою загальноприйнятих у лінгвістиці символів: **S** – підмет, **P** – присудок, **N** – іменник, **V** – дієслово тощо. При укладанні синтаксичної формули важливо дотримуватись принципу ізоморфізму. На практиці дотримання цього принципу можливе за допомогою застосування відповідних дужок: круглі дужки можна застосовувати для зображення прямих відношень, квадратні – для опосередкованих. Наприклад, у формулі **S + P [x +(V + d)]¹**, яка відображає синтаксичні відношення у вислов-

¹ Символом «**x**» ми позначили умовно досліджувану структуру *was forbidden*, символом «**V**» – дієслово, «**d**» – постпозитивну прислівникову частку.

ленні *She was forbidden to get up*, елементи **V** та **d**, як позначено відповідним типом дужок, знаходяться між собою у прямих синтаксичних відношеннях, тоді ж як з **x** – в опосередкованих.

3. Принцип якнайбільшої нейтральності при виборі точки зору. Як свідчить уже сама назва, цей принцип має відносний характер. Найбільш повно застосування цього прикладу можна продемонструвати на прикладі структури **be + -ed** (ця структура, власне, й була об'єктом нашого дослідження) – зокрема в формальному записі цієї структури. Так, символічний запис **be + -ed**², який ми пропонуємо, відзначається більшим ступенем нейтральності, ніж загальноприйнятий **be + P II** (дієприкметник II), який містить у собі певний натяк на граматичний статус структури загалом. У синтаксичних формулах моделей, підмоделей, варіантів тощо замість **be + -ed**, для більшої зручності, вживається символ «**x**». Цим ми підкреслюємо, що **be + -ed** – невідома величина, граматичний статус якої лише має бути визначеним. Так, модель **S + P x** слід розуміти як **підмет (S) + присудок (P)**, виражений структурою **be + -ed**.

З якнайбільшою мірою нейтральності ми намагались підходити і до елементів (зокрема, при їх формальному позначенні), статус яких знаходиться в синтаксичній залежності від статусу **be + -ed**. Ми маємо на увазі, перш за все, іменний компонент (або іменну фразу) в постпозиції до структури **be + -ed**. Загально-визнано, що в тих випадках, коли структура **be + -ed** є формою пасивного стану (формою дієслова), цей елемент виступає як додаток. Коли ж структура **be + -ed** – іменний складений присудок, то точки зору на статус постпозитивного іменного елемента розходяться. Одні (наприклад, Н.О. Кобріна), вважають його додатком [19 : 63], інші ж – Р. Кверк et al – складовою частиною присудка, а саме – комплементом до предикатива [33 : 310 – 311].

Як бачимо, визначити статус іменного елемента у постпозиції до структури **be + -ed** можна лише за умови повної ясності зі статусом самої структури. Оскільки ж статус структури

² Символічний запис «**-ed**» розповсюджується не лише на т.зв. «правильні», але на «неправильні» дієслова .в англійській мові.

be + -ed був саме тією проблемою, яку ми мали вирішувати, то, віддаючи належне одній із традиційних точок зору, ми позначили постпозитивний елемент до **be + -ed** символом **O**, що означає додаток. З огляду ж на умовність цього визначення ми взяли цей символ в лапки: «**O**». Отже, до тих пір, поки статус самої структури залишався невизначеним, ми користувались при записі синтаксичних формул, які містять іменний елемент в постпозиції до структури **be + -ed**, символом «**O**».

Зберігати нейтральність допомагає певною мірою й звернення до морфології. Це теж є однією з особливостей «змішаного синтаксису». Так, дискусійний з точки зору синтаксису елемент рекомендуємо визначати лише морфологічно. Це позбавляє необхідності приймати певну точку зору та її обґрунтовувати. Цей засіб є досить розповсюдженим, особливо в зарубіжному мовознавстві ([35 : XV – XXVIII], Р. Клоуз [30 : 190 – 193]. Ось один із прикладів: **S + P [Vc + N (adj + inf)]³**. Наявність морфологічних показників у цій формулі (**Vc, adj, inf**) зумовлена тим, що суто синтаксичний аналіз висловлень, які стоять за цією формулою, виявився б значно складнішим та більш подрібненим. У цьому разі довелося б мати справу з суперечливими точками зору різних лінгвістів на статус одиниць, які були передбачливо визначені морфологічно. До того ж довелося б враховувати лексичне наповнення прикметника (**adj**) у функції предикатива, оскільки, як відомо, деякі традиціоналісти визначають у залежності від нього тип присудка. Списки ж лексичних одиниць в одних випадках накладаються один на одний, в інших – різняться між собою. Так, наприклад, *She is quick to understand; She is likely to come* у одних авторів кваліфікуються як ідентичні за семантичною структурою (Р. Клоуз [30 : 160]), у інших – як різні [17 : 200; 19 : 63]. До того ж, кожне з цих висловлень окремо має по декілька синтаксичних інтерпретацій, що було наочно показано раніше – на прикладі аналізу висловлення *She was quick to understand*

³ Vc – дієслово-зв'язка, N – предикатив, inf – інфінітив, adj – прикметник.

(стор.10 – 15). Зрозуміло, що за таких умов винести більш-менш чіткі синтаксичні формули, за якими б проглядав конкретний тип висловлення надзвичайно важко, а тому слід дотримуватись у подібних випадках морфологічної ідентифікації проблемних одиниць.

4. Принцип послідовності у дотримуванні вже обраної точки зору. Цей принцип – найпростіший за змістом. Суть його в тому, щоб обрана уже точка зору пронизувала собою все дослідження, інакше порушувалася б теоретична цілісність дослідження, зменшувалася б об'єктивність її результатів. Цей принцип є, по суті, нічим іншим, як законом формальної логіки – законом тотожності $A = A$, на який ми вже посилалися вище (стор. 10 – 11).

5. Принцип відносної вартості компонентів синтаксичної структури (побудови). Відношення гіпотаксису (підрядності) та паратаксису (сурядності) є, як відомо, центральними в синтаксисі. Вони органічно притаманні будь-якому синтаксичному утворенню. Але поряд з цими, так би мовити, абсолютними відношеннями, можна відмітити й тип залежності, який зумовлюється метою дослідження і має, у зв'язку з цим, суб'єктивний характер. Назвемо його «принципом відносної вартості». Згідно з цим принципом основна увага дослідника фокусується на певній синтаксичній одиниці (або структурі), усі ж інші беруться до уваги лише тією мірою, наскільки це необхідно для розв'язання проблем, пов'язаних з центром дослідження. Цей тип залежності може накладатися на абсолютний, або ж з ним збігатися – але як би там не було, без урахування обох типів відношень – суб'єктивного та об'єктивного – серйозне наукове дослідження неможливе.

Принцип відносної вартості знайшов найповніше втілення у методі дистрибуції, який обов'язково передбачає виділення т.зв. «ядра» структури та елементів його безпосереднього оточення. Основна ідея цього методу полягає у встановленні дистрибуції ядра, тобто суми всіх можливих синтаксичних відношень, у які воно може вступати з елементами свого без-

посереднього оточення [31: 26]. Адже ж саме дистрибуція значною мірою визначає сутність синтаксичної одиниці – те, що зумовлює її відмінність від інших синтаксичних одиниць.

У процесі свого розвитку метод дистрибутивного аналізу зазнав певних змін. Класичне визначення дистрибуції стало більш містким. Усе частіше під дистрибуцією лінгвісти розуміють уже не лише сукупність синтаксичних відношень, у які вступає ядро з елементами свого безпосереднього оточення, але й саме ядро як таке, його властивості. «У наші дні у лінгвістів усіх шкіл і напрямків, – вказує, зокрема, французький лінгвіст М. Мамудян, – визначення тієї чи іншої мовної одиниці базується не лише на відношеннях, які пов'язують цю одиницю з іншими, тобто на врахуванні місця цієї одиниці в системі мови, але й передбачає також і фізичні характеристики цієї одиниці» [20 : 33]. Більше того, у лінгвістичний обіг вводяться також такі поняття, як «зовнішня та внутрішня дистрибуція» (І.Б. Хлебнікова [27 : 26]). Під зовнішньою дистрибуцією розуміється сукупність синтаксичних зв'язків ядра (тобто термін «зовнішня дистрибуція» збігається, по суті, із класичним визначенням дистрибуції), під терміном «внутрішня дистрибуція» – лексичне наповнення ядра [там само]. Обидва терміни були запозичені та впроваджені у практичний ужиток науковою школою проф. А.К. Корсакова (І.Ю. Андрєєва [2], Т.Б. Гуляр [10] та ін.). При цьому термін «зовнішня дистрибуція» залишився без змін. Що ж до «внутрішньої дистрибуції», то зміст цього терміну значно розширився – він став означати комплексний лексико-морфологічний аналіз властивостей ядра [там само].

Таке трактування дистрибуції видається нам найбільш прийнятним, воно передбачає всебічний аналіз досліджуваної синтаксичної одиниці, а тому ми рекомендуємо взяти його у своєму дослідженні «на озброєння».

Розділ I ПРОБЛЕМНІ ВИПАДКИ СТРУКТУРИ МОДИФІКАЦІЇ

§ 1. МОДИФІКАТОР // НЕЗАЛЕЖНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ

1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу «*REALLY*»: *really pretty, really nice*. (*REALLY*: adv.; *in fact, without doubt, truly* [36 : 525]).

Проблема граматичного статусу *really* і, як наслідок, – словосполучення *it is really good*, до якого це слово входить, полягає в тому, що одна група вчених – здебільшого традиційні граматисти – розглядають словосполучення *it is really good* лінійно – як послідовність підмета, дієслова-зв'язки, обставини та предикатива (у символічному записі це відповідає формулі $S + V_{be} + Adv + N$); тоді ж як інша – структуралісти – дотримуються порівневого підходу до аналізу подібних синтаксичних побудов. Речення *it is really good* є для них структурою з більш складною, дворівневою, системою відношень: на першому рівні визначається предикативне відношення підмет + іменний складений присудок ($S + P (V_{be} + N)$), на другому, внутрішньому, рівні означальні відношення всередині предикатива, а саме: між модифікатором *really* та головним словом *good* : $N (m + head-word)$. Повністю аналіз цієї структури у формальному записі можна представити як $S + P \{ V_{be} + N (m + head-word) \}$.

Останній підхід є, на нашу думку, більш виваженим, оскільки він дає чітке уявлення про ієрархію відношень у аналізованій структурі. Це ж дає змогу обрати саме той рівень відношень, який є необхідним для дослідження, вилучивши при цьому зайве. Так, зокрема, вилучивши *really*, можна зосередитись власне на аналізі структури предикації *it is good* ($S + P$), не беручи структуру модифікації до уваги.

Якщо ж обрати другий рівень аналізу – власне структуру модифікації, то слід мати на увазі, що граматичний статус *really* як на морфологічному, так і на синтаксичному рівні ви-

значається різними науковцями по-різному. Так, зокрема, на відміну від Оксфордського словника, який кваліфікує *really* як прислівник, у класифікації прислівників В.Л. Каушанської не знаходимо жодного типу, який би відповідав за семантикою *really* [17 : 205]. У відповідному ж розділі синтаксису, присвяченому класифікації обставин (як відомо, прислівник виступає найчастіше у функції обставини), міститься лише один тип обставини – *прислівник + прикметник*, синтаксично аналогічний розглядуваному словосполученню з *really*: *it is rather good*. Цей тип обставини однак кваліфікується у підручнику як «обставина ступеню та міри», що семантично теж не відповідає розглядуваному словосполученню *it is really good*. (Свідченням цього є неможливість трансформації: *it is rather good* ≠ *it is really good*.) [17 : 257]. Отже, як бачимо, у граматиці В.Л. Каушанської et al місця для *really* серед прислівників не знаходиться. Таким чином, при аналізі подібних випадків ми рекомендуємо дотримуватись точки зору Оксфордського словника, оскільки вихід *really* за межі класифікації В.Л. Каушанської et al ще не означає, що ця лексична одиниця не належить до прислівників, а свідчить лише про вузькість вказаної класифікації.

Жодної згадки про *really* в інших розділах граматики В.Л. Каушанської ми також не знайшли. Однак при більш прискіпливому пошуку ми натрапили на один із синонімів до *really*, яким в Оксфордському словнику ілюструється значення *really*, а саме: *no doubt* [36 : 525]. Цей синонім подається у цьому підручнику як «модальне слово впевненості» [17 : 206-207]. *No doubt*, укупі з ще двома синонімами із вказаного вище словника *in fact* та *truly*, знаходимо і в граматиці Н.О. Кобріної et al у списку «незалежних членів речення» [19 : 85 – 87]. Однак беручи цей матеріал до уваги, слід зважати на те, що у цих випадках мова, вочевидь, іде про іншу синтаксичну позицію *really* в реченні – позицію на початку або наприкінці речення: *Really it is good* // *It is good really*. Особливість цих речень, порівняно з аналізованим, полягає у тому, що *really* модифікує не окремий член речення, а все речення загалом.

Таким чином, як вже вказувалось вище, при встановленні дистрибутивної моделі відрізка мовлення *It is **really** good. **really*** можна не враховувати. Так, наприклад, синтаксична формула відрізка мовлення *I don't think **she was really pretty at all*** [1¹ : 80], буде наступною: **S + P (V_{be} + N) (at all** – частка і до формули теж не вноситься [17 : 219]). При цьому слід мати на увазі, що В. В. Бузаров називає **at all** «інтенсифікатором», не визначаючи при цьому його можливий синтаксичний статус [7 :118].

2. ПРОБЛЕМА статусу компонентів **WHAT, HOW, SUCH** в окличних реченнях типу ***What** an unscrupulous woman you are, Addie* [1¹, 80]. ***How** prosaic the whole thing was!* [1², 146].

Н.О. Кобріна et al кваліфікує компоненти **what, how, such** як «займенникові слова» або ж як «окличні сигнали» (pronominal words; exclamatory signals) [19 : 18].

В.Л. Каушанська et al воліють називати ***what*** і ***how*** просто «слова» (words) [17 : 224] Такої ж точки зору дотримується й В. В. Бузаров, вказуючи при цьому на можливість цих «слів» виконувати певну синтаксичну функцію – входити до складу підмета, додатка, предикатива чи обставини [7 :69-70]. Яка саме роль цих «слів» у складі цих членів речення він не уточнює. Що стосується граматик В. Л. Каушанської та Н.О. Кобріної, то в жодній з них відомостей щодо синтаксичних функцій цих «слів» не міститься: ніде, окрім розділу «Окличні речення», ці слова більше не згадуються; прикладів з ***what*** і ***such*** не наводиться.

Р. Кверк et al, у розділі, присвяченому окличним реченням, обмежується вказівкою на те, що окличні речення починаються з **what**, за яким слідує іменна фраза, тобто лише вказує на структурну роль ***what***. Що стосується ***how***, то воно, на думку Р. Кверка та співавторів, входить до складу прислівникових фраз-ад'юнктів як форма-заміслювач (pro-form) підсилювачів (intensifiers) у питаннях та окличних реченнях [33 : 191]. На стор. 120 – 121 «слова» ***such*** і ***what*** називаються,

до того, ж ще й «предетермінантами». Спираючись на точку зору В. В. Бузарова та Р. Кверка, вважатимемо іменні фрази з *what*, *how* та *such* модифікаторами до іменної частини присудка – предикатива.

§ 2. МОДИФІКАТОР // ГОЛОВНИЙ ЧЛЕН СТРУКТУРИ МОДИФІКАЦІЇ

1. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу (A) SORT OF..., (THE) TYPE OF... у складі іменної фрази.

Наприклад: «*He's a sort of primitive Christian, you know*» [2, 37].

В.Л. Каушанська та співавтори подібні випадки взагалі не розглядають. Натомість вони торкаються випадків з кількісною семантикою: *a lot of*, *plenty of*, називаючи їх «синтаксичною групою слів» без конкретизації їх синтаксичного статусу [17 : 245]. Немає синтаксичного аналізу подібних словосполучень і в граматиці Н.О. Кобріної [19].

У граматиці В.В. Бузарова ці словосполученні визначаються як модифікатори до іменника чи до іменної фрази [7 : 120 – 121]. Цю думку розділяють Р. Кверк та співавтори [33 : 121]. Ми віддаємо перевагу останній точці зору, хоча свідомі того, що у фактичному матеріалі можна знайти приклади, які їй суперечитимуть. Таким, зокрема, є вживання **the type** у відрізку мовлення: *She was not the type that would ever be described as glamorous...*[1¹ 89], у якому **the type** є, поза всяким сумнівом, головним членом структури модифікації і аж ніяк не модифікатором. Цілком очевидно, що у цьому відрізку мовлення *of a woman (the type of a woman)* еліптовано після **the type**, що свідчить, про залежність компоненту *of a woman* від **the type**, а не навпаки. Наша точка зору підтверджується також можливістю трансформації еліптованої прийменникової фрази у препозицію до **the type** (→ *the woman's type*), яка вважається в лінгвістиці вагомим доказом атрибутивності трансформова-

ного компоненту. Аналізований випадок свідчить про необхідність спеціального дослідження синтаксичних зв'язків у межах подібних фраз на базі більш вагомого корпусу.

2. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу **PART OF...**, **FULL OF...** у складі іменної фрази.

Наприклад: «*These clothes are **part of** the game*» [2, 21];

*It was **full of** juniors, who were dangling on ropes...*[2, 34].

У переважній більшості проаналізованих джерел випадки типу **part of...**, **full of...** у складі іменної фрази взагалі не розглядаються, за винятком підручників з граматики Н.О. Кобріної та В.Л. Каушанської, де вони лише побіжно згадуються – без конкретизації їх синтаксичного статусу. Так, зокрема, у підручнику Н.О. Кобріної випадок *half an hour* визначається як «синтаксично неподільна фраза» [19 : 21]. Аналогічний підхід знаходимо у граматиці В.Л. Каушанської et al, у якій випадки з кількісною семантикою *a lot of*, *plenty of* кваліфікуються як «синтаксична група слів» [17 : 245]. Подібні випадки потребують спеціального дослідження. При аналізі ж подібних випадків ми рекомендуємо стати на одну із вищезгаданих точок зору.

3. ПРОБЛЕМА статусу компонентів типу **SOMETHING OF (AN)...** у складі іменної фрази.

Наприклад: *Tim Burke usually came to St. Bride's for final summer House Match, which was also **something of** a social occasion* [2, 42].

У реченні *Tim Burke usually came to St. Bride's for final summer House Match, which was also **something of** a social occasion* [2, 42] **something** слід трактувати як головний член структури модифікації, тоді ж як *of a social occasion* – як модифікатор. Саме так рекомендують розглядати компоненти цієї структури

Р. Кверк [33 : 109, 342], Н.О. Кобріна [19 : 64, 65] та ін. Н. Раєвська, зокрема, аналізуючи аналогічний приклад *He was something of a brute*, визначає **of a brute** як пост модифікатор [23 : 35].

4. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури типу THE SECOND OF THEM...

Наприклад: «*That's the second of them*», *chuckled Trent* [1², 157].

Аналіз прикладів, подібних до згаданих у назві, знаходимо, зокрема, у підручнику з практичної граматики англійської мови В.Л. Каушанської та у монографії Б.О. Ільїша. Аналізуючи відрізок мовлення **the four of them**, В. Л. Каушанська визначає статус компонента **the four** як прикладку, тобто як модифікатора до головного члена **them** [17 : 71]. Б.О. Ільїш дотримується цієї ж точки зору, аргументуючи її низкою трансформацій: *The first travellers* → *The first of the travellers* → *The first of them* [16 : 73]. При аналізі подібних випадків рекомендуємо спиратись на цю точку зору.

5. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури типу SUPERINTENDENT HARPER.... Наприклад: «*And you are Superintendent Harper? Sit down.*» [1¹, 52]; «*Yes, and I'm Miss Dinah Lee!*» [1¹, 122].

В.Л. Каушанська et al розглядають сполучення імені та іменника, який вказує на титул, ранг, заняття, професію, відношення як «близьку прикладку» (close apposition), тобто, по суті, як структуру модифікації [17 : 256].

Н.О. Кобріна, хоч і називає слова, які вказують на титули, військовий ранг тощо прикладкою, все ж підкреслює їх синтаксичну і семантичну нерозривність з другим компонентом структури – іменем – що, на її думку, є вагомою підставою для трактування подібних утворень як «єдиного цілого» (one whole) [18 : 72, 28].

Як бачимо, питання синтаксичного статусу компонентів подібних словосполучень, як і самих словосполучень загалом, ще остаточно не вирішене. При аналізі подібних словосполучень рекомендуємо зважати на те, що в обох джерелах компоненти, які вказують на титул, ранг тощо визначаються як прикладка.

**6. ПРОБЛЕМА статусу компонентів
структури типу *THREE O'CLOCK...*
та структури типу *SIXTY DAYS, TWELVE YEARS*.
Наприклад: «*It was three o'clock*» [1¹, 132].**

Словосполучення *three o'clock* Н.О. Кобріна пропонує розглядати як «неподільну синтаксичну одиницю» [19 : 44], так само як *two minutes ago* та *a week later* [19 : 27-28]. (Однак далі, у іншому розділі граматики, компонент *three* у фразі *three weeks ago* визначається чомусь вже як окрема синтаксична одиниця – як означення [19 : 64]). У Оксфордському студентському словнику елемент *o'clock* визначається як частка (particle) [36 : 431].

У теоретичній граматиці Г.Г. Почепцова et al випадки типу *three o'clock* взагалі не розглядаються. Значна увага, натомість, приділяється випадкам поєднання кількісного числівника та іменника ($Num_{car} N$): *sixty days, twelve years* тощо, компоненти яких, на думку Г.Г. Почепцова et al, зв'язані «відношеннями ускладнення». «За усталеною традицією, – роз'яснює цей грамати́ст, – такі словосполучення кваліфікуються як атрибутивні, однак певні особливості у відношеннях між їх компонентами змушують замислитись щодо правильності такого тлумачення подібних словосполучень. На своєрідність відношень у побудові типу *пять солдат* (рос.) вказував ще Л.В. Щерба. І хоча сам він схилився до того, що *пять* (рос.) є все ж означенням, разом з тим він відзначав, що «це все ж таки своєрідний випадок», і що «навіть чи було б доцільно звалювати до однієї купи *пять книг* і *хорошие книги* – це все ж таки різні речі».

«Дійсно, – продовжує розмірковувати Г.Г. Почепцов, – словосполучення $Num_{car} N$ мають низку своєрідних рис, які не до-

зволюють кваліфікувати їх як словосполучення атрибутивного типу. Залежний (у нашому розумінні, ускладнюючий) елемент визначає форму головного слова (пор. *one point*, але *two points*) і є конструктивно значущим. Обопільне розміщення елементів конструкції жорстко фіксоване. Числівник у такому вживанні не піддається відокремленню. Якщо ж у всіх вищерозглянутих випадках ускладнення виникали напівпредикативні конструкції, то у цьому, вочевидь, напіватрибутивна» [15 : 226 – 227].

Як бачимо, обидва типи структур є проблемними у сучасній граматиці англійської мови і потребують спеціального дослідження. Щодо практичних порад, то при аналізі цих та їм подібних випадків ви можете посплатися на будь-яку із вищевказаних точок зору.

7. ПРОБЛЕМА статусу компонентів структури *A FEW*, *A LITTLE* у фразях типу *A FEW MEN*, *A LITTLE WATER*.

У підручнику з граматики В.Л. Каушанської et al, у розділі «Морфологія», *a few, a little* згадуються лише з точки зору вживання в них неозначеного артикля – без вказівки на їх морфологічний статус [17 : 44]. Щодо синтаксичного статусу, то, на думку авторів підручника, *a few, a little* утворюють з наступним елементом мовленнєвого ланцюжка «групу слів», у якому цей елемент є синтаксично домінуючим. Який саме тип синтаксичної конструкції утворюють такі «групи слів» не уточнюється [17 : 245].

У підручнику з граматики О.М. Гордон та І. П. Крилової *a little, a few* кваліфікуються як займенники, свідченням чого є те, що вони розглядаються у розділі «Неозначені займенники» (кількісні займенники), поряд з *a lot of, lots of, a great deal of, a great many etc* [9 : 280, 294]. Синтаксичним же статусом займенника у реченні є, як відомо, означення.

При аналізі цих випадків можете посплатись на одну із вищевказаних точок зору.

8. ПРОБЛЕМА статусу компонентів *enough* та *all right* у межах ПРЕДИКАТИВА, вираженого структурою BE + ADJ + ADV).

Наприклад: *She was slim enough* [2, 33];

To himself he thought it was important all right [1¹, 67];

Dermot's flat was not far away [1², 153].

Аналіз випадків, вказаних у назві та проілюстрованих прикладами, є досить прозорим. У більшості підручників з граматики англійської мови *enough* та *all right* трактуються як обставинні модифікатори до прикметників. У підручнику Н.О. Кобріної et al, зокрема, синтаксична функція цих прислівників визначається як обставина [19 : 72-73]. Р. Кверк et al теж розглядають *ago*, *before*, *enough* та *all right* як прислівники у функції модифікатора до прикметника, однак, на відміну від попередніх авторів, – лише у межах іменного складеного присудка [33 :119].

Випадок *far away* є дещо складнішим. Згідно з точкою зору Н.О. Кобріної et al, цю фразу, по аналогії з *a week later*, *two minutes ago*, слід розглядати як «синтаксично та семантично неподільну групу слів» [19 : 27-28]. Що ж до Р. Кверка, то в Оксфордському студентському словнику *away* у фразі *far away* визначається, на відміну від *ago*, *before*, *enough*, та *all right*, не як прислівник, а як *частка прислівникового характеру* [33 : 39].

Зважаючи ж на те, що постдієслівні частки утворюють, на думку Р. Кверка та його однодумців, складене дієслово (multi-word verb) [33 : 303], а також на те, що морфологічний зв'язок між компонентам фрази *far away* жодним чином у граматиці цих авторів не коментується, візьмомо на себе сміливість кваліфікувати випадок *far away*, за аналогією з подібними випадками у межах дієслова, як *складений прислівник*.

9. ПРОБЛЕМА статусу випадків типу N + PREP. PHRASE.

Наприклад: «I'm a great admirer **of your father's work**» [2, 54]; «*And now, dear friends, it's time **for coffee***» [2, 22]; «*You have it, my boy, it's no use **to me***» [2, 46].

Більшість граматистів визначає статус прийменникової фрази у постпозиції до іменника як означення, окремі ж граматисти вважають, що в поодиноких випадках прийменникова фраза може виступати також у функції додатка. Прихильницею останньої точки зору є, зокрема, В.Л. Каушанська зі співавторами [17 : 250]. Випадок, коли прийменникова фраза є додатком, вона ілюструє прикладом: *Yate's mind was like a caldron in which boiled the general tension in town, the expectation of getting to Yasha. [Heym]* [там само].

Н.О. Кобріна, навпаки, можливість додатка до іменника повністю виключає. Згідно з її точкою зору, додаток можуть приймати лише такі частини мови, як дієслово, прикметник, слова категорії стану та прислівник, щодо останнього – то досить рідко [19 : 54-55]. Аналогічної точки зору дотримуються Р. Кверк зі співавторами, визначаючи подібні випадки як модифікатор у постпозиції до іменника [33 : 338-339].

Ситуацію з проблемою граматичного статусу прийменникових фраз у постпозиції до іменника узагальнює В.В. Бурлакова: «Як у регресивних, так і у прогресивних субстантивних словосполученнях залежні елементи традиційно ідентифікуються як приіменні означення, незалежно від їх значень. Тенденція, яка щойно з'явилася, виділяти серед пост-субстантивних залежних не лише означення, а й додатки, не знайшла широкої підтримки серед лінгвістів і зараз превалює погляд, згідно з яким усі присубстантивні залежні розглядаються як означення» [15 : 140].

Розділяючи, у принципі, точку зору більшості, ми однак не можемо не відзначити того, що при аналізі фактичного матеріалу нам зустрічалися випадки, які викликають сумнів щодо того, чи вони є насправді означеннями. Це випадки постсубстантивних фраз з прийменниками **to**, **for**, **from** та ін.

Проілюструємо ці випадки прикладами: 1. «My father-in-law is asleep. He is not strong at all, and this affair has been a terrible shock **to him**» [1¹ 45]; —/→ and this affair has been a terrible **to him** shock; —/→ **his** shock. 2. «I'm not sure that the South of France is a good place **for a child?**»[2,53]; —/→ Is a good **for a child** place; —/→ A good **child's** place. 3. «Can't say I like the appearance of Guskell much... but that's a long way **from making him out a murderer**»[1¹ 58]; —/→ That's a long **from making him out a murderer's** way; —/→ That's a **from making him out a murderer** long way; ?→ That's **from making him out a murderer** a long way; ?→ That's **far** from making him out a murderer. (У останніх двох трансформах аналізована постпозитивна фраза за правилами граматики може трактуватися як додаток).

Ще декілька прикладів подібного роду з іншими прийменниками: 1. He is a very sound fellow **in police work** [1¹ 89]; 2. «Our paintings are a judgment **upon ourselves** [2, 57]; 3. The day was the day **after Mr. Demoyte's dinner party** [2, 27]; 4. Marsigton was three stops **along the railway** ...[2, 40-41]; 5. «Gossington's about twenty miles **from here**» [1₁ 75] Останні два приклади цікаві тим, що в них, з одного боку, прийменникова фраза семантично є подібною до обставини, з другого ж, вона є занадто тісно, структурно та семантично, пов'язана з препозитивним іменником, щоб її такою кваліфікувати. Свідченням цього є неможливість опущення у цих фразах **along the railway** та **from here**: —/→ Marsigton was three stops. —/→ Gossington's about twenty miles. Ще один приклад подібного вживання прийменникової фрази у постпозиції до іменника: But Mor wanted to keep him there, to keep him until something had been said which would be a real communication **between them** [2, 32];

Слід відзначити, що найчастіше (≈50%) зустрічається постсубстантивна фраза з **of** (46 випадків з 82). Друге місце за частотністю вживання посідають фрази з **to** (9 випадків), третє – з **for** (8 випадків), далі йдуть: з **with, from** (по 5 випадків) тощо.

Методична рекомендація: аналізуючи випадки **N + PREP. PHRASE**, слід перевіряти аналізований матеріал за допомогою трансформації прийменникової фрази у препозицію до імен-

ника. Наприклад: «*And now, dear friends, it's time for coffee*» [2, 22], (→ *it's coffee time*). *Demoyte was a connoisseur of books* [2, 22], (→ *Demoyte was a books' connoisseur*). Можливість такої трансформації є вагомим свідченням атрибутивного характеру аналізованої прийменникової фрази по відношенню до іменника у препозиції. У всіх інших випадках слід вказувати на проблемний характер аналізованої фрази.

§3. ОЗНАЧЕННЯ // ОБСТАВИНА

1. ПРОБЛЕМА розмежування ВІДОКРЕМЛЕНОГО ОЗНАЧЕННЯ від ВІДОКРЕМЛЕНОЇ ОБСТАВИНИ.

Наприклад: «*Of course, I've never seen her close to – only just getting in and out of the car, and in the cottage garden when she was sun-bathing with just some shorts and a brassiere*» [1¹, 21].

Н. О. Кобріна et al, коментуючи випадок, подібний до наведеного у назві, (*Not in a hurry to get home, he dined in town*), визначають виділену фразу як **відокремлене означення**, вказуючи, при цьому, що такі означення дуже часто співвідносяться не лише з головним словом, але й з іншим членом речення, створюючи, у результаті, «подвійний зв'язок». Так, наприклад, співвідносячись одночасно як з підметом, так і присудком, відокремлене означення може набувати, окрім означального, основного, ще й обставинного значення – значення умови. причини, уступки тощо [19 : 70].

Б.О. Ільїш дотримується у визначенні статусу подібних випадків аналогічної точки зору. «У розмовній мові, – вказує він, – відокремлені обставини набувають додаткових відтінків значення, наприклад, значення причини або уступки, не виражених жодним спеціальним засобом – лексичним чи граматичним, і які повністю залежать від значень слів у реченні. Відокремлені означення мають дещо ширшу сферу застосування, ніж звичайні: так, зокрема, тоді як за звичайних означень роль головного слова для особового займенника є навряд чи можливою, по відношенню ж до відокремленого означення ця роль для останнього є цілком прийнятною» [16 : 235]. Це твердження

ілюструється прикладом: *Unable to sit there any longer with his mind tormented by thoughts of Tessie, he got up and started walking slowly along the road...* (E. Caldwell) [там само].

Р. Кверк et al подібні випадки оминають увагою, хоча й вводять термін «перервані іменні фрази» (**discontinuous noun phrases**). Найбільш частотним випадком таких фраз, – вказують автори цієї граматики, – є **постмодифікація**. При цьому, як видно з прикладу *A rumour circulated that he was secretly engaged to Marchioness* (Cf.: *A rumour that he was secretly...*), під «фразою» вони розуміють не лише словосполучення, але й сполучення головного слова та модифікатора, вираженого підрядним означальним реченням [33 : 369]. Цей приклад, однак, не виключає із контексту цього розділу можливості трактування аналізованих нами випадків як **відокремлених означень**.

Згідно з точкою зору В.Л. Каушанської et al, подібні випадки можуть підпадати або під категорію **відокремлених обставин** (**loose, detached adverbial modifiers**) або ж під категорію **відокремлених означень**. При цьому, жодних критеріїв розмежування вони не пропонують, обмежуючись лише прикладами та залишаючи визначення їх статусу на розсуд (інтуїцію) дослідника. Так, зокрема, відокремлена обставина супровідного характеру (**detached adverbial modifier of attendant circumstances**) проілюстрована таким прикладом: *She had moved through its gaudiness and pettiness and glamour, her head high and her lashes low, clothed in an immaculate dignity* (Sanborn). [17 : 261]; відокремлене ж означення – наступним: *Dumb with amazement, Mr. Gradgrind crossed to the spot where his family was thus disgraced* (Dickens). [17 : 262].

Отже, з позиції В.Л. Каушанської et al не зовсім зрозуміло, чим саме є у наведеному на початку цього параграфу реченні випадок *with just some shorts and a brassiere* – відокремленою обставиною чи відокремленим означенням.

Методична рекомендація: оскільки більшість авторів вказують на семантичну та синтаксичну близькість відокремленого означення та відокремленої обставини, подібні випадки слід аналізувати спираючись на контекст та власну інтуїцію. Цілком можливою є подвійна інтерпретація.

Розділ II

ПРОБЛЕМНІ ВИПАДКИ СТРУКТУРИ КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ

§1. ПРОБЛЕМИ КОМПОНЕТА У ПОСТПОЗИЦІЇ ДО ПРЕДИКАТИВА ТА ДІЄСЛІВНОГО ПРИСУДКА

1. ПРОБЛЕМА випадків типу **BE + KIND OF YOU**.

Наприклад: *'Thank you very much indeed – it was kind of you» [2, 57]; «But you're very good at murders. She's been murdered, you see, strangled» [1¹, 15].*

Н. О. Кобріна кваліфікує виділені у прикладах, якими ілюструється назва, компоненти як «додатки до прикметників» (objects to adjectives) [19 : 63]. Ці «додатки» вона включає до складу предикатива [19 : 26 – 27]. В.Л. Каушанська зі співавторами теж розглядає виділені випадки як додатки («прийменниковий непрямий додаток»), однак, на відміну від Н.О. Кобріної, не дотримується «рівневого аналізу» і до складу предикатива їх не включає [17 : 250].

Р.Кверк et al визначають статус цих елементів як «комплемент до прикметникової фрази, яка виступає суб'єктним комплементом» [33 : 309]. При цьому розуміння терміну «комплемент» у цих авторів є досить суперечливим. З одного боку, «комплемент» протиставляється додатку і наближається до терміну «предикатив» [33 : 21], з другого – комплемент вживається у значенні обов'язкового елемента дієслівної фрази, необхідного для завершення смислу дієслова [33 : 155]. У останньому розумінні «комплемент» є ширшим не лише за додаток, який входить до його складу, але й за обов'язкову обставину (адвербіальний комплемент) [там само].

У випадку ж, який розглядається, цілком очевидно, що комплемент розуміється як смисловий завершувач не лише дієслова, а й прикметника, проте, на відміну від дієслова, де він виступає обов'язковим компонентом присудка (як дода-

ток та обов'язкова обставина), комплемент до прикметника не завжди є обов'язковим і може опускатися [33 : 309].

Попри усі ці суперечності, ясно, що для Р. Кверка et al прийменниковий елемент у постпозиції до прикметника у предикативній функції додатком не є, як це вважає перша група лінгвістів, а є явищем дещо іншого гатунку – «комплементом». Ясно також і те, що цей елемент входить до складу більш розлогого синтаксичного явища – суб'єктного комплементу.

Аналіз фактичного матеріалу вказує й на те, що постпозитивний прийменниковий компонент у постпозиції до предикативного прикметника може мати й певні атрибутивні властивості, свідченням чого є можливість застосування до нього відповідної трансформації: *The house was long in the front, built of small rose-coloured bricks...* [2, 17]; → *The house was front-long, built of small rose-coloured bricks...* У деяких випадках, однак, більш чітко простежуються об'єктні або обставинні характеристики: → ...and its three tall windows were wide **open on the garden** [2, 18]—/→... and its three tall windows were **wide garden-open**. Як бачимо, атрибутивна трансформація у останньому висловленні блокується компонентом *wide*, натомість досить відчутними є як об'єктні, так і обставинні властивості компонента *on the garden*.

Методична рекомендація: При аналізі подібних випадків слід дотримуватись однієї з вищезгаданих точок зору.

2. ПРОБЛЕМА випадків типу **VE + GLAD TO SEE YOU**.

Наприклад: «*Yes, yes, glad to see you. Well?*» [1¹, 27].

Р. Кверк et al розрізняють п'ять семантичних типів форми **adj+ to inf** : *Bob is splendid to wait; Bob is slow to react; Bob is furious to hear it; Bob is hesitant to agree with you* та *Bob is hard to convince*. При цьому синтаксичний статус інфінітива визначається у цій граматиці як комплемент до прикметника – за аналогією з прийменниковою фразою у структурі **adj + prep. phrase**, уся ж структура **adj+ to inf** загалом – як суб'єктний комп-

лемент [33 : 310 – 311]. Виняток становить т.зв. Complex Subject, а точніше – структури, у яких інфінітив стоїть у постпозиції до прикметників **certain, sure, bound**. У цих випадках, згідно з точкою зору цих авторів, інфінітив слід трактувати як компонент «складного підмета». Підставою для цього є, на їх думку, трансформації типу: *He is certain to like the snow*; → *That he will like the snow is certain*; → *He will certainly like the snow* [33 : 317]. (Зауважимо, що **likely** до вищенаведеного списку не входить).

Н.О. Кобріна et al розглядають інфінітив як *додаток* до прикметника, теж вважаючи його *частиною предикатива*. Приклади, якими вона ілюструє свою точку зору містять у собі такі прикметники, як **quick, glad, able**, а також т.зв. «стативи» – **afraid** та **aware** [19 : 63]. Однак автори цього підручника не завжди послідовні. Так, зокрема, прикметник **able** входить одночасно й до списку т.зв. «модальних виразів»: *to be anxious, to be willing, to be capable, to be going, to be allowed, to be able* [19 : 41], які утворюють *складений дієслівний модальний присудок*. Таким чином, незрозуміло, чим саме є інфінітив **to joke** у постпозиції до прикметника **able** у відрізку мовлення «*Well, you are able to joke about it*» [1¹ 97] – додатком, що входить до складу предикатива, чи дієслівним компонентом складеного дієслівного модального присудка?! Неясно також, яким саме є й тип присудка: складеним іменним чи складеним дієслівним?!

Ситуація з аналізом випадків **adj+ to inf** ускладнюється ще й тим, що взагалі не визнаючи т.зв. «суб'єктно-інфінітивної конструкції» [19 : 125-127], Н.О. Кобріна et al розглядають сполучення прикметників з «модальним значенням» **(un)likely, sure certain** з інфінітивом як «складений дієслівний присудок подвійної орієнтації» (Compound Verbal Predicate of Double Orientation) [19 : 42] – на відміну від інших граматистів, які вважають інфінітив у подібних випадках складовою частиною суб'єктно-інфінітивної конструкції, а раз так – то й *компонентом підмета*, а в поодиноких випадках – як, наприклад, В.Л. Каушанська et al – *компонентом складеного дієслівного модального присудка*.

Досить суперечливим є трактування **adj + to inf** у підручнику з граматики В.Л. Каушанської et al, у якому на рівні морфології сполучення інфінітиву з т.зв. «модальними виразами» **to be likely, to be certain, to be sure** трактується як *суб'єктно-інфінітивна конструкція*, тоді ж як на синтаксичному – як *складений дієслівний модальний присудок*. «Дієслова та вирази, – вказують автори цієї граматики, – вжиті у присудку речень, які містять у собі суб'єктно-інфінітивну конструкцію, утворюють складений дієслівний модальний присудок» [17 : 237–238]. Звідси випливає, що морфологічна конструкція Subjective Infinitive Construction, яка ілюструється у цьому джерелі прикладом *But he is sure to marry her [Hardy]* [17 : 200], на рівні синтаксису чомусь втрачає свою структурну цілісність, розпадаючись на дві взаємовиключні частини – підмет та присудок: *But he is sure to marry her*. До списку т.зв. «модальних виразів» входять також: **to be able, to be obliged, to be bound, to be willing, to be anxious, to be capable, to be going** [17 : 237]. У всіх інших випадках інфінітив після прикметника розглядається як «частина предикатива»: *The abode of Mrs. Betty was not easy to find* (Dickens) [17 : 191].

Варто також звернути увагу й на те, що тоді, як ціла низка авторів, зокрема Р. Кверк зі співавторами, трактують інфінітив у словосполученні **to be bound, certain, sure + inf.** як складову частину т.зв. «складного підмета» [33 : 317]), В.Л. Каушанською et al – як «частину складеного дієслівного модального *присудка*» [17 : 237], що є взаємовиключними точками зору.

Слід також відзначити, що після прикметника **last**, а також після порядкових числівників (**first, second** тощо) інфінітив трактується як означення до головного слова предикатива: В.Л. Каушанська [17 : 192], Н.О. Кобріна [19 : 67], Б.О. Ільїш [16 : 73]. Наприклад: *Miss Wetherby, a long-nosed, acidulated spinster, was **the first to spread** the intoxicating information* [1¹, 35].

Б.О. Ільїш вважає, що лексичне значення слова, яке передує інфінітиву, має надзвичайно важливе значення для правильного тлумачення синтаксичного статусу останнього [16 : 228]. Це, на його думку, досить добре простежується у на-

ступному прикладі *I was glad to see him*, адже саме на підставі лексичного значення прикметника **glad**, синтаксичний статус інфінітива визначається як *обставина наслідку* [16 : 227-228]. Отже, як бачимо, у деяких випадках інфінітив (інфінітивна фраза) у постпозиції до прикметника може також виступати як *обставина наслідку* (adverbial of result). У цих випадках прикметник досить часто модифікується прислівниками **too** та **enough**: *I was too busy to see anyone* [Wilson]; *His eyes were sharp enough to look after his own interest* [Heym]. (В.Л. Каушанська et al [17 : 193]). Інфінітив після прикметника у функції обставини наслідку може також зустрічатись у реченнях з **so...as** та **as...as**. Наприклад: *Mr. Rokesmith has been so polite as to place his sitting-room at our disposal to-day* (Dickens [там само]).

Методична рекомендація: долучаючись до певної точки зору, слід звертати увагу на семантику прикметника (його тип), а також на наявність у висловленні таких супутніх формальних ознак, як **too**, **enough** чи **so...as** та **as...as**.

3. ПРОБЛЕМА СИНТАКСИЧНОГО статусу

ПРИЙМЕННИКОВИХ ФРАЗ ТИПУ: «*It was a quarter of a mile from the village proper* [1¹, 23].

Те, що фраза *from the village proper* є обов'язковою складовою предикатива *a quarter of a mile* не викликає жодних сумнівів. Доказом цього є, по-перше, неможливість її опущення зі складу речення – як з точки зору семантики, так і структури: $-/\rightarrow$ *It was a quarter of a mile....* По-друге ж, неможливість трансформу: $-/\rightarrow$ *It was from the village proper*. Отже, *a quarter of a mile from the village proper* є єдиним структурно-семантичним цілим, з головним (*a quarter of a mile*) та залежним (*from the village proper*) компонентами. Із сказаного випливає, що на рівні речення синтаксична функція аналізованої фрази визначатиметься за її головним (ядровим) компонентом, а саме: *a quarter of a mile*. На необхідність визначення синтаксич-

ної функції словосполучення як єдиного цілого за його ядром вказує, зокрема, В.В. Бурлакова [15 : 121].

Питання ж, чи є *a quarter of a mile from the village proper* на рівні фразових відношень *структурою модифікації* чи *комплементації* а, відповідно, *from the village proper* – обов'язковим означенням чи обов'язковою обставиною – залишається відкритим.

4. ПРОБЛЕМА т.зв. «ВСТАВНОГО ДОДАТКА».

Наприклад: «*As you know?*» said Bledyard, «*we find it natural to make the distinction*» [2, 56].

Більшість граматистів, як вітчизняних, так і зарубіжних, схиляються до трактування **it** у реченнях типу *he found it impossible to utter the next word* як т.зв. «вставного додатка» за аналогією зі «вставним підметом» **it** [17 : 247]. «**It** лише вводить **справжній додаток**, – вказують, зокрема В.Л. Каушанська et al, – який виражено інфінітивною чи герундіальною фразою, або ж підрядним реченням. У цьому випадку, – продовжують вони свої міркування, – **it** є **формальним додатком**, який не перекладається на російську мову» [там само].

Цю точку зору розділяють Дж Ліч та Я. Свартвік, ілюструючи її прикладами: *You must find it enjoyable working here; I owe it to you that the jury acquitted me; Something put it into his head that she was a spy; I'll leave it to you to lock the door* [32 : 166]. Аналогічні міркування з приводу синтаксичного статусу **it** висловлюються й у граматиці Р. Кверка et al [33 : 367, 368]. Приклади: *I find it exciting working here; he made it his business to settle the matter; I owe it to you that she invited me; Something put it into his head that she was an opera singer* [33 : 368]. Явище «вставного» **it** Р. Кверк et al пояснюють необхідністю застосування до певного елементу висловлення засобу «екстрапозиції» – з метою надання йому комунікативної ваги «фокусу» у висловленні. Механізм же екстрапозиції полягає «у зсуві (переміщенні) певного елемента зі свого звичного місця у напрямку до кінця чи на самий кінець

висловлення»; це ж, у свою чергу, передбачає заміщення зсунутого елемента певним формальним замісником – у цьому разі **it** [там само]. Т.А. Барабаш майже повністю, із прикладами включно, повторює пояснення Р. Кверка et al [4 : 218].

Дещо інше трактування знаходимо у підручнику з синтаксису сучасної англійської мови Н.О. Кобріної. На думку цього граматиста та її співавторів, «позиційний замісник» («position filler») **it**, укупі з відповідними йому «інфінітивом та герундієм», утворюють із наступним компонентом речення «складний додаток» («complex object»). При цьому «присудковим компонентом (у вторинній структурі предикації – О.А. Ж.) (об'єктним предикативом) є прикметник або іменник, які безпосередньо сліднують за **it**» [19 : 218]. Приклади: *He thought it useless going to Paris; I consider it a mistake to talk to him now* [там само]. Такий «складний додаток» може бути трансформований у підрядне додаткове речення з двома підметами: *She found it impossible to sleep → She found that it was impossible to sleep; I consider it a mistake to talk to him → I consider that it is a mistake to talk to him* [19 : 101, 102].

Таким чином, представники т.зв. «вставного» додатка постулюють наявність у складі речення двох додатків: формального, вираженого «вставним» **it**, та «справжнього», смислового, додатка, вираженого інфінітивною, герундіальною фразами чи підрядним реченням. На відміну від них, Н.О. Кобріна вважає, що у реченні є **не два**, а **один** додаток – складний. Обидві точки зору небездоганні, оскільки не покривають усього розмаїття фактичного матеріалу. Так, зокрема, незрозуміло, як саме слід аналізувати з позицій першої точки зору випадки типу *I owe **it** to you that she invited me*. Якщо *that she invited me* є справжнім додатком речення *I owe **it** to you*, який корелює з формальним «вставним» **it**, то чи може воно виступати одночасно з цим як окреме речення, підпорядковане головному?! Інакше кажучи, чи є *that she invited me* членом головного речення чи його слід розглядати поза межами головного речення як окреме речення, підпорядковане останньому?!

Точка зору Н.О. Кобріної теж є завузькою. На заваді аналізу стоїть те ж саме речення *I owe it to you that she invited me*, адже між *it*, укупі з його корелятом *that she invited me*, та іменним компонентом *to you*, який стоїть у постпозиції до *it*, немає навіть натяку на предикативні відношення. Це означає, що далеко не завжди «позиційний замісник» *it* утворює «складний додаток».

Зважаючи на те, що ілюстративний матеріал у теоретичних джерелах повторюється, наведемо ще декілька прикладів із нашого корпусу:

1. «As you know,» said Bledyard, «we find *it* natural to make the distinction» [2, 56]; 2. This was the sort of provocative reply which he found *it* very hard to check, and by which Nan was unfailingly provoked [2, 3]; 3. «I should say that Mr. Jefferson found *it* very difficult to make both ends meet and send her son to a good school» [1¹, 88]; 4. «No, no. I make *it* a rule to be in bed by half past eleven» [1², 148].

Методична рекомендація: При аналізі фактичного матеріалу можна умовно прийняти одну із двох вищезгаданих точок зору.

5. ПРОБЛЕМА ПРЯМОГО // НЕПРЯМОГО ДОДАТКА.

Наприклад: *I asked him his name. Forgive me this question. She taught them French.* [Kayu. ,248].

Згідно з точкою зору В.Л. Каушанської et al, у англійській мові серед т.зв. «дитранзитивних» дієслів, які, зазвичай, приймають після себе два додатка – **непрямий та прямий**, є виняток. Це дієслова **to ask, to forgive, to teach** [17 : 248], які, на відміну від інших дієслів цієї групи, приймають два **прямих** додатка. *I asked him his name. Forgive me this question. She taught them French.* [17 : 248], [17 : 242]. Серед «дитранзитивних» дієслів В.Л. Каушанська et al також виокремлюють дієслова, які мають здатність вживатися лише з одним, **непрямим**, додатком, хоча, як відомо, непрямий додаток завжди йде у парі з прямим. До цієї підгрупи дієслів належать усього **три** дієслова: **to read,**

to write, to sing [17 : 249]. Вживання цих дієслів у монотранзитивному варіанті, тобто з непрямым додатком, ілюструється наступними прикладами: *When I was ill she often read to me. Won't you sing to me? Write me as often when you can.* [там само].

Н.О. Кобріна et al взагалі **не виділяють** дієслів, які могли б приймати після себе **два прямих** додатка. Група ж «дитранзитивних» дієслів», які можуть вживатися лише з **непрямым додатком**, у них вдвічі більша, порівняно з В.Л. Каушанською. Це такі дієслова. як **to answer, to ask, to envy, to forgive, to help, to teach** [19 : 58-59]. При цьому, як бачимо, до цієї групи не входить жодне із дієслів, які названі в аналогічному вживанні В.Л. Каушанською та її співавторами. Дієслова ж **to ask** та **to teach**, які є спільними для обох підручників з граматики, розглядаються у кожному з них в окремому сенсі. За даними ж нашої вибірки, до найчастотніших дієслів, які можуть вживатися лише з непрямым додатком, належать наступні дієслова: **to tell, to ask** та **to nod**. Отже, із дев'яти дієслів, виділених в обох підручниках, із нашим матеріалом співпадає лише одне – **to ask**. Це свідчить, що список подібних дієслів не є вичерпаним і значною мірою залежить від корпусу аналізованого матеріалу.

Наш висновок щодо «відкритості» списку подібних дієслів підтверджується й Р.Кверком et al. За даними цих граматистів, до «дитранзитивних» дієслів, після яких може бути опущений **будь-який** з обох додатків, належать такі дієслова: **to ask, to owe, to pay, to teach, to tell, to show** [33 : 324]. У цьому списку, як бачимо, з нашими даними є більше точок перетину: це дієслова : **to ask** та **to tell**.

Р. Клоуз серед моделей «дитранзитивних» дієслів виділяє підмодель лише з непрямым додатком. Це модель *Vt + indir Object only*. (*I showed you*) [30 : 119]. Дж. Ліч та Я. Свартвік вчиняють аналогічним чином, виокремлюючи із «дитранзитивної» моделі **D1a** підмодель **T1** – підмодель з одним із будь-яких теоретично можливих двох додатків [32 : 858]. Н.М. Раєвська обмежується лише вказівкою на можливість опущення одного із додатків у «дитранзитивних» дієсловах, застерігаючи при

цьому щодо певної обмеженості застосування подібної операції [23 : 74]. Показово, що жоден із вищевказаної групи авторів списків «дитранзитивних» дієслів, які допускають опущення одного із додатків, не наводять, що ще раз підтверджує наше припущення щодо відкритості списків подібних дієслів.

Б.О. Ільїш вказує, що статус «прямого» // «непрямого» додаток отримує лише у парі, якщо ж додаток один, то взагалі немає підстав для визначення його типу [16 : 219]. «У реченні, *We help our friends.*, наприклад, немає нічого такого, що могло б вказати нам, чи додаток є прямим чи непрямим» [там само].

6. ПРОБЛЕМА прямого // прийменникового додатка.

Наприклад: *He looked at the girl* [R. Quirk, 305].

Виділений додаток **at the girl** у висловленні *He looked at the girl* традиційно трактується як непрямий **прийменниковий**. У відповідності до цього діслово-присудок, після якого його вжито, – як **нетранзитивне дієслово**. Ця точка зору розповсюджена переважно у вітчизняній граматиці: В.Л. Каушанська et al [17 : 250], М.О. Ганшина та Н.М. Василевська [8 : 370 – 371], Н.О. Кобріна [19 : 61] та ін.

Р. Кверк, натомість, пропонує доволі оригінальне трактування подібних випадків. На думку цього лінгвіста, **прямим додатком** є саме **the girl**, а не **at the girl** (як вважають представники вищевказаних точок зору), тоді ж як дісловом-присудком є **looked at**. Цей присудок виражений **прийменниковим транзитивним дієсловом** [33 : 305]. Отже, згідно з концепцією Р. Кверка, коло транзитивних дієслів розширюється за рахунок т.зв. «прийменникових дієслів»: *The girl looked at/watched/stood near.....*[33 : 306].

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ: Вибір точки зору залишаємо на розсуд дослідника.

7. ПРОБЛЕМА випадків структурного типу

$$P(V) + O_{\text{dir}} + O_{\text{indir.}}$$

В.Л. Каушанська et al розрізняють два типи додатка **прямий та непрямий**. Непрямий додаток, у свою чергу, поділяється на два типи: **власне непрямий додаток**, який означає адресата дії та вживається після транзитивних дієслів лише у парі з прямим додатком, та **непрямий прийменниковий**. Перший може вживатися з прийменниками **to** та **for**. Останній вживається з різними прийменниками після нетранзитивних дієслів і далеко не завжди означає адресата дії [17 : 248-250]. Особливістю концепції В.Л. Каушанської та її однодумців є те, що вони вказують на можливість декількох дієслів (**to ask, to forgive, to teach, to help**) приймати після себе два прямих додатка [17 : 248].

Н.О. Кобріна, як і попередні автори, теж виділяє два додатка, – **прямий та непрямий**, поділяючи останній на два підвиди: **непрямий рецепієнтний додаток** та на **непрямий нерекцепієнтний додаток**. Типи додатків, їх підвиди та особливості вживання з прийменниками практично повністю співпадають з системою додатків попередніх авторів, відрізняючись від них лише термінологічно [19 : 248].

Б.О. Ільїш виключає із непрямого додатка усі прийменникові додатки, включно з **to**, вказуючи при цьому на складність, яка може подекуди виникати у розмежуванні між прямим та непрямим додатком – навіть за умови їх одночасної наявності у фразі [16 : 218].

Р. Кверк et al теж підрозділяють додатки на два типи: **прямий та непрямий**. Прийменниковий додаток, як такий, у класифікації цих граматистів, відсутній [33 : 305 – 306]. При цьому вони вказують, що іноді непрямий додаток може бути трансформованим у прийменникову фразу, яка, однак, за граматичним статусом не є еквівалентною непрямому додаткові, з якого вона утворена. На думку Р. Кверк et al, прийменникова фраза у цих випадках зазвичай сприймається мовцем як єдине ціле і є **обставиною**. Так, наприклад, висловлення *She sent Jim*

a card має граматичну структуру з двома додатками: **SVOO – непрямим додатком *Jim* (O) та прямим *a card* (O)**; висловлення ж з **прийменниковою фразою *to Jim* (*She sent a card to Jim*)** структурно визначається як **SVOA**, із чого випливає, що ***to Jim* є А**, тобто **обставина** [33 : 157]. Такий аналіз, вочевидь, ґрунтується на такій спільній особливості непрямого додатка та обставини як мобільність та факультативність у структурі речення [33 : 323, 158].

Досить оригінальним у концепції Р. Кверка et al є трактування випадків, які традиційно кваліфікуються як поєднання непрямого та прийменникового додатків. Так, зокрема, висловлення *We reminded him of the agreement*, яке традиційно визначається як таке, що містить непрямий та прийменниковий додатки – *him* та *of the agreement*, відповідно, аналізується у граматиці Р. Кверка et al як поєднання **непрямого додатка *him* з прямим додатком *the agreement*** [33 : 324]. Як бачимо, прийменникова фраза *of the agreement*, яка у граматичній традиції сприймається як єдине ціле, розкладається Р. Кверком на складові компоненти: **прийменник**, який, формуючи т.зв. «**прийменникове дієслово**», входить до **присудка**, та **іменник**, який трактується як **прямий додаток** [33 : 324, 304 – 305].

Згідно з граматичною концепцією Р. Клоуза, дієслова, які приймають після себе прямий та непрямий додаток, належать до дитранзитивного типу, а саме до Типу 4: $V_t + O_i + O_{dir}$. Цей тип підрозділяється на два підтипи: а) $V_t + O_i + O_{dir}$ (**to**) та б) $V_t + O_i + O_{dir}$ (**for**) [30 : 34], звідки випливає, що, на відміну від Р.Кверка, Р. Клоуз вважає прийменникові фрази з **to** та **for** непрямим додатком, а не обставиною.

Дж. Ліч та Я. Свартвік теж відносять дієслова з прямим та непрямим додатками до дитранзитивної моделі, яку вони символічно позначають формулою D_3 . Вони також вказують на можливість заміни структури $V_t + O_i + O_{dir}$ структурою $V_t + O_{dir} + to (for) + Noun phrase$. Наприклад: *He gave George the money*: → *He gave the money to George* [32 : 281 – 282]. Що ж стосується статусу прийменникової фрази, то Дж. Ліч та Я. Свартвік, на

відміну від Р. Клоуза, не вважають її непрямим додатком, хоча й не вказують, яким має бути її граматичний статус. Зважаючи ж на загальну близькість концепції Дж. Ліча та Я. Свартвіка до концепції Р. Кверка, можна допустити, що це обставина, хоча в семантичній класифікації обставин немає жодної, подібної до фрази *to George* [32 : 177 – 182].

Н.М. Раєвська теж вказує на можливість заміни структури $V_t + O_i + O_{dir}$ структурою $V_t + O_{dir} + to (for) + Noun phrase$. При цьому, як і для попередніх авторів, граматичний статус прийменникової фрази для неї, вочевидь, теж не є важливим. Аналізуючи приклади (a) *I gave the boy two apples* та (b) *I gave two apples to the boy*, вона обмежується лише зауваженням, що речення з прийменниковою фразою (b) є «синонімічною альтернативою» реченню з двома додатками (a) [23 : 75].

Т.О. Барабаш класифікує усі додатки на **безприйменникові** та **прийменникові**. Перша група, у свою чергу, поділяється на **прямі додатки** та **непрямі**. Поділ на прямі та непрямі додатки залежить від значення та позиції додатка у реченні [4 : 191]. Прийменниковими фрази з **to (for)** розглядаються як **прийменникові додатки**, які, водночас, можна розглядати як **граматичні синоніми непрямого додатка**. Прийменникові фрази з **to**, утворені від дієслів *announce, devote, dictate, explain, introduce, mention, repeat, report, prove*, на думку цього автора, є такими, що, у принципі, не можуть приймати непрямий додаток. Це ілюструється наступною трансформацією: *He explained the rule to us; → He explained to us what they wanted* [4 : 192].

Г.Г. Почепцов, підсумовуючи аналіз точок зору на проблему класифікації додатків, вказує, що найбільш розповсюдженою класифікацією додатків у граматиці є їх поділ на три групи: прямий, непрямий та прийменниковий додатки (напр. У М. Дейчбайна, Г. Шейервеґса, Р. Зандтвортта) [15 : 197]. Однак ця класифікація, на думку Г.Г. Почепцова, є недосконалою внаслідок неоднорідності базових принципів поділу. До того ж вона є завузькою, оскільки поділ на додаток об'єкта та додаток адресата не охоплює усієї різноманітності додат-

ків у сучасній англійській мові, зокрема, у ній немає місця для додатка типу **by + N** [там само]. Неприйнятною, на думку Г.Г. Почепцова, є й суто формальна класифікація, базовим принципом якої є наявність чи відсутність прийменника: класифікація на прийменникові та неприйменникові додатки (напр. у О.І Смирницького). Ця класифікація, хоча й дає класи, які не перетинаються між собою, однак обраний формальний принцип поділу притаманний не лише додаткам, але й іншим членам речення, обставині та означенню зокрема, а тому й не може вважатися сутнісним для додатка [15 : 197].

Зважаючи на вказані недоліки, Г.Г. Почепцов пропонує власну класифікацію додатків. Ця класифікація передбачає поділ додатка за семантичним рольовим принципом і, як вважає її автор, адекватно відображає сутність класифікованого члена речення. Згідно з цією класифікацією додатки поділяються на три групи: **додаток об'єкта**, **додаток адресата** та **додаток суб'єкта**. Перші дві групи, у свою чергу, поділяються за формальним принципом на дві підгрупи: **безприйменникові** та **прийменникові** додатки. Приклади: *He knows this* (безприйменниковий додаток об'єкта); *He knows of this* (прийменниковий додаток об'єкта); *She gave him a letter* (безприйменниковий додаток адресата); *She gave a letter to him* (прийменниковий додаток адресата). **Додаток суб'єкта** є характерним лише для речень у пасивному стані, а тому він може бути лише **прийменниковим: by (with) + N**. Г.Г. Почепцов розрізняє також такі семантичні підвиди додатка, як **об'єкт дії** та **об'єкт ознаки** [15 : 199].

На нашу думку, ця класифікація теж має певні недоліки. Так, зокрема, у цій класифікації навряд чи можна знайти місце для додатка *with snow* у висловленні *The road was covered with snow*. Адже за рольовою семантикою *with snow* не є ані об'єктом, ані адресатом, ані суб'єктом дії (за даними аналізу фактичного матеріалу подібних речень у сучасній англійській мові чимало). Окрім цього, як нам видається, семантичні терміни «суб'єкт», «об'єкт» можуть накладатися на відповідні

граматичні терміни, вносячи певну плутанину. Це особливо небезпечно у царині англійської мови, у якій розглядуваний ряд семантико-рольових термінів має відповідний омонімічний ряд граматичних термінів.

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ: Вибір точки зору залишаємо на розсуд дослідника.

§2. ДОДАТОК // ОБСТАВИНА

1. ПРОБЛЕМА випадків, аналогічних виділеному у реченнях типу: *Kate removed her eyes from the window and gazed directly at Papa* (Cronin).

Складність випадків *Kate removed her eyes from the window and gazed directly at Papa* (Cronin). полягає у тому, що в них у семантиці прийменникової фрази, як це відчувається з прикладу, досить чітко простежується адвербіальний характер. Це ж, звичайно, не може не ускладнювати аналіз таких прикладів, які можуть виступати або як *додаток* або як *обставина*. Застереження щодо цього, знаходимо, зокрема у підручнику В.Л. Каушанської et al: «Далеко не завжди, – вказують автори, – легко розмежувати члени речення, виражені прийменниковою фразою» [17 : 260]. Це твердження вони намагаються проілюструвати аналізом конкретних прикладів: *Decimus had been born in Rome* (Douglas) та *Kate removed her eyes from the window and gazed directly at Papa* (Cronin).

Критеріями на користь тлумачення прийменникової фрази як *обставини* може слугувати, як вважають ці лінгвісти, по-перше, приналежність іменного компоненту фрази до неістот, по-друге ж, – можливість постановки до цієї фрази питання з *Where*. Цим критеріям, на думку В.Л. Каушанська et al, цілком відповідає приклад *Decimus had been born in Rome* (Douglas), у якому *Rome* – це назва міста, тобто «неістота», а прийменникова фраза *in Rome* відповідає на питання: *Where had he been born?*. Натомість *at Papa* у *Kate removed her eyes from the window*

and gazed directly **at Papa** (Cronin) ці граматисти воліють трактувати як «прийменниковий непряний додаток» [там само], хоча й не виключають також можливість подвійного трактування цієї фрази: *прийменниковий непряний додаток // обставина*. Випадком з подвійним трактування є, на думку В.Л. Каушанської та однодумців, також прийменникова фраза у прикладі *His wife was sitting before a very little fire* (Galsworthy) [там само].

Неможливість в окремих випадках чіткого розмежування між непрямим прийменниковим додатком та обставиною підкреслюється і вітчизняними граматистами, зокрема М.О. Ганшиною та Н.М. Василевською [8 : 369].

§3. ПРЕДИКАТИВ (СУБ'ЄКТНИЙ КОМПЛЕМЕНТ) // ОБСТАВИНА

1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу фраз A QUARTER OF A MILE у відрізках мовлення типу: *It was a quarter of a mile from the village proper* [1¹, 23].

У вищенаведеному прикладі нас цікавить граматичний статус виділеної жирним шрифтом фрази, а саме: *a quarter of a mile*.

Почнемо аналіз з граматики В.Л. Каушанської et al – найбільш популярної вузівської граматики в Україні. На жаль, випадки подібного типу – **be + іменна фраза зі значенням відстані** – у цій граматиці взагалі не розглядаються. Щоправда, натяк на можливий статус розглядуваної фрази міститися у положенні про можливість *предикатива* виступати у формі прийменникової фрази [17 : 236], хоча приклади, якими це положення проілюстроване, відрізняються як за семантикою, так і структурою від розглядуваного [там само]. Ще один натяк знаходимо у аналізі прикладу *No one was **there** to meet him*, компонент *there*, який після дієслова **be** визначається як *обставина* [17 : 233; 257]. Це дає певні підстави думати, що й *a quarter of a mile* за аналогією з вищерозглянутими прикладами мав

би трактуватися у межах граматичної системи В.Л. Каушанської або як *предикатив* або ж *обставина*.

Б.О. Ільїш теж не торкається випадків подібного типу окремо. Однак, запропонувавши новаторський для свого часу підхід до аналізу присудка типу *be + here // there* та визначаючи останній як особливий, *адвербіальний, різновид іменного складеного присудка*, він цим самим створює й прецедент для тлумачення граматичного статусу фрази *a quarter of a mile* як «*адвербіального предикатива*» – за аналогією з *here* та *there* [16 : 229 – 230].

Зарубіжні автори висловлюються з приводу аналізованих прикладів більш конкретно. Для Р. Кверка та співавторів випадки типу *It was a quarter of a mile...*, поза всяким сумнівом, належать до особливого типу комплементації, яку вони іменують «*інтенсивною комплементацією*» (*intensive complementation*). У традиційній термінології цей термін корелює з іменним складеним присудком. Що ж до аналізованого нами прикладу, то його слід, згідно з точкою зору Р.Кверка et al, кваліфікувати як *предикативний ад'юнкт* (*predicative adjunct*); інакше кажучи, – як *предикатив адвербіального характеру* [33 : 307 – 308]. Отже, як бачимо, цей підхід перегукується з підходом Б.О. Ільїша. Наприкінці ще декілька прикладів предикативного ад'юнкту з граматики Р.Кверка et al: *The children are at the zoo //...are outside; The party will be at nine o'clock //... will be tonight, etc* [33 : 308].

Аналогічною до вищезгаданої є точка зору Дж. Ліча та Я. Свартвіка, які розглядають подібні випадки як такі, що складаються з дієслова-зв'язки та *комплементу*, включаючи *John is at school; The wedding will be in late June, etc.* та *This is a really good book; He became a beggar* до однієї групи, а саме – до моделі **L**, а точніше, – «дієслівного зразка» **L** [32 : 278 – 279]. Звідси випливає, що під комплементом ці автори, як, власне й Р.Кверк, розуміють ніщо інше, як *предикатив*. Отже виділені компоненти *at school* та *in late June* слід трактувати як *предикативи*. Ця точка зору є співзвучною точці зору Р.Кверка та, певною мірою, Б.О. Ільїша.

Згідно ж з точкою зору А.К. Корсакова, яку ми вважаємо найбільш прийнятною, компонент *a quarter of a mile* у фра-

зі *It was a quarter of a mile...* слід визначати як адвербіальний комплемент, який є компонентом дієслівно-адвербіального присудка. Випадки типу *was there, is at school* теж трактуються аналогічним чином. Відзначимо, що, окрім дієслівно-адвербіального присудка, А.К. Корсаков виділяє й такі присудки, як дієслівно-суб'єктний (*This is a really good book; He became a beggar*), дієслівно-об'єктний (*He looks at her*) та дієслівно-дієслівний (*He must come*). Однак, на відміну від попередніх авторів, А.К. Корсаков, хоч і включає *a quarter of a mile* до складу присудка, все ж вважає цей компонент не предикативом (суб'єктним комплементом), а адвербіальним комплементом. Детальніше з концепцією А.К. Корсакова можна ознайомитись з дисертації Н. П. Архіпової [3], у якій спеціальний розділ присвячено синтаксичній теорії цього граматиста, та посібника О.М. Образцової [22].

§ 4. COMPLEX OBJECT // OBJECT + OBJECTIVE PREDICATIVE //... ?

1. ПРОБЛЕМА випадків типу «Noun (Pronoun^{objective case}) + Adj». Наприклад: «I dare say that you consider my views on divorce and such matters highly puritanical, but...» [1², 149]. Mrs. Bantry rushed to the front door, flung it open and greeted Miss Marple breathlessly [1¹, 123]. Cf.: «I'm home, Arthur!» declared Mrs. Bantry, announcing the fact like a royal proclamation as she flung open the study door [1¹, 126].

В.Л. Каушанська et al підрозділяють випадки вторинної структури предикації на два підвиди: т.зв. «складний додаток» («complex object») та його граматичний омонім «додаток + об'єктний предикатив» («object + objective predicative»). Критерієм розмежування між ними слугує їх здатність чи нездатність, відповідно, трансформуватися в підрядне додаткове речення. Це підтверджується наступними прикладами: *He felt*

himself unusually on edge → *He felt that he was unusually on edge* – складний додаток; *They left him alone--* /→ *They left that he was alone* – прямий додаток + об'єктний предикатив [17 : 251].

Н.О. Кобріна вживає стосовно обох аналізованих вище випадків термін «**предикативний комплекс**», не розмежовуючи їх як граматичні омоніми. Синтаксична функція цього комплексу визначається виключно як додаток, що вказується уже в самій назві розділу: «Предикативні комплекси, які функціонують як додатки» [19 : 97]. При цьому Н.О. Кобріна зауважує, що оскільки у випадках типу *I never thought her clever* «друга частина комплексу семантично є *предикативом* до іменника чи до займенника, які становлять її першу частину, то вона (тобто «предикатив» – О.Ж.) іноді називається *об'єктним предикативом*» [19 : 98]. Сама ж Н.О. Кобріна віддає перевагу назві «об'єктні конструкції з іменним компонентом» [19 : 101].

Б.О. Ільїш, так само як і Н.О. Кобріна, вважає аналізовані випадки **одним явищем**, які дише інтерпретуються по-різному. Вибір же між точками зору – «**складний додаток**» чи «**об'єкт + об'єктний предикатив**» – є, в кінцевому підсумку, довільним вибором. «Якщо ми, – міркує учений, – оберемо другу альтернативу і визначимо, згідно з нею, два самостійних члена речення, то традиційний список другорядних членів речення неминуче збільшиться на одну одиницю: об'єктний предикатив». При цьому, на думку вченого, «**Об'єктний предикатив** – це не обов'язково *інфінітив* ним може виступати й *дієприкметник, прикметник, статив*, а іноді – *прислівник та прийменникова фраза*» [16 : 259].⁴ Таким чином, на відміну від В. Л. Каушанської et al та Н. О. Кобріної, які пропонують власне бачення проблеми, Б.О. Ільїш лише окреслює її в загальних рисах – без будь-яких конкретних рекомендацій.

Однак на відміну від попередніх авторів, особливу увагу Б.О. Ільїш зосереджує на прислівниковій фразі типу *him there*:

⁴ Порівняймо: до об'єктного предикатива у інтерпретації В.Л. Каушанської et al входить лише обмежена кількість випадків, тоді як у Б.О. Ільїша усі, без винятку.

«Речення *I found him there*, – вказує цей лінгвіст, – допускає дві різні інтерпретації. Одна з них – більш звична – інтерпретує це речення як еквівалент *There I found him*: у цьому випадку *there* є *адвербіальним модифікатором* (обставиною – О.Ж.) до дієслова *find*. Згідно ж з другою інтерпретацією розглядуване речення є еквівалентом речення *I found that he was there*. У останньому випадку прислівник *there* не вказує на те, де саме відбувалася дія знаходження, а раз так – то й не є обставиною до дієслова *find*. Натомість цей прислівник є складовою частиною вторинної предикативної групи *him there* і, як такий, може бути кваліфікований як об'єктний предикатив: *I found him there* синтаксично те ж саме, що й *I found him ill* чи *I found him asleep*» [16 : 259].

Р. Кверк et al пов'язують випадки *him alone* тощо з т.зв. «складною транзитивністю», яку вони виділяють поряд з моно-та дитранзитивністю⁵ [33 : 22]. Особливістю клауз складної транзитивності, на думку авторів підручника, є, по-перше, наявність «суб'єкта» у поєднанні з дієсловом у безособовій формі чи іншим іменним компонентом. Останній знаходиться з «суб'єктом» клаузи у відношенні «інтенсивної комплементації»⁶ – випадок *him alone* є саме таким. Ще однією, не менш важливою, особливістю складної транзитивності є відносна самостійність «суб'єкта безособово-дієслівної чи бездієслівної клаузи»⁷ [33 : 317]. Зважаючи на ці особливості, Р. Кверк et al воліють кваліфікувати «**бездієслівну клаузу складної комплементації з вираженням суб'єктом**» загалом як **прямий додаток** до транзитивного дієслова-присудка речення та, водночас, віддаючи належне вже усталеній традиції, складові компоненти клаузи як два само-

⁵ Приклади дитранзитивної комплементації: He gave **the girl a doll** [33 : 323].

⁶ У традиційній граматиці це відповідає «предикативному відношенню».

⁷ Це, зокрема, виявляється у тому, що при застосуванні до аналізованого висловлення пасивної трансформації, суб'єкт безособової дієслівної клаузи перетворюється на підмет висловлення: Everyone expected **Mary to marry John**; → **Mary** was expected to marry John. John thought **Mary exceptionally clever**; → **Mary** was thought exceptionally clever [33 : 317].

стійних члена речення: **прямий додаток** та **об'єктний комплемент** [33 :321]. При цьому Р. Кверк et al не помічають, що таке трактування є явним порушенням одного із найважливіших законів формальної логіки – закону тотожності, згідно з яким **a = a** [18 :118]. Адже, якщо **прямий додаток** позначити символом **a**, то **прямим додатком**, тобто **a**, виступатиме як вся **клауза** загалом, так і, водночас, її **частина** – **власне прямий додаток**. Отже, **a ≠ a**, а це є нічим іншим як порушенням закону тотожності.

Що ж стосується **безособово-дієслівних клауз з вираженням суб'єктом**, тобто того, що, власне, розуміється під «складним додатком», то ці випадки теж трактуються доволі суперечливо. Не зовсім зрозуміло, зокрема, те, чому ці випадки розпорошені по двом розділам. З одного боку Р. Кверк et al згадують їх у розділі, присвяченому **монотранзитивності** (Див. приклади: *He saw her coming, He saw her come, I heard the door slamming all night, I heard the door slam just after midnight* [33 : 315]), з другого – у розділі, присвяченому **складній транзитивності** (*Everyone expected Mary to marry John* [33 : 317]; *I watched Bob teach (ing) Mary* [33 : 319]; *They had/ let/ made Bob teach Mary* [33 : 319]. При цьому жодних критеріїв розмежування монотранзитивних безособово-дієслівних клауз з вираженням суб'єктом від аналогічних клауз складної комплементациї не наводиться. Звідси й неясність у їх трактуванні: чи вони виступають просто **прямим додатком** – чи **прямим додатком укупі з безособовою формою дієслова**, відповідно. При цьому, на відміну від більшості джерел, де цьому питанню приділяється значна увага, характер взаємовідношень між складовими компонентами самої безособово-дієслівної клаузи з вираженням суб'єктом взагалі не коментується. Наведемо ще декілька прикладів з підручника граматики Р. Кверк et al:

а) приклади бездієслівної складної комплементациї: *I consider John a good driver; He made the girl his secretary; I made her very angry* [33 : 321], *He got the house painted* [33 : 320], *John thought Mary exceptionally clever* [33 : 317; 319] etc. *They elected him their leader* [33 : 322]; *They elected John the chairman* [33 : 320].

б) приклади безособово-дієслівної складної комплементації: *Everyone expected **Mary to marry John**; I watched **Bob teaching Mary** [33 : 317; 319]. John intended **Mary to sing an aria** [,318] I dislike **him / his driving my car** [33 : 319]. etc.*

Слід також відзначити, що Р. Кверк et al, аналізуючи окремі випадки «бездієслівної складної транзитивної комплементації», підкреслюють їх схожість із «фразовими дієсловами». Це твердження ілюструється можливістю аналогічних парадигматичних трансформацій у наступній парі прикладів:

<i>She put the tablecloth straight</i>	//	<i>She quickly put the tablecloth out;</i>
→ <i>She put it straight</i>	//	→ <i>She put it out;</i>
→ <i>She put straight the tablecloth</i>	//	→ <i>She put out the tablecloth;</i>
--/→ <i>She put straight it</i>	//	--/→ <i>She put out it</i> [33 : 322].

Найуживанішими серед прикметників у постпозиції до безособової форми дієслова є *open, loose, free : push open, keep loose, shake free, leave clear* [там само].

Аналогічні приклади із нашого корпусу: *Mrs. Bantry rushed to the front door, flung **it open** and greeted Miss Marple breathlessly [1¹, 123]. Cf.: «I'm home, Arthur!» declared Mrs. Bantry, announcing the fact like a royal proclamation as she **flung open the study door** [1¹, 126]. Basil Blake **flung open the door** and came in, carrying some bottles [1¹, 123]. He **threw open the door** and Dermot walked in... [1¹, 123].*

Представники граматичної школи Р. Кверка також свідомі того, що в окремих фразах спостерігається близька семантична зв'язаність між дієсловом та прикметником: *cut short, wash clean, drain dry, pack tight*. Про те, як саме слід трактувати подібні випадки, вони не вказують [33 : 322].

Р. Клоуз кваліфікує приклади *He pulled (pushed) the door open; We cut (slit) the packet open* як приналежні до дієслівної моделі **D** (підтип **D3**), тобто до транзитивної дієслівної моделі, яка передбачає наявність у постпозиції до дієслова **додатка та комплементу** до останнього [30 : 204]. ⁸

⁸ Те, що традиційно кваліфікується як «складний додаток» (у термінології Р. Клоуза це «інфінітивна клауза з суб'єктом»), Р. Клоуз відносить до моделі **B4: Vt + you to come**. Важливо відзначити, що уся ця клауза загалом після дієслів *cause, expect, get, intend, like, love, prefer*,

Аналогічного погляду на ці випадки дотримуються Дж. Ліч та Я. Свартвік, зараховуючи їх до дієслівного зразка **XI: complex-transitive verbs**. Цю модель вони називають «дієслова з додатком та об'єктним компонентом» [32 : 282 – 283]. Як бачимо, позиція Р. Клоуза, Дж. Ліча та Я. Свартвіка суттєво не відрізняється від позиції Р. Кверка.

З точкою зору зарубіжних авторів солідаризується й український граматист Г.Г. Почепцов, який, підкреслюючи факт наявності вторинної структури предикації між компонентами *the door* та *open* у відрізку мовлення *He pushed the door open*, кваліфікує їх як «**ускладнений прямий додаток**». Компонентами «ускладненого прямого додатка» є власне **прямий додаток** та його **ускладнювач** [15 : 224 – 226]. До «ускладненого прямого додатка» входять, на думку цього вченого, також такі випадки, як *I thought her delightful* (G. Galsworthy); *Next morning he got his check cashed* (G. Galsworthy); *She heard him speaking to her* (O' Casey); *No one had ever seen Miss Ives cry* (D. Lessing); etc. [15 : 226].

МЕТОДИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ: Зважаючи на складність проблеми, її недослідженість, ми радимо у процесі аналізу фактичного матеріалу обрати одну із вищезгаданих точок зору.

promise, recommend, want, wish виконує роль **прямого додатка** до транзитивного дієслова-присудка у реченні [33 : 199]. Після інших дієслів **додатком** виступає лише «суб'єкт» т.зв. «інфінітивної клаузи». Справедливість цієї тези доводиться наступними прикладами : *I would love her to come* семантично не те ж саме, що *I would love her*; тоді ж як *I persuaded her to come* та *I persuaded her*, фактично, за змістом співпадають. Звідси впливає неподільність *her to come* в *I would love her to come* та можливість відриву *her* від *to come* в *I persuaded her to come* [там само].

Розділ III. ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРИ ПРЕДИКАЦІЇ

§1. ПРОБЛЕМИ СТАТУСУ ПІДМЕТА

1. ПРОБЛЕМА граматичного статусу підмета та співвідносних з ним компонентів у реченнях з т.з. «ВСТАВНИМ» (INTRODUCTORY, ANTICIPATORY, SHAM) ІТ. Наприклад: «*It's frightening, you know, how soon money goes if you're not clever about it*» [1¹, 94];, «*I'm afraid we're being rather impertinent and inquisitive, but it's important that we should get at all the facts.*» [1¹, 54].

Значна частина граматистів називає **it** у реченнях подібного типу формальним підметом, вважаючи, що його роль зводиться виключно до того, щоб вводити т.зв. «справжній» підмет. Під останнім вони розуміють смисловий компонент речення, співвідносний з **it** у тому сенсі, що **it** може бути заміненим цим компонентом, наприклад: 1. «*It's frightening, you know, how soon money goes if you're not clever about it*» [1¹, 94]; → «*How soon money goes if you're not clever about it is frightening, you know.*» [1¹, 94]; 2. «*I'm afraid we're being rather impertinent and inquisitive, but it's important that we should get at all the facts.*» [1¹, 54]. → «*I'm afraid we're being rather impertinent and inquisitive, but that we should get at all the facts is important.*» [1¹, 54]. «Смисловий підмет» може бути виражений дієсловом у безособовій формі, предикативною конструкцією, і, зрештою, підрядним реченням, як це має місце у наведених нами прикладах. Що ж до типу підрядних речень, співвідносних з **it**, то вони, за логікою цієї концепції, є підрядними підметовими.

Отже, як бачимо, у простих реченнях, згідно з цією точкою зору, маємо не один, а два підмета, у складних, навпаки, замість мінімально притаманних йому двох – один підмет, введений **that**.

Цієї точки зору дотримуються такі граматисти, як В.Л. Каушанська et al [17 : 229]; Р. Кверк et al [33 : 364]; Р. Клоуз [30 : 77]; Н.О. Кобріна et al [19 : 33], В.В. Бузаров [7 : 43, 88] та ін.

Згідно з другою точкою зору, **it** є справжнім, смисловим, підметом у реченні, тоді ж як співвідносний з ним (структурно і семантично) компонент є по відношенню до **it** прикладкою. Підрядні ж речення, співвідносні з **it**, слід трактувати як підрядні апозитивні. Цієї точки зору дотримуються Б.О. Іль'їн [16 : 276], Н. М. Раєвська [23 : 145], Л.М. Фіногіна [25 : 140] та ін. На наявність цієї точки зору вказує, зокрема, В.Л. Каушанська [17 : 282].

Ситуацію з проблемою т.зв. «вставного» **it** досить чітко коментує Б.О. Іль'їн, а тому процитуємо його дослівно: «Депо складнішим і суперечливішим є наступне речення *It had seemed certain that their meeting was fortunate* (R. WEST)... Тут можливі дві точки зору. Одна з них полягає в тому, що займенник **it** на початку головного речення є «формальним підметом», або ж як його ще подекуди називають, «облудним підметом» (а «sham subject»), тоді ж як підрядне речення у постпозиції до головного – справжній підмет. Друга ж точка зору гласить, що позицію підмета речення займає займенник **it**, і незалежно від того, формальний він чи ні, саме він є підметом речення, так що місця для другого підмета не залишається. Якщо стати на цю точку зору, то підрядне речення мусить бути вже іншим типом підрядного, а не підрядним підметовим. Найдоцільніше у цьому випадку було б розглядати його як підрядне апозитивне, співвідносне з підметом головного речення, а саме з займенником **it**.

Вибір певної точки зору мусить залишатися суб'єктивною справою.... Ми ж, ясна річ, надаємо перевагу другій точці зору» [16 : 276].

Наявність вищезгаданих точок зору постулюється й в теоретичній граматиці сучасної англійської мови І. Алексеевої [1 : 257].

Ми теж рекомендуємо дотримуватися другої точки зору, тим більше, що далеко не у всіх реченнях цього типу субституція **it** із співвідносним з ним компонентом є допустимою. Наприклад: *It had seemed certain that their meeting was fortunate* (R. WEST) $\rightarrow$ *That their meeting was fortunate had seemed certain* [16 : 276]. *It seems that you have made a mistake* [33 : 364]. $\rightarrow$ *That you have made a mistake seems.*

Згідно з нашими даними, найчастіше модель з таким типом **it** представлена підмоделлю з підрядним реченням (майже половина з усіх проаналізованих випадків), чверть випадків припадає на підмодель з інфінітивом, далі йде підмодель з предикативною конструкцією та герундієм. Ще декілька прикладів цього граматичного явища з нашого корпусу: «*It was sheer accident, her bringing the girl down*» [1¹, 79]; «*It's really no good arguing further*» [1², 151]; «*Of course it was very confusing, her being found in Colonel Bantry's library, altogether too like a book to be true*» [1¹, 133].

Більш детально ознайомитись зі спробою вирішення цієї проблеми можна в статті О.А. Жаборюк «Проблема «вставного it» в сучасній англійській мові» [11].

2. ПРОБЛЕМА статусу підмета та співвідносних з них побудов з первинною структурою предикації (у реченнях із т.зв. «ЕМФАТИЧНИМ» IT).

Наприклад: «*It's her friendships we're particularly anxious about. Her friendships with men.*» [1¹, 65]; «*You've been dreaming, Dolly. It's that detective story you were reading – The Clue of the Broken Match.*» [1¹, 12].

Як і у випадку з т.зв. «вставним» **it**, проблема «емфатичного» **it** найчіткіше описана в монографії Б.О. Ільїша. Розглядаючи речення *It is the emotion that matters* (HUXLEY), він вказує на два можливі шляхи його аналізу: «ми можемо розглядати його (це речення – О.Ж.) або як просте з конструкцією *it is... that*, що вживається для емфатичного виділення слова чи фрази у ньому, або ж як складне речення з підрядним, яке вводиться сполучником *that* (у інших випадках – відносними займенниками *who, which* чи *that*). У випадку надання переваги другій точці зору (та й вона, на загал, є більш прийнятною) виникає запитання, з яким типом підрядного речення ми тут маємо справу, а на це вже, дійсно, важко відповісти. Такі підрядні є

подібними до означальних речень, однак вони не зовсім відповідають визначенню останніх. Найкраще їх трактувати як окремий тип підрядних речень...» [16 : 802].

Е. Круїзінга, дотримуючись, у принципі, точки зору Б. О. Ільїша, вважає ці підрядні речення означальними, Г. Керм – підрядними підметовими; при цьому, статус **it** цими авторами не визначається (цит. за Н.М. Раєвською [23 : 126]). Л. М. Фіногіна теж вважає цей тип речень складними, у яких **it** – підмет головного речення, виражений вказівним займенником, що ж до підрядних, то вони можуть бути різними за типом – у залежності від того, з яким членом головного речення вони співвідносяться [25 : 248]. **Точку зору Л.М. Фіногіної ми вважаємо найбільш прийнятною.**

Точки зору, згідно з якою речення з т.зв. «емфатичним» **it** є простими, дотримуються такі лінгвісти, як Н.М. Раєвська [23 : 125] ; Г. Поутсма, О. Йесперсен (цит. За Н.М. Раєвською [23 : 126]).

В.Л. Каушанська et al коливається між вищезгаданою точкою зору та точкою зору, згідно з якою аналізовані речення є складними. З одного боку, явище т.зв. «емфатичного» **it** розглядається цими авторами у розділі, присвяченому простим реченням [17 : 229], з другого ж, воно згадується й тоді, коли описуються типи складного речення, щоправда, у виносці [17 : 283].

Особливу позицію у цьому питанні займають Н.О Кобріна et al. Цей тип речень розглядається в їх підручнику з синтаксису як т.зв. «псевдо-складні» або «розірвані» (cleft) речення: складні за формою та прості за змістом. Роль головного речення, як вважають ці граматисти, є виключно емфатичною, оскільки інформація, яка розподілена між головним та підрядним реченнями, може бути виражена простим реченням [19 : 140]. При цьому, підрядні речення, згідно з цією точкою зору, можуть бути лише трьох типів: означальні підрядні, підрядні часові та «іменні that-клаузи» («nominal that-clauses») [19 : 140 – 142]. Останні вживаються для надання емоції при іменниковому додатку: *If I feel sorry for anyone it's Norman* →

I really feel sorry for Norman [там само]. Прихильниками трактування речень з т.зв. «емфатичним» **it** як «розірваних» речень (cleft sentences) є Р. Кверк зі співавторами [33 : 361 – 362]. Показово, що ці автори, на відміну від Н.О. Кобріної et al, все ж вважають ці речення складними. Тип підрядного визначається при цьому як підрядне «відносне» речення («relative» clause) [33 : 362].

Ще декілька цікавих прикладів з нашого корпусу: «*It's your wife I want to be good to!*» said Tim [2, 47]. *They glanced at each other. It was at this moment that Colonel Melchett seized the opportunity and cleared his throat loudly* [1¹, 26]. «*It was just that one day, the young woman chancing to open her handbag, a small snapshot fell out.*» [1¹, 144]. «*It was simply that the old man found it much pleasanter to have a young, cheerful girl telling him how clever and amusing he was than to have his sister continually pointing out his faults to him, even if she was a good, economical manager*»[1¹, 72].

Докладніше з проблемою т.зв. «емфатичного» **it** можна ознайомитись у статті О.А. Жаборюк, присвяченій цьому явищу [12].

3. ПРОБЛЕМА статусу підмета THAT (THIS) у реченнях типу «*This is a surprise,*» she said, «*that to escape is so easy.*» [2, 60]. «*That's not to say that they didn't think me an old fool*» [1¹, 54].

Особливість цих речень полягає у їх структурно-семантичній близькості до речень з т.зв. «вставним» **it**, свідченням чого, принаймні, є допустимість у цих реченнях субституції **that (this)** на **it**: 1. «*This is a surprise,*» she said, «*that to escape is so easy*» [2, 60]; → «*It is a surprise,*» she said, «*that to escape is so easy*» [2, 60]. 2. «*That's not to say that they didn't think me an old fool*» [1¹, 54]; → «*It's not to say that they didn't think me an old fool*» [1¹, 54].

Окрім вищезгаданої субституції, ці речення допускають ще й трансформацію заміни **it** на підрядне зі сполучником *that*, характерну для т.зв. «вставного» **it**: «*This is a surprise,*» she said, «*that to escape is so easy*» [2, 60]; → «*That to escape is so easy,*» she said, «*is a surprise.*» [2, 60]. Це є ще одним доказом структурної близькості цього типу речень до речень із т.зв. «вставним» **it**.

Факт близькості цього типу речень до речень із т.зв. «вставним» **it** згадується й у граматиці В.В. Бузарова, у якій коментується можливість заміни «вставного» **it** на **that**. На думку В.В. Бузарова, така субституція обмежується лише випадками, коли т.зв. «смисловий» підмет виражений інфінітивом або герундієм. Це твердження ілюструється прикладом: *That's a mistake, letting him go free.* [7 : 74]. Ймовірно, це є своєрідним наляком на аналіз таких випадків за аналогією зі «вставним» **it**.

Поділяючи, у принципі, думку про близькість аналізованого явища з т.зв. «вставним» **it** ми, водночас, не погоджуємось з тим, що субституція **it** на **that** можлива лише в випадках інфінітива чи герундія – за нашими даними можливість подібної субституції є значно ширшою (див. наведені вище приклади). Що ж стосується альтернативного аналізу, то він, на нашу думку, цілком можливий, однак не для речень із **that (this)**, а навпаки – для речень із т.зв. «вставним» **it**, до того ж, – з позицій аналізу речень із **that** та **this**.

Такий, власне, підхід запропонувала Л.М. Фіногіна, яка, використовуючи наведені вище факти близькості між **that (this)** та «вставним» **it**, спростовує точку зору більшості граматистів щодо формального, вставного, характеру **it** та доводить доцільність прямо протилежного трактування **it** – трактування **it**, за аналогією з **that (this)**, тобто – як вказівного займенника та, відповідно, – як справжнього (смислового) підмета головного речення. Підрядне ж речення є, на її думку, апозитивним.

Що ж до трактування речень з **that (this)**, то слід відзначити, що, окрім поодиноких випадків (В.В. Бузаров, Р. Кверк), переважна більшість граматистів одностайна: вони воліють визначати **that (this)** як вказівні займенники у функції справжнього (смислового) підмета головного речення. Що ж до статусу підрядного, то воно, на думку цих лінгвістів, є апозитивним.

МЕТОДИЧНА ВКАЗІВКА: Зважаючи на все вищезгадане, при аналізі подібних випадків слід спиратися на наступну точку зору – вона ж є точкою зору більшості: **that (this)** є смисловим підметом головного речення, вираженого вказівним займенником; підрядне речення є підрядним апозитивним.

§2. ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ПІДМЕТА // ПРИСУДКА

1. ПРОБЛЕМА статусу підмета та присудка у реченнях, які починаються з **THERE**.

Наприклад: «*There is no question of a divorce,*» said Dermot angrily [1², 149]; «*And in any case there are simpler problems*» [2, 34]. *There were also a couple of prints made by Raymond Starr, but these were accounted for by his story that he had come up with Josie to look for Ruby when she did not appear for the midnight exhibition dance* [1¹, 62].

Б.О. Ільїш пропонує наступне трактування проблеми речень з «*there*»: «Існує тип розповідних речень, у яких нормою є порядок слів «присудок + підмет». Це речення, які вказують на існування чи появу чогось у певному місці. Найбільш відомими серед них є речення, які починаються зі слів *There is...* (ми подаємо два слова *there* та *is* разом, як такі, що утворюють **присудок** речення...)» [16 : 239 – 240]. Аналогічної точки зору дотримується В.Л. Каушанська з групою співавторів, щоправда, висловлює вона її лише у виносці: «Існують речення, у яких підмет вводиться конструкцією *there is*, e.g. *There is nothing on the table*. У цьому випадку *nothing* підмет, а *there* – частина присудка» [17 : 228]. При цьому, яким саме за типом є цей присудок, не вказується; немає речень із *there* і в розділі, присвяченому класифікації присудка. Отже, як саме слід визначати присудок *there is*, залишається у цій граматиці без відповіді. Такий самий підхід пропонує В.Л. Каушанська й до аналізу речень з «конструкцією *there is*», які передають стан погоди, як, зокрема, у реченні *There was a heavy frost last night*, у якому *a frost* визначається як підмет [17 : 229]. Впадає у вічі й те, що в обох випадках В.Л. Каушанська et al називають *there is* «конструкцією», підкреслюючи тим самим свої сумніви щодо граматичного статусу цього словосполучення [там само].

Прямо протилежної точки зору дотримується Н.М. Раєвська, яка, на відміну від Б.О. Ільїша та В. Л. Каушанської et al,

різко розмежовує *is* і *there*, особливо в реченнях, які описують стан погоди. «У таких конструкціях, – вказує Н.М. Раєвська, – «*it*» та «*there*» зазвичай кваліфікуються як «вставні» підмети (anticipatory or introductory subjects)» [23 : 94]. Отже, як бачимо, компонент *there* не є частиною присудка, як це вважають представники першої точки зору, а відноситься до підмета – частини речення прямо протилежної присудковій.

Досить детально описується ця проблема і в підручнику Р. Кверка et al. Тип речень, які починаються зі слів *There is...*, вони називають «реченнями існування» («existential sentences») [33 : 364]. Характерною особливістю цього типу є наявність у цих реченнях двох підметів: т.з. «смислового» підмета та підмета «граматичного». Власне, під останнім вони мають на увазі саме *there* [там само]. Р. Кверк вказують й на випадки, коли елемент *there* на початку речення може бути не лише «граматичним» підметом, але й обставиною (adjunct): *There's your brother* [33 : 208]. Вони наводять також і декілька ідіоматичних виразів з *there*: *There you are* (у значенні: *this is for you; that supports or proves what I've said*); *There she is* та *There you are* вживаються також для того, щоб привернути увагу до присутності (наявності) когось чи чогось [там само]. Подібне трактування знаходимо й в підручнику з синтаксису Н.О. Кобріної et al. Ці речення теж називаються «реченнями існування» («existential sentences»), що ж до статусу *there*, то цей компонент речення, поряд з *it*, вважається «вставним» підметом речення [19 : 92].

Слід відзначити, що, так само як і Р. Кверк, ці лінгвісти вказують ще й на існування випадків, коли *there* та *here* на початку речення є нічим іншим як обставинами, вираженими відповідними прислівниками. Це речення з «інвертованим порядком слів», ілюстрацією яких може слугувати приклад: *There goes another bus* [там само].

Прихильником точки зору «вставного» *there* є й В.В. Бузаров, який кваліфікує ці речення як «екзистенціональні» речення зі вставним **ненаголошеним** *there*, які містять у собі «смисловий» підмет» [7 : 41 – 42]. В.В. Бузаров також додає, що

подекуди за «смісловим» підметом може йти підрядне означальне речення (*There's something (that) keeps upsetting him*). Окрім цього, В.В. Бузаров виділяє декілька моделей речень з **наголошеним** *there*, які він розглядає як випадки інверсії. Це речення, у яких, на думку автора, на перше місце висуваються прислівники *here* та *there* і в яких, зважаючи на їх якісну відмінність від «екзистенціональних» речень, *here* та *there* слід визначати як обставини. Наприклад: *Here comes our bus.; Here's Uncle Jack.; There they go.; There are our friends., etc.* У цьому ж підрозділі він вказує й на існування «ідіоматичних виразів» з *here* та *there*: *Here you are.; Here we are.; There you are*, хоча, як саме слід аналізувати компоненти цих висловлень, він не вказує [7 : 41].

А.К. Корсаков та його послідовники вважають *there* на початку речення у подібних випадках обставинним компонентом, вираженим прислівником. Що ж до присудка, то його слід визначати як дієслівно-адverbіальний. Так, наприклад, у реченні «***There is no question of a divorce,***» said Dermot angrily.[1, 149] присудком слід вважати ***There is***. За типом цей присудок є *адverbіально-дієслівним*. **Ця точка зору, на наш погляд, є найбільш виправданою.**

Ознайомитись зі спробою вирішення цієї проблеми можна в статті О.А. Жаборюк «Проблема «безособовості» з позицій теорії логіко-граматичної динаміки (на матеріалі сучасної англійської мови)» [13 : 104-109].

§3. ПРОБЛЕМИ СТАТУСУ ПРИСУДКА

1. ПРОБЛЕМА випадків моделі BE + PREP. PHRASE.

Наприклад: «*Poisonuos young brute. My wife sticks up for him because she **was at school** with his mother;...[1¹ 23]. «Will the murder **be in the papers?**[1¹ 51]. «Yes, I locked the door when I came in and the key's **in my pocket**»[1² 157].*

В.Л. Каушанська et al цієї проблеми спеціально не торкаються. Однак у розділі «Inverted Word Order» вони, виділяючи підмет та присудок жирним шрифтом у реченні ***Is he at home?***,

цим самим визначають *at home* як *обставину* [17 : 266]. Позиція Н.О. Кобріної et al теж виявляється в аналізі прикладу. Так, аналізуючи речення *I'll be here before long*, вони кваліфікують *here* та *before long* як *обставини*, із чого випливає, що *'ll be* це простий дієслівний присудок [19 : 75].

Прямопротилежної точки зору дотримуються Дж. Ліч та Я.Свартвік. Вони відносять випадки типу *Mary is here*, поряд з *Mary is a nurse// pretty*, до моделі SVC (Subject + Linking Verb + Complement), що відповідає у традиційній граматиці *іменному складеному присудку* [32 :192 – 193]. Близьким до цієї точки зору є трактування подібних випадків у граматиці Р. Кверка та співавторів, які вважають ці випадки приналежними до т.зв. «інтенсивної комплементації» (intensive complementation), під якою вони розуміють ніщо інше, як відношення дієслова-зв'язки та суб'єктного комплемента, тобто *предикатива* [33 : 308]. Особливістю концепції Р. Кверка et al є те, що, т.зв. «предикативні обставини» (predicative adjuncts) включають в себе не лише обставини місця, але й обставини часу, обставини мети (*The drinks are for the journey*), обставини «отримання» (*The two eggs are for you*), Обставини «засобів» (*Transport to the mainland is by ferry*), причини тощо[33 : 308].

Дещо з іншого боку підходить до випадків типу *He is here*, *He is at home* Б.О. Ільїш. «Традиційна точка зору (на подібні випадки – О.Ж.), – вказує він, полягає у наступному: ці речення є «реченнями з простим дієслівним присудком, вираженим формою дієслова *to be*, за яким слідує *обставина*, виражена або прислівником, або ж фразою моделі «прийменник + іменник». Згідно з цією точкою зору, – продовжує розмірковувати автор, – речення цього типу граматично суттєво відрізняються від таких речень, як *He is tall*, *They are on the move*, які містять у собі складений іменний присудок, що складається з дієслова-зв'язки *to be* та предикатива, вираженого прикметником чи фразою типу «прийменник + іменник» [15 : 229].

«Однак, – продовжує Б.О. Ільїш, – ця точка зору почала викликати сумнів. Відзначалось, що немає суттєвої різниці

між значенням та функцією дієслова *be* у першому та другому типах; у відповідності до цього, дієслово могло бути визначеним як зв'язка в усіх типах, а все інше, без винятку, що б там за ним не слідувало, – як *предикатив* – у всіх випадках теж» [16 : 229 – 230]. Авторство цієї точки зору, на думку О. Б. Ільїша, належить О. Смирницькому, який виділяє особливий тип присудка: «адвербіальний предикат». Згідно з цією точкою зору, випадки типу *They are in London* та *They live in London* різняться між собою: у першому відрізку мовлення *in London* адвербіальний предикат, тоді як у другому – *обставина*.

Прихильником точки зору О. Смирницького є й сам Б. Ільїш, який вказує, «що, якщо обирати одну із вищевказаних альтернатив, то аргументи на користь того, що *in London* предикат, видаються нам більш переконливими, аніж ті, що надаються протилежною стороною» [16 : 230].

На відміну від Б.О. Ільїша та О. Смирницького, А.К. Корсаков вважає прийменникову фразу обставинного характеру як у реченні *They are in London*, так і в реченні *They live in London* належними до присудка, визначаючи тип присудка в обох випадках однаково: дієслівно-адвербіальний присудок. Що ж до статусу прийменникової фрази *in London*, то вона, на його думку, є адвербіальним комплементом до дієслова, поряд з такими комплементами (обов'язковими компонентами присудка), як суб'єктний комплемент (у традиційному розумінні – предикатив), об'єктний комплемент (додаток) та дієслівний комплемент (частина складеного дієслівного присудка, виражена безособовою формою дієслова).

При цьому адвербіальний комплемент у жодному разі не можна плутати з обставиною, яка, на відміну від першого, є факультативним членом речення і легко опускається, не спричиняючи жодних змін у смислі дієслова. Приклад обставини: *She suggested that Ruby was perhaps asleep in her room* [1¹ 66] → *She suggested that Ruby was perhaps asleep*. Адвербіальний комплемент: *They live in London* -- / → *They live.*; *They are in London* -- / → *They are.*)

Ще однією особливістю концепції А.К. Корсакова є принципове невизнання ним такої функції дієслова як зв'язка: у

всіх випадках, без винятку, дієслово **to be** зберігає свою лексичну семантику і, як таке, є повноцінним компонентом присудка. А тому в *He «is here» «is here»* трактуватиметься у межах концепції А.К. Корсакова як *дієслівно-адвербіальний присудок*, де «*here»* – адвербіальний комплемент, тоді як у реченні «*He is tall» «is tall»* – як *дієслівно-суб'єктний присудок*, у якому «*tall»* – суб'єктний комплемент (предикатив) [3].

МЕТОДИЧНА ВКАЗІВКА: з нашої точки зору найбільш послідовною і переконливою є точка зору А.К. Корсакова. Вона ж є й найлегшою для аналізу.

2. ПРОБЛЕМА т.зв. «ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ПРИСУДКА».

Наприклад: *Dinah caught her breath* [1¹, 123].

У багатьох граматиках – як традиційних, так і сучасних – можна знайти особливий вид присудка – т.зв. «фразеологічний» присудок, хоча трактування його є різним. У граматиці В.Л. Каушанської et al, зокрема, «фразеологічний» присудок є окремим підвидом простого дієслівного присудка [17 : 230-231]. У свою чергу, «фразеологічний» присудок теж підрозділяється на підтипи. До *першого підтипу* входять словосполучення, які складаються з дієслова, яке вже майже втратило конкретне значення та віддієслівного іменника, який, зазвичай, вживається з неозначеним артиклем. Цей присудок має значення миттєвої дії. Наприклад: типу *to have a smoke, ... to give a laugh, ..., to take a look, ..., to make a move, etc.* Особливістю ж *другого підтипу* є те, що другим компонентом словосполучення є абстрактний іменник без артикля: *to get rid, ..., to make use, ..., to take care, ..., to lose sight, ..., to pay attention, etc.* [там само].

Н.О. Кобріна et al не виділяють подібні випадки в окремий тип присудка, визначаючи їх лише як один із *лексико-морфологічних засобів вираження простого дієслівного присудка*, а саме: за допомогою «дієслівної фрази», еквівалентної дієслову, яке виражає одноразову дію. Ці граматисти теж розрізняють два типи

дієслівних фраз, аналогічних, як за формою, так і за семантикою, підтипам присудка, виділених у граматиці В.Л. Каушанської. Показово, що навіть списки цих фраз майже повністю збігаються зі списками граматики В.Л. Каушанської et al [19 : 38].

Як і Н.О. Кобріна, Н.М. Раєвська теж подає у своєму підручнику перелік різних морфолого-синтаксичних засобів вираження присудка: слово, фраза і навіть підрядне речення. Однак, на відміну від попередніх авторів, «фраз», подібних розглядуваним вище, вона взагалі не торкається. Список «фраз» у цій граматиці зовсім інший. Так, зокрема, досить значна увага приділяється випадкам типу *walk the street, sit a horse, nod approval* тощо, які визначаються як *поєднання простого присудка з «безприйменниковим» додатком* [23 : 8 – 72]. Беручи до уваги цей факт, а також те, що критерії розмежування типів присудка у Н.М. Раєвської напряду залежать від відповідних засобів їх вираження (присудок, виражений словом, є простим, більш ніж одним словом – складеним), можна було б *to have a smoke*, за аналогією з *walk the street*, теж проаналізувати подібним чином. Що ж до *to get rid, ..., to make use...* тощо, то ці випадки взагалі залишаються поза синтаксичною системою Н. М. Раєвської.

Б.О. Ільїш воліє називати фрази «дієслово + іменник» типу *make a mistake, make one's appearance, have a look, have a smoke, take a glance, etc.*, які, зазвичай, кваліфікуються як «фразеологічний присудок», «ідіомами». Він також вказує, що в лінгвістиці до аналізу фраз «дієслово + іменник» можливі два підходи [16 : 205 – 206]. «Перший підхід, – роз'яснює цей граматист, – полягає в тому, що, якщо фраза є фразеологічною єдністю, тобто, якщо її значення не є сумою значень її компонентів, то її не можна ділити на два члени речення, а слід трактувати як один член, власне, – як *присудок*» [16 : 205 – 206].

«Другий підхід, – на думку цього лінгвіста, – передбачає віднесення подібних фразеологічних явищ виключно до сфери лексикології, що робить їх несуттєвими для граматики, для аналізу речення зокрема.

Вибір же певної точки зору – резюмує наприкінці Б.О. Ільїш, – повністю залежить від точки зору дослідника до граматики загалом, її місця в лінгвістиці та відношення до лексикології. З огляду на це досить важко визначитись, якій із точок зору слід віддати перевагу» [там само].

Слід відзначити, що Б.О. Ільїш не лише констатує можливі підходи до аналізу подібних лексико-граматичних утворень, але й пропонує конкретні критерії їх граматичного розмежування. «Одним з аргументів, – розмірковує цей вчений, – на користь того, що фразеологічну одиницю слід розглядати як один член речення, є наступний. Якщо фраза «дієслово + іменник» не є фразеологічною одиницею, то до іменника можна поставити окреме запитання, тобто запитання, на яке іменник надає відповідь. Наприклад, якщо взяти речення *He makes toys*, запитання буде: *What does he make?*, і відповіддю на нього буде іменник – *toys*, що, відповідно, означає, що цей іменник є окремим членом речення, власне, – *додатком*. Якщо ж, з іншого боку, візьмемо речення *He makes mistakes*, то до цього речення неможливо було б поставити запитання *What does he make?* і отримати відповідь *mistakes*. Отже, згідно з цією точкою зору, ми не можемо вважати *mistakes* окремим членом речення, а раз так, то фраза *makes mistakes* загалом – це *присудок*» [там само].

При цьому Б.О. Ільїш ще раз застерігає, що ця точка зору є скоріше точкою зору практики, аніж науки, додаючи, що вибір певного підходу до аналізу подібних випадків цілком залежить від ученого. Свою ж позицію щодо цієї проблеми Б.О. Ільїш не розкриває [16 : 205 – 206].

Аналогічно описується проблема фразеологічного присудка і в граматиці сучасної англійської мови І. Алексеевої [1: 260 – 261].

Р. Кверк та співавтори у розділі «Дієслово та його комплементация» взагалі не торкаються ідіоматичних випадків типу «дієслово + іменник». Окремий підрозділ однак присвячується ідіоматичним структурним побудовам типу «дієслово + іменник + прийменник» (*to make good use of, to catch sight of, to*

give place to, to give way to, etc). Аналіз зводиться до вказівки на подібність цих ідіом до прийменникових дієслів та на їх здатність утворювати пасив «подвійним способом»: *They had made good use of the house. → Good use had been made of the house. → The house had been made good use of.* [33 : 325].

Таким чином, з одного боку, факт віднесення цих структур до «ідіоматичних виразів» свідчить про трактування цих структур авторами підручника як єдиного цілого. З другого ж, здатність цих структур утворювати подвійний пасив, на яку звертають увагу ці лінгвісти, і яка, як відомо, можлива лише за умови відносної «свободи» («самостійності») іменників у їх складі, ставить під сумнів питання ідіоматичної природи подібних побудов. Як бачимо, між обома твердженнями наявна суперечність, хоча спостереження авторів над фактичним матеріалом є вартими уваги. Їх можна використовувати як критерії розмежування ідіоматичних та синтаксично вільних фраз.

Що ж до синтаксичного статусу іменника, який входить до складу цих «ідіом» у вихідному реченні та його пасивному трансформі, то це питання взагалі не висвітлюється [33 : 325].

У граматиці Р. Клоуза словосполучення *to give a laugh, to take a look, etc.* відносяться до дієслівного типу **С (Vt + indirect object + direct object)**, підтипу **b1** (*He gave George (the door) a push*) [30 : 191]. До цього ж типу – типу **С** (підтип **4**) він відносить також випадки *lose sight of, catch sight of, get rid of, take advantage of, etc.* [30 : 203], вказуючи, при цьому, що в останніх (на прикладі *He took great care of his wife*) прийменникова фраза тісно пов'язана з прикметником [30 : 192]. Що ж до фразеологічної природи як перших, так і других випадків, то Р. Клоуз про неї взагалі не згадує [30 : 191, 203].

На відміну від граматики Р. Клоуза, у комунікативній граматиці Дж. Ліча та Я. Свартвіка у розділі, присвяченому дієслівним зразкам (*Verb Patterns* ⁹), випадки типу *to give a laugh,*

⁹ Дж. Ліч та Я. Свартвік, як, власне, і Р. Клоуз, розуміють під терміном *Verb Phrase* або просто дієслово («main verb»), або ж сполучення дієслова з одним чи більше допоміжних дієслів [32 : 283 – 284].

to take a look, etc. взагалі відсутні, так само, як і випадки *to make good use of, to catch sight of* тощо [32 : 277 – 283]).

Це, однак, не заважає цим граматистам прокоментувати випадки типу *Mary sang a song* та *He is having a swim* в іншому розділі – з дещо іншого аспекту. Наявність подібних випадків в англійській мові, на думку Дж. Ліча та Я. Свартвіка, пояснюється тим, що в цій мові діє принцип, згідно з яким присудок має бути або довшим або складнішим, ніж підмет. У зв'язку з цим англійці оминають вживання неперехідних дієслів, тяжіючи до заповнення позиції додатка іменною фразою. Ця фраза, хоча й малоінформативна, проте додає певної «ваги» присудку (*Mary sang a song*) [32 : 168].

Ця практика, як відзначають автори цієї граматики, є досить поширеною і з т.зв. «загальними» дієсловами: *have, take, give* та *do* у поєднанні з абстрактними іменниками *He is having a swim, He is having a swim*. Звідси випливає, що випадки типу *He is having a swim* слід було б розглядати як поєднання дієслова-присудка та прямого додатка, а випадки типу *I gave the door a kick, I paid her a visit* – як дієслово-присудок у поєднанні з двома додатками – непрямым та прямим, відповідно [там само].

Проблеми «т.зв. «фразеологічного присудка» торкається також і один із авторів теоретичної граматики сучасної англійської мови Г.Г. Почепцов. На відміну від вищезгаданих зарубіжних авторів, наявність в англійській мові фразеологічного присудка він визнає. Більше того, він вважає його не підтипом простого дієслівного присудка, як це має місце у підручнику з граматики В.Л. Каушанської, а *самостійним присудком*, поряд з дієслівним та іменним. Фразеологічний присудок виражається, на думку Г.Г. Почепцова, «фразеомою, яка складається з іменника зі значенням дії та перехідного дієслова: *he gave a gasp (S. Maugham)*» [15 : 193 – 194]. Проблема цього типу присудка, – відзначає Г.Г. Почепцов, – полягає не стільки в доцільності його виділення (цей присудок має право на існування з огляду на чітку синтаксичну співвіднесеність з окремим дієсловом, модельованість відношень між структурою та змістом, а також

на свою продуктивність), скільки в коректності назви «фразеологічний присудок». «Справа в тому, – пояснює граматист, – що і серед іменних присудків теж мають місце фразеологічні утворення, які, однак, в окремих тип присудка ніхто не виділяє (*to be under fire, to be at a loss, to be under age, etc*)». «Однак, – резюмує наприкінці, – Г.Г. Почепцов, нічого не залишається як прийняти це «невдале найменування, зорієнтоване на несуттєву ознаку», оскільки ніхто ліпшого ще не запропонував» [там само].

Погоджуючись, у принципі, з думкою Дж Керма щодо все більшого зростання частотності вживання побудов типу *to give a glance* та збагачення їх все ширшим колом дієслівних лексем, Г.Г. Почепцов однак не зовсім сприймає думку Дж. Керма відносно того, що зростання продуктивності подібних утворень зумовлено більшою конкретністю іменника, якій народна свідомість віддає перевагу перед абстрактністю дієслова. Г.Г. Почепцова вважає, що до цього долучаються й такі чинники, як комплементарний характер аналізованих ідіоматичних побудов (вони доповнюють систему англійського дієслова, яка не має спеціальних граматичних засобів вираження одноразовості дії) та загальна тенденція англійської мови до аналітизму [там само].

Вибір точки зору залишаємо на розсуд дослідника.

3. ПРОБЛЕМА статусу присудка *I agree*.

Наприклад: «*Etiquette permits, I AGREE*» [1¹, 69].

Проблема випадків, подібних до *I agree*, аналогічна проблемі випадків у реченнях типу *He's eating, He's teaching*. Вона полягає у тому, чи присудок (його виділено жирним шрифтом). слід вважати простим дієслівним присудком, вираженим *неперехідним* дієсловом, чи *еліпсом моделі VC* (*перехідне дієслово + об'єктний комплемент*). Як бачимо, проблема статусу подібного типу присудка упирається у проблему *перехідності // неперехідності* англійського дієслова, яка, за висловом Б.О. Ільїна, є «радіше лексичною, аніж граматичною проблемою» [16 : 115].

У граматиці Р. Кверка et al до вирішення цієї проблеми підходять саме з таких позицій. Аналізовані випадки, на думку авторів підручника, є випадками явища **конверсії**, тобто переходу певних дієслів (дієслів типу *eat*) із категорії транзитивності у категорію нетранзитивності.

Уважаючи, в принципі, комплемент (додаток, предикатив та обставину) обов'язковими компонентами присудка, автори цього підручника все ж застерігають, що в деяких випадках об'єктний комплемент, тобто прямий додаток, може бути необов'язковим. Ці випадки ілюструються прикладами із розряду тих, які нас, власне, цікавлять: *He's eating* – Cf.: *He's eating an apple* (тип **SVO**); *He made her career* – Cf.: *He made her career a success* (тип **SVOC**); *He's teaching*– Cf.: *He's teaching German* (тип **SVO**), *He's teaching the boys (German)* (**SVOO**). «А тому, – вказують ці граматисти, – *He's eating* є радше випадком моделі **SV**, аніж моделі **SVO elli** (із факультативно еліптованим додатком)» [33 : 154].

Випадків конверсії Р. Кверк et al торкаються і в розділі «неперехідні дієслова», вказуючи, що деякі дієслова мають подвійну природу, тобто можуть виступати в якості як нетранзитивних, так і транзитивних. Це твердження ілюструється відповідними прикладами *He smokes every day* // *He smokes cigars every day*; *The tomatoes are growing well* // *He is growing tomatoes* [33 : 307].

На можливість подвійного трактування дієслів вказує також В.Л. Каушанська зі співавторами. При цьому вони відзначають, що одне зі значень є *головним, первинним*, тоді як друге – *вторинним*. До цього твердження додаються списки. До дієслів із первинним значенням *транзитивності* і другорядним нетранзитивності відносяться дієслова *to sell, to read, to add, to act etc.*; до списку дієслів з первинним *нетранзитивним* і вторинним транзитивним значенням – *to work, to starve, to walk, to run, etc.*. До дієслів, у яких важко визначити, яке зі значень є первинним, а яке вторинним належать такі дієслова, як *to open, to move, to turn, to change, to drop etc.* [33 : 80].

Точка зору Р. Клоуза перегукується з двома попередніми. Цей автор теж вказує на залежність статусу присудка від семантики дієслова. У випадках *You never (forget / listen)* дієслово є *нетранзитивним (Vi)*. (Ці випадки ілюструють дієслівний тип **O(Vi)**), у якому відсутні комплемент чи додаток [30 : 190]. Щоправда, він при цьому вказує, що додаток все ж дорозумлюється [там само]. Ця суперечність однак знімається декількома сторінками далі. На думку Р. Клоуза, вибір тієї чи іншої структурної моделі присудка залежить, головним чином, від дієслова. Так, у випадках, наведених вище, тобто з дієсловами *forget* та *listen* присудок може мати подвійну інтерпретацію: він може належати до типу **O (Vi)** (як у вищенаведених прикладах та у випадках *Elephants never forget.*, *Some people never listen.*) або до типу **B (Vt + direct object) elli**, як у випадках *Elephants never forget a friend (B1)*, *They never listen to advice (B2)*.

У випадках же з дієсловом *to eat* (*I haven't eaten today*) додаток взагалі є надлишковим, оскільки *I haven't eaten* означає ніщо інше, як *I haven't eaten any food*, тобто, по суті, те ж саме. Отже присудок у цьому прикладі буде належати до типу **O(Vi)**. До цього ж типу належатимуть також і присудки, утворені від дієслів *to read* і *to write*.

Натомість у випадках типу *I accept.* чи *Let me explain.*, тобто з дієсловами *to accept*, *to explain*, *to ask*, *to answer* тощо, додаток, хоча й не названо, проте він є необхідним для розуміння того, про що йдеться. У цих випадках додаток слід вважати опущеним, а присудок – приналежним до типу **B (Vt + direct object) elli** чи **C (Vt + indirect object + direct object) elli** [30 : 195]

Дж. Ліч та Я. Свартвик відносять випадки типу *John smokes* (*understood object = cigars, cigarettes*) до моделі «дієслова без додатка чи комплементу», поряд з випадками *He paused*, *The water boiled* [32 : 283].

Н.М. Раєвська, на відміну від попередніх авторів, вважає транзитивність // нетранзитивність дієслів залежною не від лексичного значення дієслова, а від «певного структурного зразка», а точніше – синтаксичної моделі, компонентом якої це дієслово виступає. Це твердження прикладами не ілюструється [23 : 283].

А. Мухін висуває авторську точку зору, згідно з якою *транзитивність* є сутнісним компонентом дієслівної «синтаксеми» взагалі – незалежно від того, чи дієслово вживається з додатком, чи без додатка. «У реченні перехідне дієслово, – пояснює цей граматист, – може вживатися і без додатка, і від цього воно аж ніяк не втрачає перехідності» [21 : 135]. Із вищезгаданого випливає, що, «спираючись на поняття синтаксеми та її варіантів», усі випадки типу *I agree, He's eating, He's teaching* тощо слід розглядати як «неповні речення, у яких об'єктна синтаксема в залежній позиції не виражена», тобто як модель *VO elli* [там само].

Г.Г. Почепцов у вирішенні проблеми речень типу *I agree* покладається, передусім, на поняття «обов'язкове та факультативне дистрибутивне оточення дієслова». На думку вченого, опускаються (піддаватися еліптизації) можуть лише члени обов'язкового оточення дієслова, адже регулярність зв'язку цього елемента з його обов'язковим структурно-семантичним оточенням зберігається «у колі думок» мовців. Звідси випливає, що випадки типу *John smokes (understood object = cigars, cigarettes), I agree, He's eating, He's teaching* тощо слід розглядати як приналежні до моделі *VO elli* [15 : 208 – 209].

4. ПРОБЛЕМА т.зв. «ЗМІШАНОГО ПРИСУДКА».

Наприклад: «*It was now two years since, to Mor's relief, his son had ceased to be his pupil*» [2, 13]. *So Mor continued to be irritated* [2, 43].

Подібні присудки В.Л. Каушанська та її співавтори відносять до т.зв. «змішаного присудка», а точніше, – до «складеного аспектуально-іменного присудка» [17 : 239]. Окрім цього автори цього підручника виділяють ще такі типи «змішаного» складеного присудка, як складений модально-іменний (*Don't think I mean to be unkind [Du Maurler]*) та складений модально-аспектуальний присудок (*I had to begin living all over again [Du Maurler]*) [там само].

Згідно ж з позицією Н.О. Кобріної, розглядувані випадки слід кваліфікувати як приналежні до «фразового-іменного при-

судка», оскільки термін «змішаний присудок» у цьому підручнику не вживається¹⁰ [19 : 40].

Відзначимо, що замість терміна «аспектуальний присудок» Н.О. Кобріна, на відміну від В.Л. Каушанської, воліє вживати до тих самих випадків термін «фазовий присудок».

Б.О. Ільїш теж не виділяє «змішаний» тип складеного присудка як окрему гілку класифікації. Він лише вказує на можливість комбінування основних типів присудка між собою, відзначаючи що встановлення всіх їх можливих варіантів у тексті не має особливого наукового значення [16 : 10]. Важливо також і те, що у граматичній концепції Б. О. Ільїша такий основний тип складеного присудка, як аспектиальний присудок теж відсутній. Натомість комбінацію «аспектиального дієслова» з інфінітивом (*began to work, continued to work*) він вважає вільним синтаксичним сполученням простого присудка із прямим додатком. Підставою для цього є, на думку Б. О. Ільїша, здатність цих дієслів сполучатися з іменником у функції додатка [16 : 204 – 205]. Слід відзначити, що дієслова *to begin, to continue* стоять у одному списку з такими дієсловами, як *to wish, to want, to desire, to hate, to fear*, які, як відомо, визначаються окремими граматистами як дієслова з модальним значенням [16 : 204 – 205].

Інші ж «аспектиальні» дієслова *to become, to get, to grow, to turn* (показово, що у цьому списку знову знаходимо дієслово *to continue*, яке було згадане у попередньому переліку дієслів) він відносить до т.зв. *дієслів-зв'язок* [16 : 207]. Це, безперечно, вказує на недосконалість концепції цього граматиста та наявність у його теорії певних суперечностей.

Отже, виходячи з концепції Б. О. Ільїша, випадки типу *His son ceased to be his pupil* слід розглядати як вільне синтаксичне сполучення простого дієслівного присудка з прямим додатком, вираженням інфінітивною фразою.

Аналогічну позицію щодо випадків типу *John began to write (writing) a letter* займають і автори університетського підручника з граматики Р. Кверка et al, розглядаючи їх як

¹⁰ Випадки перетину декількох типів присудка лише дорозумлюються.

поєднання простого дієслівного присудкам з прямим додатком [33 : 315-316].

Цю ж точку зору розділяє й Р. Клоуз, відносячи випадки поєднання інфінітива з дієсловами *to begin, to continue, to cease, to start* тощо до дієслівного зразка **Type B3**, що означає **Vt + direct object**, тобто поєднання дієслівного присудка з прямим додатком [30 : 190, 191, 198]. Тип **Type B3** ілюструється прикладом з дієсловом модального значення *I want to go home* [30 : 198], що є свідченням близькості позицій Р. Клоуза та Б.О. Ільїша.

Щодо граматики Дж. Ліча та Я. Свартвіка, то ці автори у розділі «Дієслівні зразки» тип **T3** (Verb Patterns, T3 – транзитивна модель) наводять приклади лише з дієсловом *to want* (*He wants a bicycle// to see you// the man to come*) [32 : 271]. Як же, власне, слід трактувати поєднання інших дієслів з інфінітивом, то у цій граматиці – ані в вищезгаданому розділі, ані в розділі «Додаток» – не вказується. [32 : 277 – 283; 236].

5. ПРОБЛЕМА т.зв. «ІМЕННОГО СКЛАДЕНОГО» // «ПОДВІЙНОГО ПРИСУДКА».

Наприклад: *Tim Burke averted his face, and Don blushed scarlet* [2, 46]. *She was not on easy terms with Tim Burke? Who acted as chairman and entertained them afterwards, ...*[2, 40]

В.Л. Каушанська та співавтори розглядають наведені вище випадки як іменний складений присудок, розширюючи коло дієслів-зв'язок за рахунок дієслів конкретної лексичної семантики [17 : 233].

Більшість же граматистів відносять аналізовані випадки до особливого типу присудка, який, у залежності від певної граматичної системи, називається або як т.зв. «подвійний присудок» (Б.О. Ільїш, Н.О. Кобріна та ін.), або ж – як «контамінований присудок» (Г.Г. Почепцов). Виділення цього типу присудка аргументується тим, що цей тип присудка «поєднує в собі два різних типа присудка: простого дієслівного і складеного іменного» [15 : 45].

Розглянемо позиції представників другої точки зору детальніше. Так, зокрема, Б.О. Ільїш вважає, що хоча у реченнях *He came home tired, She married young, He died a bachelor* інформаційний наголос падає на предикатив, виражений іменником або прикметником, особове дієслово все ж повністю передає своє лексичне значення. Цей присудок, як вже вказувалось, кваліфікується як т.зв. «подвійний присудок». Це підтверджується відповідними трансформами: *He was tired when he came home, She was young when she married, He was a bachelor when he died* [16 : 209].

Важливо відзначити, що до «подвійного» присудка він відносить і випадки з дієсловами *to find, to think, report* у пасивній формі. Наприклад: *He was found guilty, He was reported dead, etc.*, а також випадки типу *He was known to have arrived, He was reported to be dead* [там само].¹¹

Що стосується власне іменного складеного присудка, то Б.О. Ільїш вважає термін «дієслово-зв'язка» невдалим, оскільки повною мірою його можна прикласти лише до найбільш десемантизованого дієслова *to be*, хоча список дієслів-зв'язок у його граматиці все ж подається. Це такі дієслова, як *to become, to get, to continue, to grow, to turn* [16 : 207]. Звідси випливає, що випадки типу *He grew pale, He got tired* є іменними складеними присудками.

Показово ж однак, що присудок у реченні *He appeared candid* все ж кваліфікується цим автором як «подвійний присудок».

Г.Г. Почепцов вважає, що необхідно чітко розмежовувати сутнісну сполучуваність дієслова, як його невід'ємну властивість, та okazіональну сполучуваність, тобто: *власне дієслова-зв'язки та дієслова*, які лише іноді виступають у функції зв'язки. У залежності від цього, розмірковує далі цей автор, можна виділити два типи складеного присудка: *складений іменний* (з дієсловами-зв'язками *to be, to become,*

¹¹ У підручнику В.Л. Каушанської ці випадки кваліфікуються як «змішаний» присудок, а точніше – як складений модально-іменний присудок [17 : 239].

to grow, to seem, o taste) та дієслівно-іменний (контамінований) присудок. Останній тип присудка ілюструється прикладом *The moon rose red* [15 : 195].

У більшості ж з проаналізованих нами підручників із граматики ці випадки взагалі оминаються увагою. Це, зокрема, такі підручники, як граматика Н.М. Раєвської [23], університетська граматика Р. Кверка [33], Р. Клоуза [30] та ін.

Вибір точки зору залишаємо на розсуд автора.

6. ПРОЛЕМА СИНТАКСИЧНОГО СТАТУСУ

т.зв. «ФРАЗОВОГО ДІЄСЛОВА».

Наприклад: *The door opened and Doctor Heydock came in* [1¹, 27].
«*I'll ask Superintendent Harper when he comes back.*» [1¹, 84].

Вичерпний перелік існуючих точок зору на цю проблему знаходимо у граматиці Б. О. Ільїша. На думку цього граматикиста, сутність проблеми полягає у тому, що одні вчені вважають розглядувані випадки (*came in, come back* тощо) **фразою**, інші ж – **словом**. «Якщо ж це фраза, – розмірковує Б. О. Ільїш, – то постає питання, якою саме частиною мови є другий елемент. Більш розповсюдженою точкою зору є та, що другий елемент – це прислівник, однак деякі вчені вважають за потрібне певним чином модифікувати це твердження. Так, на думку Г. Пальмера, цей елемент є «прийменниково-подібним прислівником». Аналогічної точки зору дотримується проф. О. Смирницький. Проф. І. Анічков вважає цей елемент окремим типом прислівника, який він називає «прислівниковою постпозицією». Проф. Н. Амосова виокремлює ці елементи в особливий тип формальних слів – «постпозитиви» [16 : 147].

«Протилежної точки зору, – продовжує аналізувати цей автор, – а саме, те, що утворення типу *bring up* – це **слова** і, відповідно до цього, його другою частиною є морфема, дотримується Ю. Жлуктенко. Він кваліфікує останню як «постпозитивний префікс». На підтримку цієї думки Ю. Жлуктенко

вказує на випадки відповідностей типу *income* (іменник) – *come in* (дієслово), *upbringing* (іменник), – *bring up* (дієслово)» [там само].

На думку ж самого Б.О. Ільїша (більш пізню), випадки типу **bring up** слід трактувати як **фразеологічні одиниці**, які складаються з дієслова та прислівника. А раз так, то аналіз їх значень слід проводити з позицій лексикології, а не граматики [16 : 148]. Що ж до синтаксичного статусу аналізованих випадків, то ці *фразеологічні одиниці*, за умови дієслова в особовій формі, слід визначати як *присудок* [16 : 206 – 207].

І. Алексеева схиляється до думки, що подібні утворення слід трактувати як єдине ціле – присудок, застерігаючи при цьому, що ця точка зору не є обов'язковою [1 : 262].

Р. Кверк et al присвячують проблемі подібних випадків окремий параграф у розділі «Дієслово та його комплементация». Ці випадки, на їх думку, є «*мультислівними дієсловами*» (*multi-word verb*), які слід кваліфікувати як «*нетранзитивні фразові дієслова*». Ці утворення поділяються на два підвиди: фразові дієслова, які складаються з дієслова та частки, та фразові дієслова, до складу яких входять дієслово і прислівник [33 : 303]. Як бачимо, у цій точці зору є певні суперечності, які ускладнюють її розуміння: з одного боку, ці утворення розглядаються як єдине ціле – **дієслово**, тобто **слово**, з другого ж, – як дискретна одиниця: «мультислівна **фраза**».

Р. Клоуз визначає морфологічний склад подібних утворень як *поєднання дієслова та адвербіальної частки* (*adverb particle*). Він подає їх у розділі «Дієслівні зразки» як приналежні до нетранзитивного дієслівного типу О [30 : 190] і кваліфікує як **фрази**, підрозділяючи на три види:

1) Фрази типу **come in**. У цих фразах дієслово та адвербіальна частка є лексичними одиницями, які зберігають «базове» фізичне значення (*basic physical meaning*).

2) Фрази типу **go on, keep on**. У цих фразах частка має вторинне значення. Наприклад, **on** має значення *forward*, як це має місце у вищенаведених випадках.

3) Фрази типу **give up, give in, come about** – ідіоми [30 : 27].

Усі три види входять до групи «фразових дієслів», яка включає також такі випадки, як «дієслово + прийменник» (*We came across an old man*), «дієслово + адвербіальна частка + прийменник» (*We've run out of bread*) та «дієслово + адвербіальна частка + додаток» (*Bring a child up. Bring up a child. Bring him up well*) [30 : 28].

Із граматичної концепції Р.Клоуза (так само, як і концепції Р. Кверка) неясно, чи він розглядає «фразові дієслова», зокрема «нетранзитивні фразові дієслова» як єдине ціле, тобто як **дієслово** та чи вони є дискретним утворенням (**фразою**).

На відміну від Р. Клоуза, Р. Кверка, Дж. Ліч та Я. Свартвік під «фразовими дієсловами» розуміють лише *сполучення дієслова з адвербіальною часткою*; «поєднання ж дієслова з прийменниковим прислівником фразових дієслів не утворюють» [32 : 243]. Фразові дієслова розглядаються також і в розділі «Дієслівні зразки» поряд з іншими дієсловами [32 : 277 – 283], із чого випливає, що ці випадки розглядаються як *окремий підвид дієслова*. Що ж стосується «**дієслівної фрази**», то під нею ці автори розуміють або «основне дієслово» (*She writes several letters every day.*) або ж сполучення допоміжного дієслова з основним» (*She is writing a long letter home.*) [32 : 283 – 284]. Ця точка зору, на відміну від двох попередніх, є більш прозорою. **Її можна застосовувати при аналізі практичного матеріалу.**

В.Л. Каушанська et al відносять подібні випадки до «*складених дієслів*», утворених за допомогою дієслова та постпозитивного елемента адвербіальної природи [17 : 243].

Н.О. Кобріна et al, на відміну від В.Л. Каушанської, під «складеними дієсловами» розуміють дієслова типу **to overgrow, to undertake**. Розглядувані ж випадки, тобто сполучення дієслова з адвербіальною часткою, вони, як і більшість авторів, вважають «*фразовими дієсловами*» [19 : 7].

7. ПРОБЛЕМА моделі P(V + prep.).

Наприклад: *I've often seen it happen with the gentleman I've been with* [1¹, 114].

Р. Кверк et al пояснюють наявність подібних випадків у граматиці англійської мови тим, що комплемент, який, зазвичай, слідує за прийменником, переноситься, за певних обставин, на передній план або ж взагалі випускається. Це явище розглядається у розділі «Постпозитивні прийменники» (Postponed Prepositions) [33 : 134 – 135]. Згідно ж з інтерпретацією еліпса Р. Кверком, наведений нами приклад слід розглядати саме як *опущення комплементу*, оскільки комплемент **the gentleman**, який імплікується у підрядному означальному, випускається [33 : 235].

На можливість еліптування додатка при «прийменникових дієсловах» у випадках, коли цей додаток зустрічається далі у реченні, вказує і Р. Клоуз. Він однак не коментує це явище, а обмежується лише конкретним прикладом: *I have listened to__ and thought about your story carefully* [30 : 105].

В.Л. Каушанська et al теж не оминають цього явища увагою. «У деяких випадках, – відзначається у підручнику, – прийменники можуть відокремлюватись від слова, з яким співвідносяться, і переноситись на кінець речення або клаузи. У цьому випадку на прийменники падає наголос. Це твердження ілюструється наступним прикладом: *But he sounds as though he knows what he is talking about* (Wilson) [17 : 105]. Аналогічної позиції дотримується Н.О. Кобріна [19 : 90].

Із аналізу вищезгаданих точок зору ясно, що комплемент (додаток) слід вважати *еліптованим компонентом структури комплементзації*. Чи ж остання є присудком (з дієсловом та еліптованим додатком, залежним від першого компонента, підпорядкованим йому), чи є поєднанням присудка з еліптованим додатком як двох окремих членів речення – залежить від точки зору конкретних авторів. Ми ж, услід за А.К. Кор-

саковим, схиляємося до трактування структури комплементациї загалом як *присудка*. Свідченням структурно-семантичної близькості компонентів цієї структури слугує й той факт, що при опущенні додатка прийменник наголошується.

8. ПРОБЛЕМА присудка типу **began to do ...**

Наприклад: «*He **began to pour** it (the sherry) out* [2, 19]. ;

*Miss Carter sprang up and **began to smooth** down the counterpane* [2,40].

В.Л. Каушанська et al вважають присудок типу **began to do...** складеним аспектуальним. До аспектуальних дієслів, поряд із *begin*, належить такі дієслова, як *to start, to commence, to fall, to set about, to go on, to keep on, to proceed, to continue, to stop, to give up, finish, to cease, to come to* [17 : 238]. Ці дієслова, укупі із наступним дієсловом у безособовій формі (інфінітивом, герундієм), утворюють один із двох типів складеного присудка, а саме: **складений аспектуальний** [17 : 238 – 2329]. Цей тип ілюструється наступними прикладами: *His bones **ceased to ache** (Lindsay); She **had stopped asking** Yates about the time (Heym).* [там само]. До складеного аспектуального присудка належать також, на думку цих граматистів, такі сполучення як **would + Infinitive** та **used + infinitive**, оскільки вони виражають повторювану дію у минулому. Приклади: *I **used to write** poetry myself when I was his age (Herbert); He **would loll** on the sofa and watch me doing things by the hour (Jerome)* [там само].

Н.О. Кобріна et al дотримуються аналогічної точки зору, однак замість терміну «аспектуальний» вживають термін «фазовий» [19 : 40]. Відповідно до цього назва присудка, утвореного сполученням «фазового» дієслова з інфінітивом чи герундієм, змінюється на «**складений дієслівний фазовий присудок**» [там само]. При цьому список «фазових» дієслів, включно з **would + Infinitive** та **used + infinitive**, є майже таким самим, як і в підручнику В.Л. Каушанської et al [там само].

Б.О. Ільїш, однак, не погоджується з вищевикладеною точкою зору, вважаючи, що є підстави вважати присудок, утворений за допомогою т.зв. «аспектуального» («фазового») дієслова, **простим**, а інфінітив (чи герундій), який за ним слідує, – **додатком** [16 : 205].

Зарубіжні лінгвісти Дж. Ліч та Я. Свартвік взагалі не виділяють подібні випадки. Натомість у списку «Дієслівних зразків» цього підручника можна знайти сполучення т.зв. «модального» дієслова **want** з інфінітивом. Це сполучення, як відомо, тлумачиться у більшості підручників з граматики (В. Л. Каушанська, Н.О. Кобріна, зокрема) як складений модальний дієслівний присудок, який завжди подається в опозиційній парі з аспектуальним. Це сполучення, однак, Дж. Ліч та Я. Свартвік визначають як простий додаток з інфінітивом (модель T_3 , «Дієслівні зразки») [32 : 236; 277 – 283]. Звідси випливає, що ці лінгвісти взагалі не визнають такого типу присудка як складений дієслівний – будь то модальний чи аспектуальний. А отже за системою дієслівних моделей, запропонованою Дж. Лічом та Я. Свартвіком, випадки типу **began to do** скоріше за все теж підпадатимуть під модель T_3 , тобто трактуватимуться як поєднання **простого присудка з додатком**.

Р. Клоуз дотримується точки зору, аналогічній Я. Свартвіка та Дж. Ліча. Ці випадки включені до типу B_3 ($V_t + \text{direct object}$) [30 : 190 – 191]. Однак, на відміну від Дж. Ліча та Я. Свартвіка, Р. Клоуз конкретизує цей «дієслівний тип» списком дієслів, серед яких є також група дієслів аспектуального характеру, більшість яких співпадають зі списками В.Л. Каушанської та Н.О. Кобріної [30 : 198].

Р. Кверк теж кваліфікує випадки типу **began to do** як поєднання **простого присудка з додатком**. У запропонованому ним списку дієслів, які утворюють цю дієслівну модель, можна знайти усі т.зв. «аспектуальні» дієслова [33 : 316].

МЕТОДИЧНА ВКАЗІВКА: при аналізі можна обрати будь-яку із двох точок зору, керуючись доцільністю конкретного дослідження.

9. ПРОБЛЕМА граматичного статусу випадків *He likes to talk.*

Проблема випадків **likes to talk** у висловленні *He likes to talk* полягає у тому, що одна група лінгвістів (Б.О. Ільїн [16 : 205] та більшість сучасних зарубіжних лінгвістів : Р. Кверк [33 : 315], Дж. Ліч та Я. Свартвік [32 :315] та ін.) вважає **likes to talk** аналогічними **began to work** та **continued to work**, визначаючи статус цих випадків як **сполучення простого дієслівного присудка та прямого додатка**. Підставою для цього, як вважає Б.О. Ільїн, є можливість трансформаційної заміни в них інфінітива на іменник. Іменник же, як відомо, завжди виступає прямим додатком до дієслова у особовій формі: *began to work* → *began his work*, *continued to work* → *continued his work*, *liked to sing* → *liked songs* [16 : 205]. Отже, за цією логікою **to talk** у висловленні *likes to talk* (*likes to talk* → *likes a heart-to-heart talk*) теж слід вважати прямим додатком.

Інша ж група (це, в основному, вітчизняні граматисти: В.Л. Каушанська [17 : 237 – 238], Н.О. Кобріна [19 : 40 – 41] та ін.) трактує **began to work** та **continued to work** – як явище зовсім іншого порядку – як **складений дієслівний аспектуальний присудок**. Що ж до випадків **likes to talk**, то ці випадки взагалі не коментуються. Граматичний же статус **likes to talk** у цій точці зору можна встановити лише за допомогою методів виключення та допущення. У списках т.зв. «модальних дієслів», які, на думку цих граматистів, формують складений дієслівний модальний присудок – антипод складеного дієслівного аспектуального присудка, дієслово **to like** не згадується (В.Л. Каушанська [17 : 237 – 238], Н.О. Кобріна [19 : 40 – 41] та ін.). Отже, **likes to talk** навряд чи можна трактувати як складений дієслівний модальний присудок. У той же час представники цієї точки зору цілком допускають можливість інфінітиву виступати у функції прямого додатка до особової форми дієслова (В.Л. Каушанська [17 : 247], Н.О. Кобріна [19 : 53]). Звідси можна допустити, що **likes** є простим дієслів-

ним присудком, а **to talk** – прямим додатком до нього. Складність аналізу у межах останньої точки зору полягає у необхідності час від часу звертатися до списків т.зв. «модальних дієслів та модальних виразів», оскільки запам'ятати їх, внаслідок різності таких списків у різних авторів, досить важко.

Згідно з третьою точкою зору, на нашу думку, вона є найбільш обґрунтованою та найбільш простою для аналізу, є точка зору А.К. Корсакова. Він кваліфікує **likes to talk** як **дієслівно-дієслівний присудок**, одночасно розмежовуючи цей присудок та такі складові компоненти як **фінітне дієслово likes** та **дієслівний комплемент** до останнього **to talk**. Цю точку зору ми, власне, рекомендуємо для аналізу [3].

РОЗДІЛ IV ПРОБЛЕМИ РЕЧЕННЯ

1. ПРОБЛЕМА т.з. «предикативних РЕЧЕНЬ».

Наприклад: «*We all think that there is something which is what a person is really like,...*»[2, 35]. «*Question is, what was she doing down here?*» [1¹, 21]. «*You're a very intelligent fellow, Edwards. That's exactly what I do mean.*» [1¹, 112].

Проблема цих речень полягає в тому, що вони, так само як і підрядні підметові, «вбудовані» у структуру предикації головного речення, яка, при опущенні цих речень, фактично, стає неповноцінною: $-\neg \rightarrow$ *We all think that there is something which is... ;* $-\neg \rightarrow$ *Question is,... ;* $-\neg \rightarrow$ *You're a very intelligent fellow, Edwards. That's exactly.....* Цей факт не оминув уваги А.К. Корсакова, змусивши його переглянути традиційну класифікацію складних речень та ввести до її складу, окрім підрядних речень – тих, які не порушують структури головного речення, ще один тип речень – т.зв. «включені речення» («included clauses»).

До типу «включених речень» відносяться, окрім вищезгаданих, ще *додаткові підрядні*, адже додаток, згідно з концепцією А.К. Корсакова є невід'ємною частиною присудка, та, частково, обставинні речення. Віднесення певної частини обставинних речень до «включених» пояснюється тим, що А.К. Корсаков та його послідовники проводять чітку межу між «адвербіальним комплементом» (обов'язковим компонентом присудка) та «адвербіальним модифікатором» (факультативним членом речення, який відповідає традиційній обставині). До «включених» входять, власне, «адвербіально-комплементарні» речення, «адвербіально-модифікативні ж речення» залишаються підрядними. **МЕТОДИЧНА ВКАЗІВКА:** точка зору А.К. Корсакова видається нам найбільш логічною.

ПУНКТУАЦІЯ: Як правило, т.зв. «предикативні» речення не відділяються від головного комою.

Винятки становлять асиндетичні речення: *My opinion is, she'd come to me* (Weymon). (В.Л. Каушанська et al [17 : 317]. Приклад з нашого матеріалу: «*Question is, what was she doing down here?*» [1¹, 21]. Інвертований порядок слів у питанні, яким представлено підрядне речення свідчить про те, що *what* у цьому випадку є не сполучним словом, а, виключно, питальним словом, звідки впливає, що підрядне предикативне та головне сполучені між собою асиндетично. У нашому матеріалі є й випадки двокрапки між головним та підрядним реченнями з асиндетичним сполученням: «*The point for us to settle is: are the murders connected?*» [1¹, 86]. «*And the interesting point is: Why?*» [1¹, 44]

2. ПРОБЛЕМА статусу речень, у складі яких є YES та NO.

Наприклад: *The answer is yes, of course. But there are a number of difficulties* [2, 48].

Проблема цих речень упирається у проблему статусу таких його компонентів, як **yes** та **no**. Справа в тому, що лінгвісти, як вітчизняні, так і зарубіжні, до цього часу не можуть дати однозначну відповідь на запитання, чим насправді є ці утворення: реченням чи словом.

Так, одні граматисти заперечують факт приналежності **yes** та **no** до речень, вважаючи їх висловленнями (наприклад, Н.О. Кобріна et al [19 : 18]), інші ж, навпаки, вважають їх «реченням-словом» (sentence-word) (Б. О. Ільїш [16 : 165, 168]. Є серед граматистів і такі, які уникають точних граматичних визначень, називаючи ці компоненти або просто **yes**, **no** (В. В. Бузаров [7 : 73-75]), або пропонують для них власний термін, наприклад: «сигнал реакції» («reaction signal») (Р. Кверк et al [33 : 267; Index, 291]).

Таким чином, визначення статусу подібних речень знаходиться у прямій залежності від обраної Вами точки зору. Так, якщо пристати до точки зору «речення-слова», то речення

з *yes* у відрізку мовлення *The answer is yes, of course. But there are a number of difficulties.* [2, 48], буде складнопідрядним предикативним (див.: ПРОБЛЕМУ т.зв. «предикативних речень», стор.77). Якщо ж обрати точку зору «висловлення», то речення *The answer is yes, of course.* не підпадатиме під жодну з існуючих структурно-семантичних класифікацій складного речення, адже місця для сполучення речення з висловленням (хоча такі випадки й досить розповсюджені у мовленні) у жодній із відомих нам традиційних класифікацій складного речення не знайшлося. У цьому разі, як і випадку подібному до Р. Кверка, це речення слід кваліфікувати як *проблемне*.

3. ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ПРЯМОЇ МОВИ.

Наприклад: «*What's the book, Don?*» he asked [2, 32]; He added, «*Where do you want Miss Marple to help you?*» [1¹,102]; «*Tommy Bond,*» she continued, «*and Mrs. Martin, our new schoolmistress.*» [1¹,39].

В.Л. Каушанська зі співавторами цей тип речень взагалі не розглядають. Єдина згадка є лише у виносі, у якій автори обмежується констатацією того, що «речення, яке містить у собі пряму мову складається з двох **незалежних** речень». Однак, яким саме є зв'язок між реченнями з прямою та авторською мовою не уточнюється [17 : 286]. Це, а також той факт, що цей тип речень не підпадає ані під визначення складносурядних [17 : 279], ані складнопідрядних речень [17 : 281], і не згадується серед ілюстративного матеріалу паратаксічних речень¹², підводить не до висновку, що ці речення у граматичній системі В.Л. Каушанської є *проблемними*.

На відміну від попередніх авторів, французький структураліст Л. Теньєр дотримується більш конкретної точки зору. Він, зокрема, вказує: «найпростішим засобом сполучення синтаксичним зв'язком одного дієслівного вузла з іншим є

¹² У граматиці В.Л. Каушанської et al визначення паратактичних речень немає [17 : 296].

паратаксис, який, у зв'язку з цим, можна вважати справжнім семантичним зв'язком без маркера. Цей засіб є звичайним для деяких мов при сполученні незалежних речень з дієсловами мовлення» [24 : 538]. Аналізуючи російське речення *...он сказал: «они (виноградины) слишком зелены и годятся только для неотесанных мужиков»*, Л. Теньєр далі пише: «...тут ми маємо синтаксичний зв'язок суто семантичного характеру. Дійсно, другий дієслівний вузол відіграє роль другого актанта по відношенню до першого вузла. Однак обидва речення залишаються незалежними одне від одного. Між ними не існує структурного синтаксичного зв'язку. На письмі ставиться лише двокрапка після першого речення, друге ж береться в лапки. У цьому випадку говорять, що друге речення вжито у прямій мові» [там само].

Н.О. Кобріна et al взагалі не торкається проблеми статусу цього типу речень. Однак, аналізуючи ілюстративний матеріал до односкладних речень, вона розглядає пряму мову у реченні *«My youngest daughter Lavinia», said Mrs. Wilfer. (Ch. Dickens, Martin, 151)* (у відриві від авторської) як приклад односкладного іменного речення [19 : 109]. Це є підставою вважати, що обидва речення у системі Н.О. Кобріна et al є незалежними. Щоправда, з цього аналізу не ясно, яким саме зв'язком поєднуються обидва речення: сурядним, підрядним чи паратаксичним.

Досить цікаву позицію у цьому питанні займає Б.О. Ільїш. Розмірковуючи над цією проблемою, він, зокрема, вказує: «Два інші пунктуаційні знаки, які можуть сигналізувати про кінець речення, це знак питання та знак оклику. Ця їх функція є майже остаточною. Ми, однак, мусили вжити слово «майже», оскільки існують певні випадки, на які ми маємо зважати, головним чином, у прямій мові, де можуть стояти або знак питання, або знак оклику, хоча речення, яке включає пряму мову, ще продовжується після них, як, зокрема, у наступних прикладах: *«Renegade!» said Mr. Blythe (Galsworthy)*. *«Why can one always tell an Englishman?» said John (Idem)*. Звичайно, тут слід розрізняти дві речі. Речення *«Renegade!»*, промовлене Містером Бляйсом, безперечно, закінчується знаком оклику; так

само як закінчується знаком питання й речення, промовлене Джоном. Однак речення «*Renegade!*» said Mr. Blythe (*Galsworthy*). та «*Why can one always tell an Englishman?*» said John (*Idem*)., так, як вони написані Голсуорсі, на цих знаках аж ніяк не закінчені. Вони в обох випадках продовжуються словом *said* та ім'ям мовця. А тому найкраще було б говорити, що знак питання та знак оклику дійсно сигналізують про кінець речення в одних випадках, і не роблять цього в інших. Отже, виявляється, що в реченнях, у таких, як ці, існують два рівня закінчення» [16 : 337 – 338]. Точка зору Б.О. Ільїша, як бачимо, містить суперечність: з одного боку, він твердить, що у випадках з прямою мовою знаки питання та оклику **не сигналізують про кінець речення**, з другого, цей лінгвіст вказує на існування в подібних реченнях **двох рівнів закінчення**. Із цього твердження не ясно, як саме слід трактувати пряму та авторську мови – як два, повністю незалежні, речення, чи як складові одного (сурядного? підрядного? паратактичного?) речення. Що стосується такого знака як «точка», то, як вказує Б.О. Ільїш, «точка у таких двозначних ситуаціях не зустрічається. Замість неї при вводі в пряму мову слів автора завжди ставиться кома» [16 : 338].

Отже, Б.О. Ільїш розглядає речення із прямою мовою як одне ціле, за винятком тих випадків, коли в кінці прямої мови стоїть знак питання чи знак оклику. Останні він вважає за можливе розглядати як завершені (*complete*), тобто незалежні від слів автора. Що ж стосується синтаксичного статусу речення загалом та його складових частин, то вони не визначаються,

Не менш суперечливо розглядається проблема статусу речень з прямою мовою у граматиці Р. Кверка та співавторів. «Пряма мова, – вказують ці граматисти, – «вбудовується» у слова автора (на письмі це здійснюється за допомогою знаків цитування) і, як така, зберігає статус незалежного речення. Однак, «вбудована мова» при цьому частково виконує функцію елемента структури відрізка мовлення з авторською мовою, як, наприклад: *He said this* (Od), namely, «*I'm very angry.*» [33 : 298]. Зважаючи на це, ці граматисти пропонують називати відрізок

мовлення з прямою мовою реченням-коментарем (comment clause), зі словами ж автора – головним реченням [там само].

Р. Клоуз вживає ту ж саму термінологію, що й Р. Кверк, однак він додає до двох вищезгаданих типів ще підрядне додаткове речення. Загалом же він виділяє чотири основні моделі речень з прямою та непрямою мовою:

- I. *The guard says, «The road is closed.»*
(SUPERORDINATE CL.) (OBJECT CLAUSE)
- II. *The guard says that the road is closed.*
(SUPERORDINATE CL.) (OBJECT CLAUSE)
- III. *«The road is closed,» the guard says.*
(SUPERORDINATE CL.) (COMMENT CL.)
- IV. *The road is closed, the guard says.*
(SUPERORDINATE CL.) (COMMENT CL.) [30 : 45].

Як бачимо, у перших двох випадках, у яких *пряма та непряма мова* слідує за словами автора, вона визначається як *підрядне додаткове речення, авторська ж мова – як головне речення*. Коли ж *пряма та непряма мова* передують словам автора, то вони визначаються як *головні речення, слова ж автора – як підрядне «речення-коментар»*.

Досить оригінальної точки зору дотримується В.В. Бузаров. На його думку, відрізок мовлення з *прямою мовою* слід визначати як *головне речення*, тоді як *відрізок зі словами автора – як речення-парантезу*. Останнє ж, підкреслює цей лінгвіст, дуже слабко пов'язане з «головним реченням», яке воно «вводить», виконуючи у ньому функцію обставин чи парантез [7 : 109 – 110].

МЕТОДИЧНА ВКАЗІКА: При аналізі цього типу речень ми рекомендуємо дотримуватись точки зору Л. Теньєра: вважати обидва речення незалежними, а зв'язок між прямою та авторською мовою *паратакситичним*. Можна також обмежитись зауваженням про те, що цей тип речень є *проблемним*.

Наприкінці ще один випадок з нашого корпусу, який потребує додаткового осмислення: *The words which had nearly left his lips were: «Yes, until to-night»*[1², 143]. Спробуйте проаналізувати його у світлі вищевикладених граматичних концепцій.

4. ПРОБЛЕМА т.зв. «СУПРОВІДНИХ (ПРИЄДНУВАЛЬНИХ) РЕЧЕНЬ».

Наприклад: «*This is rather a bachelor establishment, I'm afraid.*» [2, 56]. «*You're an only child, I believe, Miss Carter?*» [1, 54].

«*As it was, she managed to look quite attractive.*» [1¹, 43].

«*And, by the way, the girl wasn't strangled willingly – that is to say, she was drugged first.*» [1¹, 90].

Сутність цієї проблеми зводиться до наступним двох точок зору:

а) речення, подібні до наведених у назві, так само як і парантеза, не є органічною складовою частиною речення, а незалежними реченнями (цієї точки зору дотримуються, як вважає Б.О. Ільїш, більшість прихильників традиційної граматики [16 : 305]);

б) аналізовані речення входять до системи підрядних речень і є особливим типом останньої (Б.О. Ільїш тяжіє саме до цієї групи граматистів Він називає цей тип *підрядними супровідними реченнями* (**parenthetical clauses**)) [там само]. При цьому, під супровідними він має на увазі лише речення зі сполучником, безсполучникові речення типу *I believe, I'm afraid* він відносить до «вставних речень» (**inserted clauses**). Ці речення утворюють із реченням, до якого вони включені, *сурядний зв'язок асиндетичного типу* [16 : 305, 325]. У разі включення «вставних речень» до простих утворюється, на думку Б.О. Ільїша, особливий тип речення, які слід кваліфікувати як «просте речення зі вставним» [16 : 325].

В.Л. Каушанська et al теж відносять розглядувані випадки до *супровідних речень*, які вони виділяють у системі складного речення, поряд із сурядними та підрядними [17 : 296].

В.В. Бузаров присвячує супровідним реченням окремий розділ. Він вказує на близькість цих речень до *парантези*. Досить часто супровідні речення мають форму «стереотипних заповнювачів», характерних для розмовної мови: *I believe, I hope, I think, I suppose, I see, you know, as you know, I dare say,*

I wonder, etc. Ці розмовні кліше є паралельними до головного речення, що В.В. Бузаров ілюструє наступним прикладом: *The Browns have a new car, I see* → *I see that the Browns have a new car*. Окрім клішованих супровідних речень існують і речення, які вільно конструюються у процесі мовлення: *It cost me a pretty penny too, I can tell you*. Іноді супровідні речення вводяться сполучниками. Наприклад: *if you like, as I told you*. Однак штучне введення сполучників у безсполучникові кліше **you know, I see, etc** означає, на думку В.В. Бузарова, те саме, що й зміна їх смислу, що робить речення неприйнятним [7 : 109 – 110]. Речення, які вводять пряму мову, теж трактуються В.В. Бузаровим як супровідні: *«It's time we went,» I said* [7 : 110].

Н.М. Раєвська не виділяє такого типу речень, як супровідні, а розглядає аналізовані випадки в розділі «Подвійні обставинні та прикметникові відношення», тобто, фактично, як *підрядні обставинні речення* [23 : 83]. Так, аналізуючи речення *The game, as I remember, was played in Jackson Park* та *I was beginning to feel «groggy», as it were*, вона вказує, що «умовні елементи», тобто *as I remember* та *as it were*, скоріше вказують на умову, за якої зроблені ці заяви, аніж на умову, за якої відбуваються дії: → *The game, if I remember correctly, was played in Jackson Park* → *I was beginning to feel «groggy», if I may be permitted to use that expression*. Подібні випадки, додає вона далі остаточно відмежовуючись від традиційної точки зору, часто класифікуються як парантези та супровідні речення [23 : 83].

Дж. Ліч та Я. Свартвік вважають подібні речення «коментувальними клаузами» (*comment clauses*) [32 : 196 – 197]. При цьому слід мати на увазі те, що під терміном «клауза» вони розуміють групу слів з дієсловом не лише в особовій формі (тобто, власне підрядне речення), але й – з дієсловом у безособовій формі, а також бездієслівну фразу, яка може виступати еквівалентом дієслівної клаузи [32 : 194]. Як бачимо, це значно розширює межі того, що, зазвичай, включається до явища «супровідне речення». Це підтверджується й прикладами, до яких, окрім власне супровідних речень (*you know, I see, I'm*

afraid, etc.), входять також і інфінітивні фрази (*so to speak, put frankly, to be frank, so to say, etc.*), які традиційно розглядаються як парантеза [32 : 196 – 197].

Концепція Дж. Ліча та Я. Свартвіка теж є суперечливою. Так, з одного боку, ці автори трактують коментувальне речення як *обставинну* клаузу, яка входить до складу іншої клаузи – «головної», тобто, – як «*субклаузу*» у *функції обставини*). З другого ж, вони вказують на те, що клаузи з особовим дієсловом без сполучника (*you see, you know, I think, etc.*) є паралельними до головної клаузи, яка вводить підрядне речення зі сполучником **that** [32 : 197]. Аналогічної точки зору на це явище дотримуються такі граматисти, як Р. Кверк et al [33 : 293] та Р. Клоуз [30 : 44].

По-різному інтерпретується випадок **that is** (тобто). Р. Кверк розглядає цей випадок, укупі з *that is to say*, у розділі «коментувальні клаузи» як «показник протиставлення». Його синтаксичний статус – *обставина (кон'юнкт)*. [33 : 242] Аналогічну думку щодо **that is** висловлюють Дж. Ліч та Я. Свартвік [32 : 181]. Р. Клоуз подібних випадків взагалі не торкається.

Н.О. Кобріна et al відносять **that is**, незважаючи на наявність первинної структури предикації, до парантези, тобто, – до незалежних членів речення (поряд з *for example* тощо) [19 : 86]. У В.Л. Каушанської et al **that is** взагалі не згадується – ані серед випадків парантези, ані серед супровідних речень.

Н.М. Раєвська називає випадки *namely, to wit, that is, that is to say, or, such as, as, like, for example, for instance, say, let us say* «*пояснювальними сполучниковими словами, фразами або реченнями*» [23 : 143]. Ці випадки розглядаються у розділі «Кординація» як окремий випадок класифікації сполучникових слів (**linking words**) [23 : 141 – 143].

Випадки типу *..., he concluded, ...* Р. Клоуз відносить до «коментувальних клауз», ілюструючи їх прикладом: *The road is closed, the guard says / tells me* [30 : 45]. Н.О. Кобріна et al вважають вищезгадані випадки *супровідними реченнями*, додаючи при цьому, що «речення, утворені за зразком головного, з дієсловами говоріння та розумової діяльності (*he thought, the author said, etc*) можуть мати інвертований порядок слів [19 : 143].

5. ПРОБЛЕМА статусу підрядних речень після прикметника (adjective): "'BE + ADJ + SUBORDINATE clause. Наприклад: «*I'm glad you have come, sir*» [1¹ 12]; «*I'm sorry I alarmed you*» [2, 19].

Підрядні речення цієї моделі у граматиці В.Л. Каушанської et al розглядаються як *підрядні додаткові*. Ця модель ілюструється прикладами з такими прикметниками, як **conscious, sure, anxious, aware** [17 : 284-285].

Н.О. Кобріна et al теж визначають статус підрядних речень у цій моделі як підрядні додаткові, вказуючи на низку прикметників, які, на їх думку, найчастіше передують цим реченням. Це, в основному, прикметники з лексичним значенням чуття, бажання, почуття, впевненості тощо (**certain, sorry, pleased, desirous, jealous, anxious etc**) [19 : 120-122]. При цьому автори цього підручника застерігають, що аналіз підрядних речень після окремих прикметників може спричиняти певні труднощі, оскільки після прикметників, які виражають стан (**glad, sorry, happy etc**), підрядне речення може набувати семантики причини цього стану, що робить їх подібними до *підрядних обставинних речень*. Це, зокрема, такі випадки, як: *I'm very sorry I disturbed you* → *I'm very sorry because I disturbed you* [19 : 121].

Р. Кверк зі співавторами визначає статус таких випадків як «комплементація прикметника дієсловом в особовій формі» (adjective complementation by a finite verb) [33 : 310]. При цьому, як і автори граматики Н.О. Кобріної, ці лінгвісти вважають, що після «емотивних прикметників» комплементація набуває семантики причини [там само].

Особливо цікавою, на нашу думку, є ця модель з прикметником **afraid**. У Оксфордському студентському словнику, окрім того, вказується на відсутність у подібних випадках сполучника **that**. Семантика ж **be afraid** визначається як ввічлива форма висловлення небажаної дії: *I'm afraid we shall be late again* [36 : 13]. Це підводить нас до думки, що відношення між *I'm afraid* та *we shall be late again* наближаються до відношення паратаксису. Ще один приклад з нашого корпусу: «*I'm afraid nobody is allowed in, madam. Inspector's orders.*» [1¹ 16]

РОЗДІЛ V

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ : ФРАЗА // СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ // КЛАУЗА //

СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА

Відзначимо, що до 50-х років минулого століття у вітчизняному мовознавстві поширеним є трактування терміну «**словосполучення**» у надзвичайно вузькому значенні. Цей термін використовувався виключно до поєднання не менше двох повнозначних слів, які знаходяться між собою у відношенні підпорядкування. Сурядні групи або взагалі виключались із вчення про словосполучення, або ж, якщо і включались, то з багатьма застереженнями. Що ж до предикативних та прийменникових поєднань, то вони повністю виключались із дефініції словосполучення. Характерною особливістю цієї точки зору є зближення слова та словосполучення. Започаткована академіком В.В. Виноградовим, ця точка зору стала домінуючою у вітчизняній лінгвістиці XX сторіччя (В.В. Бурлакова [15 : 101]).

Значно ширшої точки зору на словосполучення, ніж В.В. Виноградов та його однодумці, дотримується Б.О. Ільїш. Більше того, у його термінології це не словосполучення, а «**фраза**». Що ж до її визначення, то Б.О. Ільїш під «фразою» пропонує розуміти «комбінацію двох чи більше слів, які утворюють граматичну одиницю, і яка не є аналітичною формою слова (як, наприклад, перфектні форми дієслів).» [16 : 171]. Інакше кажучи, все, що є комбінацією двох чи більше слів, за винятком аналітичних форм, є, насправді, фразою.

Що ж до компонентів фрази, то й тут теж немає жодних обмежень: вони можуть виражатися будь-якою частиною мови, комбінуючись у будь-який спосіб. Так, зокрема, обидва компоненти можуть належати як до однієї частини мови, як, наприклад, до іменника, так і до різних частин мови: один компонент може бути прикметником, а другий іменником, один може бути дієсловом, а другий – іменником, один із компонентів може бути прийменником, а другий – іменником тощо [там само].

Між фразою та реченням, підкреслює Б.О. Ільїш, існує фундаментальна відмінність, адже фраза, як і слово, це за-сіб найменування певних явищ чи процесів [там само]. Що ж до фрази «іменник + дієслово», яка подекуди називається «предикативною фразою», то стосовно неї, вказує Б.О. Ільїш, у лінгвістиці існують різні точки зору. Згідно з однією із них «предикативна фраза» існує і її слід вивчати поряд з іншими типами фраз, які були перелічені вище; згідно ж з другою точкою зору – такої фрази бути не може, у принципі, оскільки поєднання «іменник + дієслово» конституює не стільки фразу, скільки речення. Цей аргумент однак, на думку Б.О. Ільїша, не є переконливим, адже, як вказує далі Б.О. Ільїш, «якщо ми візьмемо комбінацію «іменник + дієслово» як речення, що іноді можливо, ми аналізуватимемо її на іншому рівні, а саме – на рівні речення; те ж, що ми можемо побачити на рівні речення, аж ніяк не може вплинути на аналіз цієї комбінації на рівні фрази, чи підмінити останній» [16 : 172].

Резюмуючи все вищезгадане, можна сказати, що Б.О. Ільїш не зводить відношення між компонентами фрази лише до відношення підпорядкування, як це властиво школі В.В. Виноградова. У його розумінні, фраза – це будь-яке синтаксичне відношення – із відношенням предикативності включно.

М.Я. Блох (середина та друга половина ХХ ст.) не приховує того, що є прихильником саме точки зору В.В. Виноградова. Він, як і останній, віддає перевагу термінові «словосполучення» («фразема») над терміном «фраза», а, визначаючи словосполучення, прямо посилається на свого вчителя. Отже, під словосполученням, услід за В.В. Виноградовим, М.Я. Блох розуміє «словосполучення повнозначних слів, яке у складі речення виступає як складна назва предметів, явищ та відношень навколишнього світу» [5 : 45]. **Однак, на відміну від В.В. Виноградова, він не зводить словосполучення лише до підпорядкування.**

Трактуючи словосполучення, М.Я. Блох зупиняється на двох проблемах, пов'язаних із цим утворенням, – на його думку

найважливіших. Перша проблема полягає в тому, що одні лінгвісти вважають словосполученням поєднанням лише повнозначних слів, інші ж, окрім цього, – поєднанням повнозначних та службових слів. Він сам стає на бік другої точки зору.

Другою проблемою є проблема включення // не включення до словосполучень структури предикації. Щодо цієї проблеми у фраземіці здавна точиться гостра дискусія. Ця дискусія, на думку вченого, ускладнена термінологічним непорозумінням. «Дійсно, – розмірковує М. Я. Блох, – якщо словосполучення, так само, як і слово, наділити фундаментальною функцією номінації, то сполучення підмета і присудка не попадає до класу словосполучень (фразем) за визначенням, оскільки функція предикації (такої предикації, яка виражена поєднанням підмета і присудка) полягає у виділенні не слова і не словосполучення, а саме речення.¹³ Якщо ж функцію номінації не вважати для словосполучення визначальною, тоді виникає проста підміна «речення» терміном «предикативне словосполучення підмета із присудком», яка не несе у собі жодної пізнавальної цінності» [5 : 46]. Зважаючи на це, М.Я. Блох пропонує вважати сполучення підмета та присудка **предикативною синтагмою**, оскільки «поняття синтагма стоїть у межах лінійних зв'язків мовних одиниць над поняттями «словосполучення» та «речення», не підміняючи собою ні те, ні друге» [5 : 46].

На сутнісну різницю між словосполученням та реченням вказує й І. Алексеева. Ця різниця полягає в комунікативній нейтральності словосполучення, тоді ж як речення є завжди комунікативно зорієнтованим [1: 197]. Найбільш прийнятим визначенням словосполучення, на думку цього автора,

¹³ Специфіка речення як знакової одиниці мови полягає, на думку М.Я. Блоха, у тому, що, називаючи певну ситуацію, воно одночасно з цим виражає **предикацію**, тобто виявляє відношення предметної частини ситуації до дійсності. У цьому сенсі речення, на відміну від слова та словосполучення, є одиницею предикативною, і його знакова природа начебто роздвоюється, віддзеркалюючи номінативний та предикативний аспекти препозитивного змісту [5 : 47].

є наступне: «словосполучення – це синтаксично організована група, яка містить у собі або поєднання лексичних одиниць таких, як *to meet the requirements, happy end, very young* або ж сполучення функціональних слів та лексичних одиниць таких, як *in the sun, in the middle, by the window*. Слова в межах словосполучення мусять бути зв'язні одним із типів синтаксичних відношень» [1: 198]. У граматиці І. Алексеевої дається детальний опис різних точок зору на проблему словосполучення в сучасній англійській мові [1: 196 – 234, Розділ II].

Дещо вужче, ніж Б.О. Ільїн, однак ширше за більшість граматистів трактує словосполучення Т.А.Барабаш. Під словосполученням, на думку цього автора, слід розуміти «поєднання двох чи більше слів, зорганізоване згідно з законами певної мови, яке виражає будь-яке поняття» [4 : 161]. Далі цей автор уточнює, що «до словосполучення входить будь-яке поєднання двох чи більше мовних одиниць, які не вступають між собою у предикативне відношення» [4 : 162].

Н.О. Кобріна et al віддають над терміном «словосполучення» перевагу термінові «фраза», пропонуючи наступне визначення: «Фраза – це група з двох чи більше повнозначних слів, які функціонують як єдине ціле. Окрім повнозначних слів фраза може містити у собі також одне чи більше формальних слів» [19 : 26]. Усі фрази Н.О. Кобріна et al розділяють на дві групи: на синтаксично та / чи семантично подільні фрази та синтаксично та / чи семантично неподільні фрази [там само]. Останні теж є предметом розгляду т.зв. «малого синтаксису»¹⁴, у зв'язку з чим досить детально класифікуються [19 : 27-28]. Окрім фраз, Н.О. Кобріна розрізняє ще такі групи слів, як «комплекси» (або «предикативні комплекси») та «клаузи». «Комплекси» відрізняються від фраз наявністю предикативного відношення між його компонентами [19 : 28], під «клаузами» Н.О. Кобріна et al розуміють складові частини складносурядного та склад-

¹⁴ М.Я. Блох, на відміну від Н.О.Кобріної, вважає, що «неподільні словосполучення» («фразеоми») є предметом розгляду фразеологічного розділу лексикології, а не «малого синтаксису» [5 : 45].

нопідрядного речення [19 : 29]. Предикативні комплекси поділяються на конкретні конструкції. Визначення терміну «конструкція», як і принципи, за яким конструкції класифікуються, у підручнику Н.О. Кобріної відсутні.

На сторінках університетського підручника з граматики Р. Кверка et al досить часто можна зустріти термін «**фраза**» («дієслівна фраза», «іменна фраза» тощо). Визначення «фрази» як таке відсутнє, однак вказується певні параметри фрази, зокрема, те що «фраза» обов'язково мусить мати головне слово (саме воно дає відповідну назву фразі) і що довжина фрази коливається від **одного слова до «невизначеної довжини»**. Так, прикладом фрази, вираженої одним словом, може слугувати дієслово у будь-якій із своїх форм: *to be*¹⁵, *searching*, *had given*, *may be growing*, *had been challenged*, *having been challenged* [33 : 24]. Дієслівна фраза може бути складовою безособової, або особової (фінітної) клаузи: *Mary wanted to be* (verb phrase) *a student at the university* (non-finite clause); *He had given a girl an apple* [там само]. У першому випадку, як бачимо, фраза вужча за безособову клаузу. «Невизначено довга» іменникова фраза ілюструється наступним прикладом: *The new gas stove in the kitchen which I bought last month has a very efficient oven* (фразу виділено жирним шрифтом) [33 : 25]. Вона, окрім залежних слів від головного слова *gas*, містить у собі також і «відносну клаузу» *which I bought last month*. Як бачимо, у цьому випадку – на відміну від попереднього, «клауза» є вужчою за «фразу» [там само].

Під «**клаузою**», передовсім, розуміються **дієслівні угруповання**, які містять певну граматичну залежність між складовими. Невипадково, поділ «клауз» передбачає наявність наступних груп: особово-дієслівні («фінітні») клаузи (*John has visited New York*), безособово-дієслівні («нефінітні») клаузи (*Having seen the pictures, he...*) та бездієслівні клаузи (дієслово може бути еліпсовано) (*John, then in New York, was ...*) [33 : 269-270]. До складу клауз входять також складові складносурядних та підрядних речень [33 : 269, 274]

¹⁵ Головне слово у дієслівній фразі виділено жирним шрифтом.

Дж. Ліч та Я. Свартвік під «**клаузою**» розуміють частини складносурядного та підрядного речень. За функцією клаузи поділяються на «головні клаузи» та «суб-клаузи». Під останніми вони розуміють клаузи, які є складовою частиною іншої клаузи. [32 : 195]. При цьому головна клауза – це зажди «фінітна клауза» (дієслово у цій клаузі стоїть в особовій формі), тоді ж як суб-клаузи можуть бути «фінітними» (це, у традиційному розумінні, – підрядні речення), «нефінітними» (безособовими) та «бездієслівними». Останні також можуть мати у своєму складі «суб-клаузи». Приклади:

1. «Фінітна» суб-клауза: *After its owner had been forced to leave, the castle was allowed to fall into ruin.*

2. «Нефінітна» суб-клауза: *The castle, abandoned by its owner, was allowed to fall into ruin.*

3. «Бездієслівна» суб-клауза: *The castle, now empty, was allowed to fall into ruin* [32 : 275].

«**Фразою**», на думку Дж. Ліча та Я. Свартвіка, може виступати у реченні будь-яке повнозначне **слово**, взяте окремо, або ж **група слів**, у якій є головне та залежні слова. Назва фрази, зазвичай, формується у залежності від частиномовної приналежності головного слова. Так, зокрема, речення *John found the new secretary in his office a very attractive woman.* містить у собі чотири **іменникові фрази**: *John, the new secretary, in his office* та *a very attractive woman*. У фразах, які є групами слів, головними словами є такі іменники, як *secretary, office, woman*, тоді як залежними словами – такі детермінанти, як *the, his, a* та модифікатори *new, very attractive*, відповідно [32 : 231].

Під **дієслівною фразою** Дж. Ліч та Я. Свартвік розуміють або ж власне саме **головне дієслово**, або ж **поєднання головного дієслова з одним чи декількома допоміжними дієсловами** (до допоміжних дієслів включені також модальні дієслова). Приклади дієслівних фраз: *She writes several letters every day; She is writing a long letter home; She has been writing letters all morning; These letters might have never been written, if you hadn't reminded her* [32 : 283-284]. Дієслівні фрази поділяються на «фі-

нітні» (*He studies English, Studying English is useful*) та «нефінітні» (*Studying English is useful*) [32 : 284].

У граматиці Дж. Ліча та Я. Свартвіка знаходимо ще один тип фрази – «**прийменникова фраза**». Її компонентами є прийменник та прийменниковий комплемент. Приклади прийменникової фрази: *There will be 1400 delegates at the conference; What a difficult situation he is in; At which house he is staying; Which house he is staying at? etc.*[32 : 253]. Функції прийменникової фрази:

1. Обставина (*My brother was in an insurance company*).
2. Пост-модифікатор у складі іменникової фрази (*The people on the bus were singing*).
3. Дієслівний комплемент (*I want to congratulate you on your exam*).
4. Комплемент до прикметника (*I'm terribly bad at mathematics*).
5. Підмет, комплемент тощо (прикладів немає) [32 : 254].

Іноді, як вказують автори цього підручника, прийменникова фраза може виконувати роль іменникової у функції підмета, комплемента, прийменникового комплемента тощо. Наприклад: *Before breakfast is when I do my best work; The view from above the shore is magnificent* [там само]. Звідси випливає, що фраза може бути складовою частиною іншої фрази. Так, *above the shore* є складовою частиною прийменникової фрази *from above the shore* як комплемент до прийменника *from*, у свою чергу *from above the shore* – виступає у функції пост-модифікатора до головного слова *the view* у складі іменникової фрази *The view from above the shore*. Прийменникова фраза як складовий компонент інших фраз може бути також частиною клаузи, зокрема фінитної: *Which house he is staying at?* [там само]. У той же час фраза може включати цілу клаузу, адже її прийменниковий комплемент може бути виражений фінитною суб-клаузою. Наприклад: *No conclusion can be drawn from what the press reported yesterday* [32 : 253].

Таким чином, трактування фрази та клаузи у підручниках з граматики сучасної англійської мови Р. Кверка et al та Дж. Ліча і Я. Свартвіка є між собою дуже близькими.

Список літератури вітчизняних авторів

1. *Алексеева І. О.* Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2007. = 327 с. (англійською мовою).
2. *Андреева И.Ю.* Место цельнооформленных неименных модификаторов в системе частей речи современного английского языка : Дис. канд. филол. наук. – Одесса, 1974. – 191 с.
3. *Архіпова Н.П.* Когнітивно-комунікативний аспект простого речення (на матеріалі сучасної англійської мови): Дис. филол. наук, Одеса. – 2010. – 231 с.
4. *Барабаш Т. А.* Грамматика английского языка. – М. : Высшая школа, 1983. – 240 с.
5. *Блох М.Я.* Теоретические основы грамматики. – М. : Высшая школа, 1986. – 159 с.
6. *Блох М.Я.* Теоретическая грамматика английского языка. М. : Высшая школа, 2003. – 421. (англійською мовою).
7. *Бузаров В.В.* Основы синтаксиса английской разговорной речи. – М. : Крон-прес, 1998. – 368 с.
8. *Ганшина М.А., Василевская Н.М.* Английская грамматика. – М. : Изд-во Высшей школы, 1964. – 547 с. (англійською мовою).
9. *Гордон Е.М., Крылова И. П.* Грамматика современного английского языка. – М. Высшая школа, 1986. – 429 с. (изд. третье). (на англійській мові).
10. *Гуляр Т. Б.* Грамматическое содержание сказуемого, состоящего из глагола в личной форме и именной части : Дис. канд. филол. наук. – Одесса, 1977. – 184 с.
11. *Жаборюк О.А.* Проблема «вставного it» в сучасній англійській мові // Мова. науково-теоретичний часопис. – Одеса: Астропринт, 2002. – № 7. – С. 78 – 81.
12. *Жаборюк О.А.* Граматична сутність т. зв. «емфатичного it» в сучасній англійській мові з позицій теорії віддзеркалення // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Константа, 1999. – Сер. Ром.-герм. Філол. – № 461. – С. 60 – 66.

13. Жаборюк О.А. Проблема «безособовості» з позицій теорії логіко-граматичної динаміки (на матеріалі сучасної англійської мови). // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. – Ізмаїл, 1999. – Вип. 7. – С. 104-109.
14. Жаборюк О.А. Когнітивно-комунікативне підґрунтя класифікації простого речення. / Записки з романо-германської філології. Вип. 24-й. – Одеса : Фенікс, 2009. – С.71 – 82. (у співавторстві з Н. Архіповою)
15. Иванова И.П., Буракова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М. : Высшая школа, 1981. – 319 с.
16. Ильин Б.А. Строй современного английского языка. – Ленинград ; Просвещение, 1971. – 366 с. (англійською мовою).
17. Каушанская В.Л., Ковнер Р.Л., Кожевникова О.Н. et al. Грамматика английского языка. – Л. : Просвещение, 1967. – 317 с. (англійською мовою).
18. Кириллов В.И., Сторченко А.А. Логика; учебное пособие для юридических вузов. – М. : Высшая школа, 1987. – 271 с.
19. Кобрин Н.А., Корнеева Е.А., Оссовская М.И., Гузеева К.А. Грамматика английского языка. Синтаксис. – М. : Просвещение, 1986. – 159 с.
20. Мамудян М. Лингвистика. – М. : Прогресс, 1985. – 170 с.
21. Мухин А. Лингвистический анализ. Теоретические и методологические проблемы. Л. : Наука, 1976. – 281 с.
22. Образцова Е.М. Синтаксический анализ простого предложения современного английского языка. – Одесса : Феникс, 2003. – 91 с.
23. Раєвська Н. М. Теоретична грамати́ка сучасної англійської мови. – К. : Видавництво державного університету, 1968. – 103. (англійською мовою).
24. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.; Прогресс, 1988. – 653 с.
25. Фионогина Л.М. Функционирование и грамматический статус лексемы **it** в современном английском языке : Автореф. канд. дисс. – Одесса, 1987. – 23 с.

26. Харітонов І. К. Теоретична граматика англійської мови. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 352 с. (англійською та українською мовами).

27. Хлебникова И.Б. О границах морфологии и синтаксиса // Филологические науки. – 1965. – № 4 (32). – С. 124-132.

28. Ярцева В.Н. Предисловие // R.Quirk, S. Greenbaum, G.Leech, J. Svartvik. A University Grammar of English. – М : Vyssaya Škola, 1982. – 4 с.

Список літератури іноземних авторів

29. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. – Cambridge Massachusetts : M. I. T. Press, Massachusetts Institute of Technology, n.y. – 251 p.

30. Close R.A. A Reference Grammar for Students of English. – М. : Prosvescheniye, 1979. – 342 p.

31. Harris Z. S. Distributional Structure // Linguistics Today. – 195. – P. 26 – 42.

32. Leech G., Svartvik J. A. Communicative Grammar of English. – М. : Prosvescheniye, 1983. – 303 p.

33. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A University Grammar of English. – М. : Vyssaya Škola, 1982. – 390 p.

34. Steward A.H. Graphic Representation of Models in Linguistic Theory. – Bloomington and London : Indiana University Press, 1076. – 160 p.

Словники

35. ALDCE – The Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. E. V. Caterby, H. Wakefield/ – London : Oxford University Press, 1963/ – 1200 p.

36. OSD – Oxford Student's Dictionary of Current English / A.S. Hornby/ – М., Oxford : Prosvescheniye, Oxford University, 1982. – 769 p.

Список джерел

1¹ – *Christie A. The Body in the Library* // A.Christie. Puzzles. – М. : Vyssaya Škola, 1983. – P. 10 – 140.

1² – *Christie A. The Red Signal.* // A.Christie. Puzzles. – М. : Vyssaya Škola, 1983. – P. 140 – 159.

2 – *Murdoch J. The Sandcastle.* – Л. : Просвещение, 1975. – 206 с.

Для нотаток

Жаборюк О.А., Жаборюк І.А.

Проблеми морфології та синтаксису

Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови

Підписано до друку 27.03.2014 р.
Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 6,16.
Папір офсетний. Наклад 100 прим.

ФОП «Сухачов»

65023 м. Одеса, вул. Садова, 14

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 4362 від 13.07.2012 г.
Тел./факс (098) 457-75-00 (044) 507-04-52, (050) 552-20-13,
E-mail: osvita.odessa@gmail.com , www.rambook.ru

Видавництво «Освіта України»

04136, м. Київ, вул. Маршала Гречка, 13, оф. 218.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №1957 від 23.04.2009 р.
Тел./факс (044) 507-04-52, (044) 228-81-29, (063) 237-59-92.
E-mail: osvita2005@mail.ru, www.rambook.ru

Видавництво «Освіта України» запрошує авторів до співпраці
з випуску видань, що стосуються питань управління,
модернізації, інноваційних процесів, технологій,
методичних і методологічних аспектів освіти та навчального процесу
у вищих навчальних закладах.

Надаємо всі види видавничих та поліграфічних послуг.